

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME FAKÜLTESİ**

**YABANCI BANKALARIN TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜNE FON MALİYETİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ahmet ÖZTÜRK**

**Danışmanı
Doç.Dr.Turgut ÖZKAN**

İstanbul – 2010

ÖNSÖZ

“Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Fon Maliyeti Etkisi” isimli bu araştırma Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yüksek Lisans Programı’nda tez olarak hazırlanmıştır.

Finansal serbestleşme gelişmeleri, yabancı banka girişlerini veya katılımlarını önleyen engellerin kaldırılmasına yönelik düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Yabancı banka girişleri veya katılımlarının ulusal ekonomiye olumlu etkilerinin yanı sıra, olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bu çerçevede, ulusal ekonomilerin istikrarı için sağlıklı bir bankacılık yapısının oluşturulması ve bankacılık sektörünün beklenen ekonomik işlevini yerine getirebilmesi için istikrarlı bir ekonomik ortamın sağlanması ve sürdürülmesi büyük önem taşımaktadır. Belirtilen amaca yönelik olarak; mali sektörde faaliyet gösteren tüm bankalar gibi yabancı bankaların genel yapılarının incelenmesi ve bu bankaların taşıdığı olası risklerin izlenmesi, ayrıca ekonomi ve mali piyasalar üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi kritik bir saptama olarak ön plana çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle, çalışmamızda esas olarak Türkiye’de finansal sisteme yabancı banka girişi veya yabancı banka katılımı ile finansal liberalizasyon politikalarının yabancı bankalar açısından gelişimi göz önünde bulundurularak incelenmekte, yabancı bankaların ulusal finansal sisteme olumlu ve olumsuz etkileri göz önüne alınarak, Türk bankacılık sektörüne yabancı bankaların etkileri analiz edilmektedir.

Çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen, yardım, katkı ve önerileri ile beni yönlendiren Haliç Üniversitesi öğretim üyesi değerli hocam Sayın Doç.Dr.Turgut ÖZKAN’a teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca, manevi hiçbir yardımı esirgmeden yanımda oldukları için sevgili Aileme ve değerli meslektaşım Leyla ÇABUK’a sonsuz teşekkürler.

İstanbul, 2010
Ahmet ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IV
ŞEKİL LİSTESİ	VI
TABLO LİSTESİ	VII
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
1. GİRİŞ	1
2. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE YABANCI SERMAYENİN BANKACILIK SEKTÖRÜNE BAKIŞI VE YATIRIMLARI	2
2.1. Yabancı Sermayenin Dünya Bankacılık Sektörüne Bakışı	4
2.2. Dünya Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları	10
2.3. Yabancı Sermayenin Türk Bankacılık Sektörüne Bakışı	15
2.3.1. Bankacılıkta Basel Kriterleri	20
2.3.2. Basel I Kriterlerinin Ortaya Çıkışı	21
2.3.3. Basel II Kriterlerinin Ortaya Çıkışı	22
2.4. Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları	23
2.5. Gelişmekte olan Ülkelerde Yabancı Bankaların Önemi	25
2.5.1. Yabancı Bankaların Gelişmekte Olan Piyasalarda Öneminin Artmasının Temel Nedenleri	27
2.5.2. Yabancı Bankaların Giriş Yapacağı Hedef Ülkelerin Beklentileri	27
2.5.3. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Giriş Nedenleri	28
3. FON MALİYETİ KAVRAMI, ÖNEMİ VE FON MALİYETİNİN UNSURLARI	32
3.1. Bankalarda Kaynak Maliyeti ve Hesaplama Yöntemleri	32
3.1.1. Ağırlıklı Ortalama Kaynak Maliyeti	33
3.1.2. Marjinal Kaynak Maliyeti	34
3.1.3. Borçlanma Maliyeti ve Sermaye Maliyeti	36
3.2. Krizler ve Bankacılık Sektörüne Maliyetleri	46

3.3. Bankacılık Sektörünün Aracılık Faaliyetlerini Etkileyen Faktörler.....	51
3.4. Türk Bankacılık Sektöründe Faiz Marjı.....	53
3.5. Fon Maliyetlerini Etkileyen Unsurlar ve Analizi.....	54
3.6. Fon Maliyetlerinin Banka Kârlılığı Üzerindeki Etkileri	57
3.7. Merkez Bankası Politikalarının ve Para Piyasalarının Fon Maliyetleri Üzerine Etkileri.....	59
3.8. Regülasyon ve Deregülasyon Akımları ve Fon Maliyetleri.....	61
3.9. Türkiye’de Yabancı Banka Girişleri ve Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	62
3.10. Uluslararası Fon Akımları ve Fon Maliyetlerine Etkileri	66
4. 2001 KRİZİ ÖNCESİ YABANCI BANKALARIN VE TÜRK BANKALARININ FON MALİYETLERİ.....	68
4.1. Banka Çeşitleri	74
4.1.1. Mevduat Bankaları	74
4.1.2. Katılım Bankaları	75
4.1.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	75
4.2. Yabancı Sermayeli Bankaların Fon Maliyetleri.....	76
4.3. Yerli Sermayeli Bankaların Fon Maliyetleri.....	78
5. 2001 KRİZİ SONRASI YABANCI BANKALARIN VE TÜRK BANKALARININ FON MALİYETLERİ	84
5.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Fon Maliyetleri.....	95
5.2. Yerli Sermayeli Bankaların Fon Maliyetleri.....	96
6. SONUÇ	100
7. KAYNAKÇA.....	103
8. ÖZGEÇMİŞ	103

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATM	: Automadet Teller Machine
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Bank For International Settlement (Uluslararası Ödemeler Bankası)
BSMV	: Banka Sigorta Muameleleri Vergisi
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
CAMP	: Capital Asset Pricing Model
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
FITCH	: Kredi Derecelendirme Kuruluşu
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GOU	: Gelişmekte Olan ülkeler
GU	: Gelişmiş Ülkeler
HM	: Hazine Müsteşarlığı
IMF	: International Monetary Fund
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülü
KKDF	: Kaynak Kullanım Destekleme Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MDC	: Menkul Değerler Cüzdanı
MMK	: Mevduat Munzam Karşılığı
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
PTT	: Posta Telefon Telgraf
ROA	: Return On Assets
ROE	: Return On Equity
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği

TCMB : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
WAP : Wireless Application Protoc

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1: Dünyada Uluslararası Doğrudan Yatırımlar (1970-2009).....	7
Şekil 2.2: Türkiye’de Uluslararası Doğrudan Yatırımlar (1970-2009).....	8
Şekil 5.1: Banka Sayısı ve Dağılımı	87

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1: Mali Aracı Kuruluşların Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri 2002-2008 (Milyon Dolar)	3
Tablo 2.2: Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırmanın Toplam Maliyeti	18
Tablo 3.1: Banka Bilançosu	32
Tablo 3.2: Ağırlıklı kaynak Örnek Hesaplama Tablosu	33
Tablo 3.3: Marjinal Kaynak Maliyeti Hesaplama Örnek Tablo	35
Tablo 3.4: Krizler ve Bankacılık Sektörüne Maliyeti	47
Tablo 3.5: Bankacılık Sektörü Temel Bilanço Göstergeleri	58
Tablo 4.1: Banka Krizlerinin Reel Maliyeti.....	72
Tablo 5.1: Banka Sayısında Gelişmeler	87
Tablo 5.2: 2009 Yılı Banka Sayısı	88
Tablo 5.3: Türk Bankacılık Sektörünün Kaynak Kullanım Dağılımı (Milyon TL)....	97
Tablo 5.4: Türk Bankacılık Sektörünün Kaynak Payları (%)	98
Tablo 5.5: Türk Bankacılık Sektörünün Gelir Kaynakları (Milyon TL)	98

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Ahmet ÖZTÜRK
Anabilim Dalı : İşletme
Programı : İşletme
Tez Danışmanı : Doç.Dr.Turgut ÖZKAN
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Haziran 2010

YABANCI BANKALARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE FON MALİYETİ ETKİSİ

ÖZET

Gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, 1980'lerde Türkiye de finansal sektörün kapılarını açmaya ve liberalleşmeye başlamıştır. Sonraki süreçte Türkiye'de yabancı banka girişleri artmıştır. Bu çalışma, gelişmekte olan ekonomiler ile geçiş ekonomilerinde ve Türkiye'de yabancı banka girişlerine odaklanarak bankacılık sektöründeki gelişmeler konusunda bilgi vermekte ulusal bankalarla yabancı bankalar arasında birtakım karşılaştırmalar yapmakta ve yabancı banka girişlerinin gelişmekte olan piyasalardaki önem ve etkilerini açıklamaktadır. Yabancı bankaların ulusal ekonomiye olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir. Eldeki veriler az olmakla birlikte, genel olarak yabancı bankaların, yeni teknoloji ve bankacılık enstrümanlarının kullanımını yaygınlaştırılacağına inanılmaktadır. Ancak, yabancı banka girişlerinin daha oturmuş bir bankacılık sistemi sağlayacağı ve ulusal bankaların rekabet nedeniyle sıkıntıya düşüp düşmeyeceği hususlarının hala tartışılır bir konu olduğu anlatılmaktadır. Buna ilave olarak, bu çalışmada Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı bankaların piyasaya giriş nedenleri ve etkileri açıklanmaya çalışılmış ve literatürde analizine yoğunlukla rastlanan bankacılık sektörünün net faiz marjına etkisi irdelenmiştir. Türk bankacılık sektöründe yabancı bankaların piyasadaki paylarının düşüklüğüne rağmen, gecikmeli de olsa net faiz marjı üzerinde etkilerinin olduğu kanıtlanmıştır.

Anahtar Kelime: Yabancı Banka Girişi, Yabancı Banka Sahipliği, Yabancı Banka Katılımı, Finansal Liberalizasyon.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Ahmet ÖZTÜRK
Field : Business Administration
Program : Business Administration
Supervisor : Assoc.Prof.Dr.Turgut ÖZKAN
Degree Awarded and Date : Master – June 2010

FUND COST EFFECTS OF FOREIGN BANKS ON TURKISH BANKING INDUSTRY

ABSTRACT

Like in many other emerging countries, in Turkey the financial sector started to be opened up and liberalized in 1980. Since then, the foreign bank entries in Turkey have increased. This study provides information about the developments in the banking sector in both developing and transition economies and in Turkey as well, with a focus on foreign bank entr. Furthermore this paper offers some comparisons between local and foreign banks and indicates the role and the impacts of foreign bank penetration into emerging markets. Foreign bank entry has several positive and negative consequences. Although there is only limited evidence, it is generally believed that foreign bank presence is an effective way of fostering greater competition, improving efficiency of financial sector and increasing the use of new technology and banking instruments. However, it is still open to discussion whether or not foreign bank entries provide more stable banking system or whether local banks will get into trouble because of competition. In addition in this paper, the impact of and reasons for market entry of foreign banks that operate in the Turkish banking sector and the impact of foreign entry on the net interest margin of the banking sector are examined thoroughly. However, the results presented here suggests that foreign banks have lagged effect on net interest margin, due to their low market share in the banking sector.

Keywords: Foreign Bank Entry, Foreign Bank Ownership, Foreign Bank Penetration, Financial Liberalization.

1. GİRİŞ

Diğer birçok gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, 1980'lerde Türkiye de finansal sektörün kapılarını açmaya ve liberalleşmeye başlamıştır. Bu tarihten sonra, Türkiye'de yabancı banka girişleri artmıştır. Ulusal bankacılık sektörüne yabancı girişi söz konusu katılımın büyüklüğüne göre sektör üzerinde yapısal etkide bulunabilmektedir. Yabancı girişi, ulusal sektördeki yoğunlaşma ve dolayısıyla rekabet üzerinde doğrudan etki yaratabilmekte ve böylece sektörün mevcut oyuncularını üzerinde bir dizi dolaylı yansıma neden olabilmektedir. Örneğin, yabancı girişi finansal yenilikleri beraberinde getirmekte, daha önce sunulmayan finansal ürünler ulusal piyasaya sunulabilmekte, ulusal bankalar benzer ürünleri müşterilere arz etmek durumunda kalabilmektedirler.

Rekabetin yanı sıra yabancı katılımıyla eş zamanlı olarak ele alınması gereken diğer kavram; bankacılık sektöründe etkinliktir. Yabancı katılımına ilişkin politika seçenekleri gözden geçirilirken yabancıların ulusal sektördeki durumlarının bu çerçevede de değerlendirilmesidir. Çalışmada, yabancı girişinin olası yansımaları olarak değerlendirilebilecek bu etkiler ayrıntılı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Yabancı sermayenin, Türk bankacılık sektörü üzerinde etkileri, 2001 krizi öncesi ve sonrası Türk bankacılık sektörünün durumu ile Türk bankacılık sisteminin 2001 krizinden önceki ve sonrası fon ve kaynak maliyeti durumları incelenmiştir. Aynı zamanda, 2001 krizinden sonra yabancı sermayenin yerli bankaları satın alma yoluna gitmelerinin sebepleri araştırılmıştır. Dolayısıyla, Türk bankacılık sisteminin nasıl bir süreç içersinden geçtiği ve bu süreç içersinde fon durumlarının nasıl olduğu araştırılmış ve durum analizi yapılmıştır.

Bunlara ek olarak, çalışmanın birinci bölümünde yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörü için önemi, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı bankaların piyasaya giriş nedenleri ve etkileri irdelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründeki paylarına, fon maliyeti ve faiz marjı üzerindeki etkilerine değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise 2001 kriz öncesi ve sonrası yabancı ve ulusal bankaların fon maliyetlerindeki önem ve etkileri irdelenmiştir.

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYENİN BANKACILIK SEKTÖRÜNE BAKIŞI VE YATIRIMLARI

20.yy'ın son çeyreğinde hız kazanan finansal yenilikler ve dünyadaki diğer gelişmeler, geleneksel bankacılığın gelişmiş ülkelerdeki rolünü zayıflatmıştır. Buna karşın gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü aracılık işlevini yerine getirmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki büyük sermayeli bankalar, etkin oldukları ekonomilerle yani daha az gelişmiş ülkelere veya benzer gelişmişlikteki sınır ötesindeki sektörlerle giriş yapma eğilimi göstermektedirler. Yabancı girişi veya yabancı katılımı, "yabancılaşma" olarak tanımlanan bu olgunun birden fazla mikro ve makro sonuçları olabilmektedir. Yeni piyasalara giriş yapma isteğinin temelinde ağırlıklı olarak iktisadi nedenler yer alır. Uluslararası ticaretin hacim olarak artması, fon açığı (sermaye açığı) bulunan gelişmekte olan ülkelerde getirinin yüksek olması, dezenflasyon, Avrupa Birliği gibi bölgesel ekonomik bütünleşme çabaları, gelişmekte olan ülkelerin büyüme potansiyelinden faydalanma isteği ve artan ticaret hacmiyle uluslararası nitelik kazanan girişimcilerin finansman ihtiyaçlarının sınır ötesinde de karşılanması ekonomik nedenler arasında yer almaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında, bankacılık sektörüne yabancı katılımı küreselleşme ile paralel giden iktisadi bir gelişme olup, iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan yeniliklerle hız kazanmış bulunmaktadır. Ancak bankacılıkta yabancılaşma olgusu küresel ekonominin bir gerçeği olsa bile söz konusu gelişmenin olası avantajları ve dezavantajları konusunda tam olarak bir görüş birliği mevcut değildir. Bu alanda yapılan uygulamalı çalışmalar birbirleriyle tam olarak örtüşmeyen bulgulara işaret etmektedir. Bu nedenle, bankacılık sektörüne yabancı girişi konusunda dünya genelinde belli eğilimler olsa bile, bu eğilimlere karşı nasıl bir tutum izlenmesi gerektiği karar alıcıların gündemindeki yerini korumaktadır. (Yayla, Kaya ve Ekmen 2005: 1)

Küresel ölçekte 2008 yılında şirket satın almaları ve birleşme hareketlerinde, krizin etkisiyle, önceki yıllardan farklı olarak kamu müdahaleleri görülmektedir. Bu kapsamda sektörde gerçekleşen satın almaları ve birleşme hareketlerinden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- 1) Bank of America, Merrill Lynch'i 50 milyar dolara satın almıştır.
- 2) İspanyol Bankası Santander, İngiliz emlak kredi bankası Alliance&Leicester (A&L)'i 2,5 milyar dolara satın almak üzere anlaşmıştır.

3) İngiltere'nin en büyük konut kredisi kuruluşu Halifax & Bank of Scotland (HBOS), yine İngiltere'nin en büyük bankalarından Lloyds TSB tarafından 21 milyar dolara (12 milyar sterlin) satın alınmıştır.

4) Bir diğer İngiliz bankacılık devi Barclays ise, batan Lehman Brothers Bankasının Kuzey Amerika yatırım bankacılığı ve sermaye piyasası kollarını 1,75 milyar dolara satın alacağını açıklamıştır.

5) ABD'nin en büyük yatırım bankalarından Wachovia'ya hükümet el koymuş, ardından 15 milyar dolara Wells Fargo Bankası ile birleşmiştir.

6) ABD hükümeti, ülkenin altıncı büyük bankası olan Washington Mutual'ın tüm mal varlığına el koymuş, daha sonra bu varlıklar 1,9 milyar dolara JP Morgan Chase'e satılmıştır. JP Morgan Chase, 2008 Mayıs ayında batan diğer bir banka olan Bear Stearns'ı ABD hükümetinin desteğiyle satın almıştır. (Hazine Müsteşarlığı, 2008: 59)

Türkiye'deki uluslararası yatırımlar açısından önemli unsur olan, mali aracı kuruluşların faaliyetleri, tablo 2.1.'de gösterildiği gibi yatırımlar açısından %39,7 oranla diğer sektörler arasından öne çıkmıştır.

Tablo 2.1: Mali Aracı Kuruluşların Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri 2002-2008 (Milyon Dolar)

Sektör	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	246	51	69	4.018	6.957	11.662	5.925

Kaynak: BDDK Haziran 2009 Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporu

Türkiye'de "Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri", 2008 yılında 5,9 milyar dolar ile en yüksek uluslararası doğrudan yatırım girişini sağlayan sektör olmuştur. Uluslararası doğrudan yatırımların %38'i finans sektöründe gerçekleşmiştir. 5,9 milyar doların 2 milyar doları sigortacılık sektöründe gerçekleşen uluslararası doğrudan yatırım girişleridir. 2008 yılında, sektördeki en büyük uluslararası doğrudan yatırım girişi, Suudi Arabistan'da yerleşik The National Commercial Bank tarafından Türkiye Finans Katılım Bankası'nın %60 oranındaki hissesinin satın alınmasına ilişkin transfer edilen 1.080 milyon dolarlık tutar olmuştur. Satış işlemi 2007 yılında açıklanmış olmakla birlikte, sermaye transferi 2008 yılında gerçekleşmiştir. Yunanistan'da yerleşik National Bank of Greece tarafından Finansbank'ın % 9,7 hissesinin satın alınmasına ilişkin yapılan 697 milyon dolarlık

transfer ikinci sırada yer almaktadır. Bankacılık sektöründeki diğer işlemler, Turkish Bank'ın %40 hissesinin Kuveyt'te yerleşik National Bank of Kuwait tarafından 160 milyon dolara satın alınması, Bank Pozitif'in %7,5 hissesinin İsrail'de yerleşik Bank Hapoalim tarafından 64 milyon dolara satın alınmasına ilişkin gerçekleşen transferlerdir. Finansal hizmetler alanında 2008 yılında diğer bir önemli gelişme, sigortacılık sektöründeki birleşme ve satın almalarda işlem sayısı ve işlem tutarının yüksek düzeyde gerçekleşmesidir. Sektörde 2 milyar dolara yakın uluslararası doğrudan yatırım girişi gerçekleşmiştir. Allianz Hayat ve Emeklilik'in % 49 hissesinin Almanya'da yerleşik Allianz SE tarafından yapılan 590,8 milyon dolarlık satın alım, en yüksek işlem olmuştur. Fransa'da yerleşik AXA Grup tarafından AXA Oyak Holding'in %50 hissesinin 525 milyon dolara satın alınması, TEB Sigorta'nın 345 milyon dolara satın alınması, Fransa'da yerleşik Groupama tarafından Güven Sigorta'nın 285 milyon dolara satın alınması, Oyak Emeklilik'in Hollanda'da yerleşik ING Grubuna satışına ilişkin transfer edilen 139 milyon dolar, Ankara Emeklilik'in İngiltere'de yerleşik Aegon tarafından satın alınmasına ilişkin 51 milyon dolar ve İsviçre Sigorta'yı satın alan Almanya'da yerleşik Ergo tarafından yapılan 130 milyon dolarlık uluslararası doğrudan yatırım girişleri önde gelen işlemler arasında sayılabilir. (Hazine Müsteşarlığı, 2008: 60)

2.1. Yabancı Sermayenin Dünya Bankacılık Sektörüne Bakışı

Günümüzde yabancı sermaye dünyanın her yanında boy göstermektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermaye oranları gittikçe artmaktadır. Bu durum biraz da ülkelerin kendi iç dinamikleriyle ilgilidir. Bu ülkelerde yatırım azdır, tasarruflar yeteri düzeyde değildir, iç kaynaklar sınırlıdır. Buna karşın iç ve dış borçlar ile iç transferler (Emekli maaş ödemeleri, iç borç faiz ödemeleri gibi) fazladır. Aynı zamanda da bu ülkelerde vergi toplama gücü de vardır. Dolayısıyla; az gelişmiş ülkelerin ve gelişmiş ülkelerin tutmayan bütçe sorunları, iç ve dış borçları, işsizlik ve aşırı artan enflasyon gibi ağır sorunları vardır. Bu sorunlar bu ülkelerin iç dinamiklerini bozarak borç miktarını artırır. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin gelişim süreçlerini tamamlayabilmeleri ekonomiyi sağlam temellere oturtturarak, gelişmişlik seviyesine ulaşabilmeleri için sağlam yatırımlara girişmeleri de zorunlu olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin söz konusu yatırımları gerçekleştirebilmeleri için sermayeye ihtiyaçları bulunmaktadır.

İç kaynaklar bu ihtiyacı karşılamakta yeterli olmadığında, ülkeler bu sorunu gidermek için, iç kaynaklarla karşılanamayan bölümünü temin edebilmek amacıyla ülke dışı kaynaklardan sermaye ithal ederek karşılamaktadırlar. Yabancı sermaye yatırımı; yatırılabilir kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından başka bir ülkeye taşınmasıdır. Yabancı sermaye yatırımları çeşitli şekillerde hareket eder. Sermaye bağış şeklinde olabileceği gibi borçlanma (Kredi) şeklinde de olabilir. Diğer bir yol da; doğrudan yapılan yatırımlardır. Yabancı sermaye yatırımı, doğrudan, bizzat kişiler ve kuruluşlar tarafından bir başka ülkede yapılabileceği gibi, yabancı sermayenin yatırım yapacağı ülkedeki şirketlerin yatırımına iştirak şeklinde de olabilir.

Yabancı sermayenin katılımı dünyadaki ülkelerde daha çok bankacılık alanındadır. Yabancı sermayenin çeşitli ülkelerde, özellikle bankacılık sektörüne yoğunlaşmasının ve yönelmesinin en büyük nedenlerinden biri, dünya ekonomisinin küresel ekonomiye geçmesidir (Connelly, 1983: 10). Küresel ekonomide 1970’li yıllarda ivme kazanan finansal yenilikler ve diğer iktisadi gelişmeler, fon fazlası bulunanlarla, fon açığı bulunanlar arasında aracılık işlevi yapılmasını sağlayan bankaların, önemini arttırmıştır. Yeni piyasalara giriş yapma isteğinin temelinde bazı iktisadi nedenler yer almaktadır. Bu nedenlerin en başında “küreselleşme” yani küresel ekonomi vardır. (Küreselleşme: Uluslararası ticaretin hacim olarak artması, sermaye açığı bulunan gelişmekte olan ülkelerde getirinin yüksek olması, Avrupa Birliği gibi bölgesel ekonomik bütünleşme çabaları, gelişmekte olan ülkelerin büyüme potansiyelinden faydalanma isteği ve artan ticaret hacmiyle uluslararası nitelik kazanan girişimcilerin finansman ihtiyaçlarının sınır ötesinde de karşılanması, olarak tanımlanabilir.) Küreselleşmeyle birlikte yabancı sermayenin bankacılık sektörüne ilgisi artmıştır. (Karakoyunlu, 2003: 48)

Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin hızlanmasına katkıda bulunan diğer önemli bir olay da, 1973’te gerçekleşen dünya enerji krizidir. Petrol fiyatlarının yaklaşık dört misli artmasıyla petrol ihracatçısı ülkelerde ihracattan kaynaklanan ve “petrol-dolar” diye tanımlanan dolar fazlası oluşmuştur. Uluslararası bankalar, petrol ihracatçısı ülkelerin, döviz açığı olan petrol ithal eden ülkelere aktarılmasında aracılık görevi üstlenmiştir. Petrol ihracatçısı ülkelerin merkez bankaları ise petrolden elde ettikleri gelirlerini vadeli mevduat hesapları şeklinde uluslararası bankalara yatırmışlar, aynı zamanda artan petrol faturalarını finanse etmek isteyen petrol ithalatçısı ülke hükümetleri ise bu fonları “euro-bank”lardan (kalkınma

bankaları) ödünç almak suretiyle ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Dolayısıyla, petrol ticaretinin yarattığı döviz hacmiyle birlikte vadeli işlemler piyasası da gelişme göstermiştir. Bu da finans piyasasının daha da genişlemesine sebep olmuş ve bankacılık sektörünün faaliyet alanı genişlemiştir (Yayla, Kaya ve Ekmen, 2005: 6). Euro-para piyasalarını kurulmasının ardından, 1960-65 yılları arasında uluslararası finans çevreleri tarafından “euro-tahvil” piyasaları oluşturulmuştur. Euro-tahvil piyasalarda, sabit faizli euro-para cinsinden tahvillerin alım satımı yapılmaya başlanmıştır. Ancak, 1969-70’te ABD’de faiz oranlarının yükselmesi sonucu bu piyasalar krize girmiş ve sabit faizli euro-tahvil uygulaması terk edilerek bankalar tarafından değişken faizli, orta ve uzun vadeli euro-kredi sistemi ya da sendikasyon kredileri (bankanın yurtdışındaki bir bankadan döviz cinsi borçlanması) oluşturulmuştur. Bu gelişmeler dünyada bankacılığın, işlevsel olarak hareket alanının artmasına sebep olmuş dolayısıyla bankacılık sektörü aşama kaydetmeye başlamıştır (Yayla, Kaya ve Ekmen, 2005: 6).

Bankacılık sektörünün büyüme kaydetmesi ve dünyadaki finans hareketlerinin genişlemesiyle birlikte bankacılık alanı yabancı sermayenin ilgisini çekmiş, dolayısıyla yabancı sermaye, yatırımlarını bankacılık sektöründe yoğunlaştırmıştır. Yabancı sermayenin dünyada bankacılık sektörüne yönelişinin bir diğer nedeni ise uluslar arası bankacılık işlemlerinin gelişme göstermesidir.

Uluslararası bankacılığın gelişiminin ilk aşamalarında, bankaların müşterilerini izlediği ve dış ticaret işlemlerini finanse ettikleri görülmektedir. Zaman içerisinde, bankaların çalıştıkları şirketler çok uluslu yapıya dönüşmüş ve şirketlerin finansman ihtiyaçlarındaki değişiklik nedeniyle bankalar çok uluslu şirket ortaklığı oluşmuş ve bankalar da “uluslararasılaşmaya” başlamışlardır. Enerji ve dünya borç krizi gibi makro ölçekli krizlere karşı, uluslararası bankalar ülke durumlarını göz önünde bulundurup, risklerine daha fazla önem vermeye başlamışlardır. 1990’lı yıllardan sonra sınır ötesi bankacılığın yönü ise bankaların ekonomik olarak yoğun ilişki içerisinde olduğu ülkelere doğrudan yatırımı şeklinde olmuştur. Uluslararası çapta faaliyet gösteren bankalar gerek kendi ülke firmalarını gerekse kendi ülkesiyle iş yapan yerli firmaları buldukları ülkeden finanse etmeye başlamışlar ve yurtdışında “yerel” banka gibi faaliyet göstermeye başlamışlardır (Hornfeld, 2004: 11).

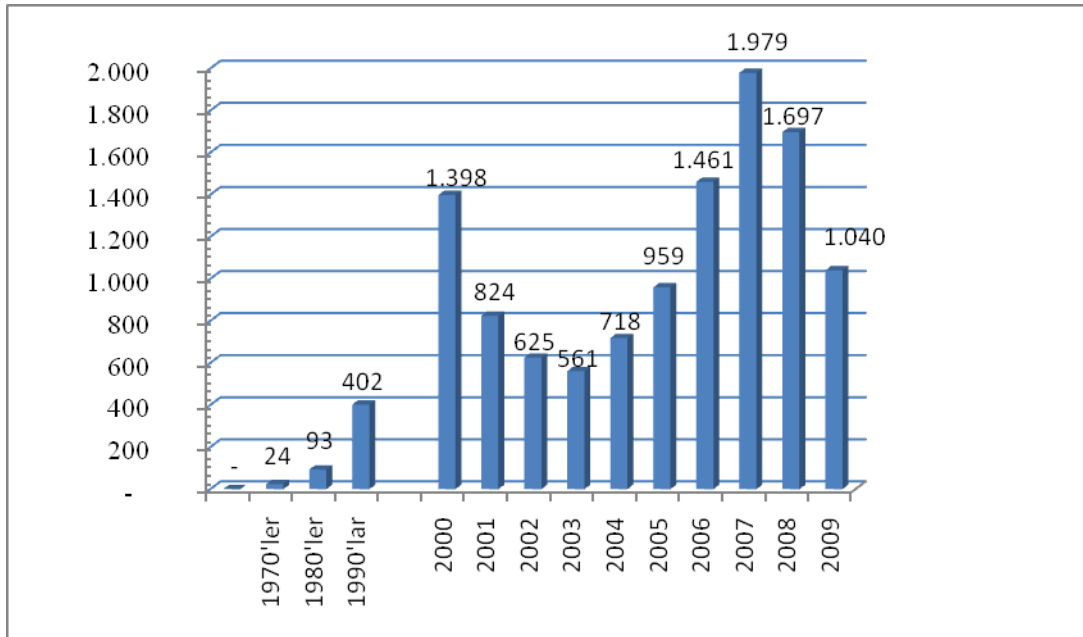
Küreselleşme ve petrol krizleri, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve bölgesel entegrasyonlar, gelişmekte olan ülkeler ile az gelişmiş olan ülkelerde finansal krizlere yol açmıştır.

Dolayısıyla, bu ülkelerde ciddi finansal krizlerin çıkış nedenine sebep olan ve ülke ekonomisine önemli zararlar veren sektör olarak bankacılık sektörü görülmüştür. Bu durum, bu ülkelerde, yabancılara banka satmalara ve devirlere yol açmıştır. Böylece, gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektöründeki yabancı hisse payı artış göstermiştir.

Günümüzde önemli boyutlara ulaşan yabancı sermaye akımları, gerek sermaye ihraç eden, gerekse ithal eden ülkeler açısından büyük önem taşımaktadır. Sermaye ihracatçısı bir ülke, sermayesini en fazla kâr elde edebileceği ülkelere transfer ederken, sermaye ithalatçısı ülkenin öncelikli amacı ise, bu sermayeyi kalkınmasının finansmanında kullanmasıdır. (Mesutoğlu, 2001: 1)

Dünya ekonomisinde yabancı sermaye yatırımlarına olan ilgi giderek artmaktadır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı Örgütü (UNCTAD) verilerine göre dünyadaki doğrudan yabancı sermaye yatırım miktarı 2008 yılında 1,7 trilyon dolardır.

Şekil 2.1: Dünyada Uluslararası Doğrudan Yatırımlar (1970-2009)

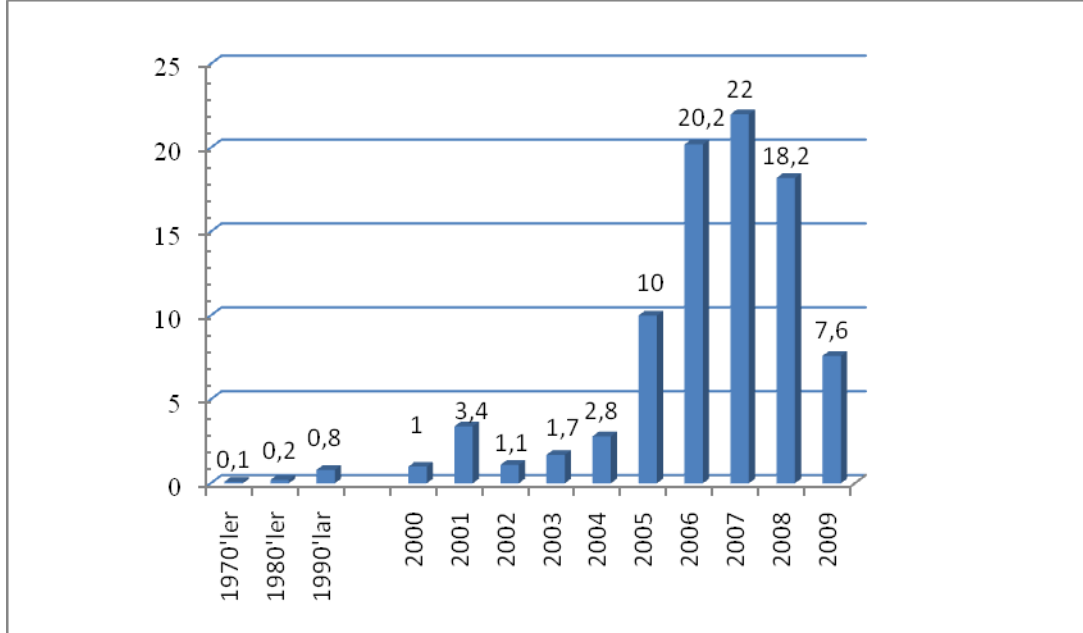

Kaynak: UNCTAD Dünya Yatırım Raporu 2009

Dünya genelinde Uluslararası Doğrudan Yatırım girişleri 2008 yılında bir önceki yıla göre %14 düşüşle 1,7 trilyon dolar olmuştur. Krizin etkilerinin yılsonunda

derinleşmesi dolayısı ile 2008 yılında düşüş sınırlı kalırken, 2009 yılında girişlerin 600 milyar dolar düşüş ile 1,1 trilyon doların altında kalmıştır. (Yased, 2009)

Şekil 2.2: Türkiye’de Uluslararası Doğrudan Yatırımlar (1970-2009)

Kaynak: UNCTAD Dünya Yatırım Raporu, 2009

Türkiye’de Uluslararası Doğrudan Yatırım girişleri 2008 yılında bir önceki yıla göre %18 düşüşle 18,2 milyar dolar olmuştur. Krizin etkilerinin yılsonunda derinleşmesi dolayısı ile bu düşüş sınırlı kalırken, 2009 yılında daha keskin bir düşüş ile 7,6 milyar dolarda kalmıştır. (Yased, 2010)

Son yıllarda, gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü ilerlemeye başlamıştır. Bu ülkelerde yapılan reformlarla birlikte sermaye piyasası gelişmeye başlamış ve ekonomik aksaklıklar giderilmiştir. Böylece bankacılık sektörü genişlemeye başlamış ve bankalar kâr’a geçmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde yaptıkları reformlar, yabancı sermayeyi bu ülkelerde özellikle alt yapı sorunları giderilen ve teknolojik bakımdan tamamlanmış bankacılık sektörüne yöneltmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sermaye piyasaları genişlemesine rağmen bu piyasaların zayıf yönleri de bulunmaktadır. Yabancı sermaye hareketleri çoğu kez bu ülkelerde sıcak para giriş çıkışlarıyla finansal

dalgalanmalara neden olmaktadır. Bu durum da gelişmekte olan ÷lkelerde kısa vadeli krizlere neden olup, ÷lke parasının değer kaybına yol açmaktadır.

Az gelişmiş ÷lkelerde ve gelişmiş ÷lkelerde yabancı sermaye yatırım miktarında bankacılık sektörü önem kazanmıştır. Çünkü bu ÷lkelerde sermaye piyasası gelişme göstermiştir. Bu ÷lkelerde sermaye piyasası gelişme göstermesine rağmen zayıf yönleri de vardır. Yabancı sermaye, dünyadaki bu ÷lkelerin sermaye piyasasındaki bu zayıf yönlerinden faydalanmak ve kısa vadeli sıcak para giriş çıkışlarıyla para kazanmak istemektedir. Yabancı sermayenin, az gelişmiş ÷lkelerde ve gelişmiş ÷lkelerde kısa vadeli giriş çıkışlarla kazandığı para büyük miktarlardadır.

Yabancı sermayenin gelişmekte olan ÷lkelerde bankacılık alanında satın almaların bir diğer nedeni ise piyasa fiyatlandırma aralığını kendi belirleme isteğidir. Yabancı sermaye, gelişmekte olan ÷lkelerde banka satın alma yoluna giderek, sermaye piyasasındaki çeşitli ürünlerdeki fiyat aralığını kendi belirlemekte ve böylece kâr marjını maksimize etmeye çalışmaktadır. Bu kazanılanlar, yabancı sermayeyi sermaye piyasasında aracılık hizmeti sunmakta olan sektörlere yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Bu sektörden en önemlisi: Bankacılık sektörüdür. Son zamanlarda dünyada bankacılık sektöründe yabancı payının artması, yatırım yapılan ÷lkelerin bankacılık payının ele geçirilerek ÷lke ekonomisinin ve sermaye hareketlerinin yabancı sermayenin kendisinin yönetme isteği olarak açıklanabilir. Dünyada son zamanda yabancı sermayenin yatırım için bankacılık sektörünü seçmesi yatırım yapılan ÷lkeler tarafından da teşvik edilmektedir. Yabancı bankalar, ölçek ekonomilerinden, farklılaştırma ve riski yayma özelliklerinden ve uluslararası finansman merkezleriyle doğrudan bağlantılarından dolayı, en son kredi araçlarını ve teknolojisini hızla transfer edebilmekte ve diğer yabancı bankaların gelişini teşvik ettiğinden, yoğunlaşma oranını azaltarak fiyat rekabetine neden olmaktadırlar. (Öztekin, 1999: 45) Bu özelliğe sahip yabancı bankalar, artan rekabetle ulusal bankacılık sektörünün yapısını değiştirmektedir. Bankacılık sektöründeki rekabetin devamı ya da artışı, teorik olarak marjinal bankaların piyasadan çekilmesine ya da hizmetlerin daha kaliteli sunulmasına yol açacaktır. İşte bu durum da yatırım yapılan ÷lkeler için kendi sağlayamadıkları marjinal fiyatların belirlenmesi ve şeffaflığın artması anlamına gelmektedir. (Yayla, Kaya ve Ekmen, 2005: 45)

Yabancı sermayenin az gelişmiş ülkelerde ve gelişmiş ülkelerde bankacılık alanında satın almalar yapmasının bir diğer nedeni ise bu ülkelerde bankacılık sektörünün, finans sisteminin en önemli bileşeni olmasıdır. Özellikle 1990'lı yıllarda uygulanan finansal liberalizasyon içerikli politikalar neticesinde gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerine yabancı katılımı artmıştır (Yayla, Kaya ve Ekmen, 2005: 45). Latin Amerika, Orta-Doğu Avrupa ve Asya ülkelerinde yabancı bankaların aktif toplamı içindeki payı oldukça büyüktür. Orta ve Doğu Avrupa'da bu oranın yüzde 90'ın üzerine çıktığı ülkeler görmek mümkündür. Bu çerçeveden bakıldığında, bankacılık sektörüne yabancı katılımı küreselleşme ile paralel giden iktisadi bir gelişme olup iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan yeniliklerle hız kazanmış bulunmaktadır. Ulusal bankacılık sektörüne yabancı girişi söz konusu katılımın büyüklüğüne göre sektör üzerinde yapısal etkide bulunabilmektedir. Yabancı girişi, ulusal sektördeki yoğunlaşma ve rekabet üzerinde doğrudan etki yaratabilmekte ve böylece sektörün mevcut oyuncularını üzerinde bir yansıma neden olabilmektedir.

2.2. Dünya Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları

Az gelişmiş ülkelerde ve gelişmiş ülkelerde yabancı sermaye hareketleri sıkça gözlemlenebilir. Bu tür ülkeler, yabancı sermayeyi, kötü giden ekonomik veriler ve yapısal darboğazlardan kurtulmak için bir çıkış yolu olarak görürler. (Töre, 2009) Gelişmekte olan ülkelerin, ekonomik kalkınmalarının finansmanında var olan yapısal darboğazlar ve bunun nedeni olarak ortaya çıkan sermaye birikimi yetersizliği karşısında tek alternatif dış finansmandır. Ayrıca, sürdürülebilir bir kalkınmanın (Sürdürülebilir kalkınma: İnsan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerinin ihtiyaçlarının karşılanmasına imkan verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamı ile kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır.) başarılması, yatırımların artırılması, ülkenin dünya pazarında ihracat gücünün artırılması, daha fazla istihdam fırsatlarının yaratılması, teknolojik gelişmelerin güçlenmesi gelişmekte olan ülkelerin ulaşmak istediği hedefler arasındadır. Fakat gelişmekte olan ülkelerin bu hedefleri gerçekleştirmesinde çoğu kez kendi kaynakları ve kapasiteleri yetersiz olabilir. Gelişmekte olan ülkelerde bu yapısal darboğazları çözenin yolu ülkelere yabancı sermayeyi çekmek olmuştur. Çünkü bu tür ülkelerde işsizlik sorunu, vergi toplama güçlüğü, teknolojiye geri kalmışlık vb. problemler yaşanmaktadır. Bu sorunlarını kendi iç dinamikleri ile

çözememişlerdir. Yabancı sermayenin bu ülkelerde boy göstermesi de, az gelişmiş ülkelerdeki bu nedenlerdir. Ucuz iş gücü, vergi muafiyeti, taşıma maliyeti gibi kâr marjında önemli etkenler yabancı sermayeyi az gelişmiş ülkelerde ve gelişmiş ülkelere yöneltmektedir. Eğer ülkenin yüksek bir gelişme hızı elde edebilmek için yeterli kaynağı yoksa yani yatırımlarını finanse edecek yeterli tasarruflara sahip değilse, ortada iki çözüm yolu vardır:

Ülke ya eski tasarrufları (rezervleri) kalkınma için kullanacak ya da yabancı tasarrufları yurda çekmek isteyecektir. Bunu ise, ülkenin dış borçlanması veya ülkeye yabancı sermaye girişi ile sağlanacaktır. (Arıman, 2008: 507)

Gelişme yolunda olan ülkeler ekonomik kalkınma çabalarında başarıya ulaşabilmeleri için “tasarruf açığı” ortadan kaldırmak durumundadırlar. Çünkü tasarruf, kalkınma için gerekli olan yatırımları finanse ettiği için, bu ülkelerin gelişmesinde en önemli darboğazıdır. (Karluk, 2005) Bu ülkeler kendi iç dinamiklerini ve yapısal darboğazlarını kendi imkanlarıyla aşamadıkları için bu sorunlarını ülkelerine yabancı sermayeyi çekerek aşmak istemişlerdir. Yabancı sermayenin bu ülkelerin kendilerine sağlamış olduğu sermaye (dış kaynak), yeni teknoloji, yönetim becerisi, pazarlama katkısı, ihracat imkanı gibi yararlarıdır. Yabancı sermayenin ülkeye sağladığı bu yararları maksimize edebilmek için, her şeyden önce yabancı sermayeye karşı önyargıdan uzak bir şekilde yaklaşmak, ülkenin çıkarları ile yabancı sermayeli kuruluşların çıkarları arasında akılcı bir denge kurmak gerekir. Bu hassas denge bozulduğu zaman yabancı sermayenin yararından çok zararı olabilir. Bu hassas denge ayarları çoğu kez ülkelerin zararları doğrultusunda olmuştur. Yabancı sermaye yatırım yaptığı ülkeleri sıcak para hareketleri (yatırımdan daha çok kısa vadeli bono ve tahvil alımı.) ve diğer sebeplerden dolayı bu ülkelerin ekonomilerine zarar vermişlerdir (Yayla, Kaya ve Ekmen 2005: 78). Bu durumu bankacılık sektöründe ele aldığımızda, yabancı sermayenin az gelişmiş ülkelerdeki faaliyetlerinden en önemli yatırım şeklinin bankacılık sektörü olduğu görülür.

Türkiye’de ve diğer gelişmekte olan ülkelerde son yıllarda yabancı sermayenin özellikle bankacılık alanında satın almalar yapması çok önemlidir. Bir ülkede bankacılık sektörü çok önem arz etmektedir. O ülkenin yeni yatırım için kredi kullanımını, sermaye piyasası hareketlerinin takibi vb. gibi yönler bankacılık kanalıyla yapılmaktadır. Dolayısıyla, yabancı sermaye, önceleri finans dışındaki sektörler için satın almalar yaparken 2001 krizinden sonra banka alımlarıyla dikkat çekmiştir.

İlk önce yabancı sermayenin 2001 krizinden sonra yatırımlarını neden hızlandırdığına ve süratle bankacılık sektörüne girdiğini irdelemek gerekir. Ülkemizde 1990 ile 2001 arası bankacılık sektöründe yerli ortaklar ve sahipler varken 2001 tarihinden sonraki dönemde yabancı sermaye paylarında çok büyük artışlar vardır. 1990'lı yıllardan itibaren birçok ülkede uygulanan serbestleşme politikaları ile yabancı bankaların şube açmalarına ve banka kurmalarına imkan tanıyan düzenlemeler, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri, uluslararası sermaye akımları, teknolojik yenilikler özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların sektördeki payının önemli ölçüde artmasına yol açmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak, yakın dönemde birçok gelişmekte olan ülkede yapısal değişiklikler yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Biraz daha geriye gidersek; yabancı sermayenin Türkiye'de yatırımlarını teşvik etmek için 1980 yılında yabancı sermaye mevzuatı yeniden düzenlenmiş; 1986, 1992 ve 1995 yıllarında yabancı sermayesi çerçeve kararlarında yapılan değişikliklerle mevzuat daha kolay hale getirilmiş; 1996 yılında AB ile imzalanan Gümrük Birliği ve 1999 yılında Uluslararası Tahkim yürürlüğe girmiştir (Güven, 2008).

Türkiye'nin 1980 ile 2000 tarihleri arasında değişik zamanlarda yaptığı gerek uluslararası anlaşmalar, gerekse kendi mevzuatında yaptığı reformlar yabancı sermayeyi ülkemize çekememiştir. Yabancı sermaye özellikle; 1990 yılında yabancı yatırımcıları kanunlarıyla destekleyen Latin Amerika ülkelerine, Uzak Doğu ülkelerine ve Çin'e yönelmiştir. Yine bu döneme rastlayan Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası ortaya çıkan Doğu Avrupa ülkeleri ile Bağımsız Devletler Topluluğu'nun serbest piyasa ekonomisine geçmeleriyle birlikte yaptığı özelleştirmeler sonucu bu ülkelere olan yabancı yatırımcı talebini artırmış ve Türkiye yabancı yatırımcıların ilgi alanından çıkmıştır. 2001 yılındaki ekonomik bunalımın tetiklemesiyle bankacılık sektöründe açığa çıkan çöküşle birlikte, finansal hizmetler sektörü büyük hasar görmüştür. (2001 krizi ile birlikte bazı bankalar TMSF'ye devredilmiş, bazıları ise bilançolarına zarar yazmışlardır.)

Son dönemin önemli konularından bir diğeri de Türk bankacılık sisteminde yaşanan devir ve birleşmelerdir. 2001 krizinden sonra Türk bankacılık sistemi bir güven bunalımı yaşamış ve kaynakları ile öz sermayeleri güçsüz olan bankalar devredilmiş ya da birleştirilmişlerdir. Türk bankacılık sisteminde yaşanan devir ve birleşmeler nedeniyle sisteme girmeye başlayan yabancı sermaye, bankacılık sektöründeki hisse miktarını artırmıştır. Ayrıca, 2003 başından itibaren, ekonomik

ve siyasi istikrarın sağlanması ardından Avrupa Birliği'nden müzakere tarihi alınmasıyla birlikte atağa kalkan yabancıların son gözdesi Türkiye olmuştur.

Özkaynak ve rekabet konusunda sıkıntı yaşayan Türk bankaları yabancı kaynak transferi ile kârlılıklarını ve rekabet kalitesi arttırmıştır. Yabancı bankalar iç borçtan daha fazla faydalanmak ve bu yolla global kârlılıklarını artırmak istemektedir. İç borç stokunun yaklaşık yüzde 10'unu elinde bulunduran yabancı yatırımcıların banka sahibi olarak bu pazardaki paylarını artırmak istemeleri yabancı sermayeyi bankacılık sektörüne yöneltmiştir.

Türkiye'de bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik gerçekleştirilen düzenlemeler, etkin gözetim ve denetimin gerçekleştirilmesi, uluslararası düzenlemelere büyük ölçüde uyumun sağlanması ve makro ekonomik istikrarın sağlanması yönündeki çabalar yabancı sermayeyi ülkemize çekmek için önemli faktörler arasındadır. (Kaya, 2001)

Ülkemize yabancı sermaye çekmek için çıkarılan reformlar ve kanun kolaylıkları çok önemlidir. Bu reformlar, Türk bankacılık sektöründe uzun zamandır aktif içindeki payları % 5 dolayında olan yabancı bankaların hisse payını % 40'a kadar çıkartmıştır. Borsa payı ile birlikte yabancıların hisse payı % 60'ı bulmaktadır. Önümüzdeki dönemde de sektör içindeki paylarının büyüyeceği, bunların bir takım satın almalara ve ortaklıklara girişeceği görülmektedir.

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörü üzerine bir dizi mikro ve makro ölçekli etkileri olabilmektedir. Literatürde, yabancı girişinin muhtemel etkileri üzerinde farklı görüşler mevcuttur. Başlıklar itibariyle incelendiğinde, ulusal bankacılık sektörüne yabancı girişinin istikrarı, verimliliği, finansal hizmetlerin çeşitliliğini ve kalitesini artırdığı ileri sürülmektedir. Ayrıca, yabancı bankaların gelişmiş kredi değerlendirme yöntemleri kullandıkları ve teknoloji transferi sağladıkları şeklinde görüşler mevcuttur. Öte yandan, yabancı finansal grupların kriz döneminde iştiraki konumundaki bankalara yardımcı olarak prestij kaybını önledikleri, yurtiçi tasarrufların ülke içerisinde kalmasına yardımcı olabildiklerine dair varsayımlar da mevcuttur. Kurumsal yönetim ve risk yönetimi açısından daha fazla tecrübeye sahip oldukları düşünülen yabancı bankaların bu alanlarda öncü rol oynadıkları ve ulusal bankaları olumlu etkiledikleri yine ileri sürülen görüşler arasındadır (Yayla, Kaya ve Ekmen, 2005:2). Buna karşın, yabancı bankaların olası finansal kriz dönemlerinde işlerini bırakıp gittikleri, ölçek avantajlarını kullanarak daha kaliteli müşterilere yöneldikleri, dolayısıyla ulusal ekonominin küçük ölçekli

işletmelerine kredi açmakta isteksiz davrandıklarına yönelik eleştiriler gündeme gelmektedir.

Dünyada bankacılık alanında faaliyet gösteren yabancı sermaye her yıl kendi ülkelerine kâr transferi yapmaktadır. Bu transferler o ülkenin ödemeler bilançosunu olumsuz etkiler; dış açığı artırır. Tasarruf ve yatırım hızını yavaşlatır. Yapılan transferler döviz çıkışı hızlandırdığından cari açık artar.

Görüldüğü gibi yabancı sermayenin olası yarar ve zararları olabilmektedir. Yatırım yapılan ülkeler yabancı sermayenin olası zararlarından korunması için kendi iç dinamiklerini ve esneklik arz eden politikaları terk etmesi gerekmektedir.

Yabancı sermaye akımları son yıllarda dünya genelinde bankacılık sektörüne yönelmiştir. Yabancı yatırımcılar, ülke ekonomisindeki kırılganlığın da etkisiyle olsa gerek, genellikle nakit paraya yakın duran bankacılık ve sigortacılık sektörüne yoğunlaşmaktadırlar. Bu sektörler ihracat yapmayan, katma değeri düşük, sürükleyici etkisi az, istihdam etkisi zayıf olan sektörlerdir. İstihdam yaratıcı reel sektör yatırımları yapan yabancı sermaye, otomotiv sektörü hariç yok denecek kadar azdır.

Küreselleşme, gelişmekte olan ülkeler için çok önemlidir. Bu ülkelerde küreselleşme, ticaret kapasitesini artırarak etkin olarak kullanılmayan endüstrileri daha etkin kullanılmasını sağlamıştır. Ticaret alanındaki etkin kapasite kullanımı az gelişmiş ülkelerde endüstri oluşumunu sağlayarak yabancı sermayenin söz konusu ülkeler üzerine akışını artırmıştır. Kapasite kullanım oranı ve endüstrileşme süreci az gelişmiş ülkelerde ve gelişmiş ülkelerde büyüme oranını artırarak bu ülkelerde optimal kaynak kullanımının ve tam istihdamın başarılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda küreselleşme sayesinde az gelişmiş olarak kabul edilen birçok ülke gelişmiş üretim merkezlerine dönüşerek gelişen ülkeler seviyesine yükselmede önemli aşama kaydedecektir (Türkyılmaz, 2008).

Küreselleşme; yeni ekonomik durumlar oluşturarak ülkeler arası karşılıklı pazar ve politik ilişkilerin değişiminin büyümesine de katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan hızlı teknolojik değişim ve dünya mali piyasalarının bütünleşmesi, düşük işlem maliyetleri ile yüksek verimlilik artışını hızlandırmış ve etkinliği artırmıştır. Günümüzde şirketler hem dış ülkelere mal satmakta hem de dış ülkelere kaynak kullanmaktadır. Özellikle ihracat yaparak ve bankacılık alanı için de başka ülkelerde şube açarak faaliyetlerini düşük maliyetli ülkelere kaydırmak kaydı ile dış ekonomik ilişkiler kurmaktadır. Bu ekonomik düzende güç çok uluslu şirketlere geçmiştir.

Dünyadaki tüm ülkelerdeki yerli üreticiler ve girişimciler arasındaki rekabete yabancılarda katılmakta ve bu süreçteki ülkeler, dünya standartlarında mal, hizmet ve bilgi üreten toplumlar olmaya doğru yol almışlardır (Şatıroğlu, 1999: 536).

Küreselleşme ile gelişmekte olan ülkelerin milli gelir ve ihracatları içinde sınav ürünlerin payı gittikçe artmaktadır. Bununla birlikte küreselleşmenin bu ülkelerin teknoloji üretir hale gelmesine olanak sağladığını söylemek zordur. Bu ülkelerin teknolojiye bağımlı yapısı, sağlıksız dış ödemeler bünyesi sık sık sıcak para çıkışlarıyla şoklara maruz kalmaları çok önemlidir. (BDDK, 2008)

Küreselleşme ile beraber sermaye hareketleri, hem hacimsel olarak artmakta hem de kısa vadeli ve spekülasyon amaçlı yönelmektedir. Hacim ve karakter açısından biçim değiştiren yabancı sermaye hareketlerinin özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini olumsuz yönde etkilediği, bu ülkelerde makro ekonomik istikrarsızlığa sebep olduğu ve finansal krizlerin sorumlusu olduğu sık sık gündeme gelmektedir. Yabancı sermaye küreselleşmenin de etkisiyle dünyada kısa vadeli ve spekülasyon amaçlı sermaye hareketlerine yönelmiştir. Bu da bu ülkelerin sermaye hareketlerinin yabancı sermayenin ekonomilerine vermiş olduğu istikrarsızlıktan olduğu kanıtlanmıştır. 1994 - 1995'teki Meksika krizi ile 1997 - 1998'deki Asya Pasifik krizi buna örnek gösterilebilir. Her iki krizin de nedenleri küreselleşmenin bu ülkelerdeki kısa vadeli ve spekülasyon hareketlerle ekonomik dengeleri bozarak istikrarsız bir ekonomiye sürüklemesidir (Kaya, Yayla ve Türker 2005: 56).

Küreselleşme sürecinin gelişmiş ülkelerde yoğun işsizliğe neden olduğu ve niteliksiz işgücünün bu ülkelerde giderek yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Yabancı sermaye az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerde yatırım yaparken daha çok katma değeri az, işgücü olarak yoğun olmayan sektör olan bankacılık alanına yoğunlaşmıştır. Yabancı sermaye bu ülkelerde yeni bir banka kurmaktansa ortak olmayı ya da mevcut bir banka satın almayı yeğlemiştir. Bu durum ise niteliksiz işgücüne hiçbir katkı sağlamayacaktır. Ülke ekonomisine de artı bir katma değer getirmeyecektir.

2.3. Yabancı Sermayenin Türk Bankacılık Sektörüne Bakışı

Yabancı sermaye, ülkemizdeki 2001 krizinden önce Türkiye'ye sıcak bakmamış ve bankacılık alanında yatırımlarını Rusya, Güney Asya, Güney Amerika ve Çin gibi ülkelere yönlendirmiştir.

Ülkemizdeki 2001 krizinden sonra bankacılık, tam anlamıyla bir güven bunalımı yaşamış ve sektör çok büyük yara almıştır. Bu süreçte birçok banka TMSF'ye devredilmiş ve bankaların neredeyse tamamı zarar açıklamıştır. 2001 krizinin etkileri çok uzun sürmemiş ve bankacılık sektörü kendini gerek devlet politikalarının reformuyla gerekse dışarıdan aldıkları sendikasyon kredileri ile kendilerini toplama süreci içine girmişlerdir.

2001 krizinin etkileri çok uzun bir süre sürmesi beklenirken sistem kendini birkaç yıl içinde düzeltme sinyali vermiş ve böylece çok uzun sürmesi beklenen kriz yaralarını sarmaya başlamıştır.

2001 krizi nasıl geldi ve krizi hazırlayan etkenleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür : (Yentürk, 2004: 114)

- a) Yapısal Reformların Tamamlanamaması,
- b) Düzeltici Devalüasyonun Yapılmaması,
- c) Yüksek Tüketim Eğiliminin Dikkate Alınmaması,
- d) Kısa Dönemli Sermaye Girişlerine Karşı Önlem Alınmaması,
- e) Programın Başında Bankacılık Sektöründe Reform Yapılmaması.

Yapısal reformlara ilişkin işlemler, ancak 2002 yılından sonra hayata geçirilmiştir. IMF ve uluslararası yatırımcıların siyasi iktidarın programın arkasında olmadığına ilişkin kanıları artırmıştır. Ayrıca, Siyasilerin reformlar konusundaki tereddütleri ve bu reformların programda olduğunu bilmediklerine dair açıklamalar bu kanının güçlenmesine yol açmıştır. Bankacılık sektörünün var olan kırılma yapısı programın uygulandığı ilk 11 ay boyunca sürmüştür. Öngörülen bankacılık reformlarının da yapılmamış olması nedeniyle Kasım 2000 öncesinde ciddi bir kırılma artışı ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle sermaye yapısı yetersiz olan, bilançolarının aktifinde yüksek devlet tahvili tutan ve yetersiz dövizli olan bankalarda önemli bir faiz ve kur riski oluşmuştur. (Kepenek ve Yentürk, 2004)

Cari açığın çok büyümesi ve tüketimin çok artması, Kasım 2000'de programın sürdürülemeyeceği kanaatinin IMF'de doğmasına yol açmıştır. Ayrıca, Kasım 2000 yılının ikinci yarısında kısa dönemli sermaye çıkışı yaşanmış Merkez Bankası'nın net dış varlıkları 4 milyar lira gerilemiştir. Dolayısıyla; 22 Kasım'da başlayarak, bankacılık kesiminde bir likidite talebi doğmuştur. Programa uygun olarak, Merkez Bankası piyasaya likit sürememiş ve Aralık 2000'de faiz oranları % 2000'lere

yükselerek devalüasyon beklentisini getirmiştir. Sonraki süreçte Merkez Bankası piyasaya likidite vermek için net iç varlıklarını yükseltmek zorunda kalmış, yani programın net iç varlık sınırlaması terk edilmiştir. Uygulanan sabit kur rejimi tehlikeye girmiştir. Nitekim yukarıda da belirttiğimiz olumsuzluklar ve piyasadaki aşırı kırılmalık, finansal piyasalardaki disiplinsiz uygulamalar Şubat 2001 yılı bankacılık krizine neden olmuştur. 2001 krizinden sonra bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ve finansal piyasaların kırılmalılığının azaltılması için harekete geçilmiştir. IMF ile anlaşma yapılarak, yeni ekonomik program açıklanmış ve siyasi iktidar da bu programa uyacağını deklare etmiştir. 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin etkisiyle mali bünyeleri ve kârlılık performansları kötüleşen bankaları daha sağlıklı bir yapıya kavuşturabilmek amacıyla, 2001 yılının Mayıs ayında “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” uygulamaya konulmuştur. Program aşağıdaki dört ana unsurdan oluşmuştur:

- a) Kamu bankalarının nihai hedef özelleştirme olmak üzere- yeniden yapılandırılması,
- b) TMSF’ye devredilmiş bulunan bankaların birleştirme, satış ve tasfiye gibi yöntemlerle çözümlenmesi,
- c) Özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- d) Sektörde gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal çerçevenin geliştirilmesi.

Program sürecinde, temel yasal çerçeve niteliğindeki 4389 sayılı Bankalar Kanununa ek olarak yeniden yapılandırmaya ilişkin pek çok yeni yasal düzenleme hayata geçirilmiştir. Düzenleme alanında yaşanan bu değişimin en son aşaması ise Kasım 2005’te yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu olmuştur. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin bankacılık sektöründe yaratmış olduğu tahribatın giderilmesi ve sistemin zayıf bankalardan temizlenerek sağlam bir temel inşası en öncelikli husus olarak belirlemiştir. Krizlerin sektör üzerindeki ilk etkilerinin ivedilikle giderilmesinin yanı sıra yeniden yapılandırma ve sektörün gözetim ve denetim çerçevesinin geliştirilmesi sürecinde alınan tedbirleri aşağıdaki şekilde sınıflandırmak ve özetlemek mümkündür.

- a) Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması
- b) TMSF Kapsamındaki Bankaların Çözümlenmesi
- c) Bankacılık Sisteminin Daha Sağlıklı Bir Yapıya Kavuşturulması

- d) 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Öncesi Düzenleme ve Uygulamalar
- e) 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Sonrası Düzenleme ve Uygulamalar
- i) İdari Kapasiteyi Arttırıcı Düzenleme ve Uygulamalar
- ii) Piyasadaki Oyun Kurallarının Nesnel ve Açık Şekilde Ortaya Konulması
- iii) Sektörün İş Yapış Tarzında ve Çalışma Kültüründe Değişiklik.
(BDDK, 2006: 37-41)

Bu süreç çerçevesinde bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının toplam maliyeti 47,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Kamu maliyesi üzerinde yeniden yapılandırma sürecinde görev zararları dahil olmak üzere kamu bankaları için 21,9 milyar dolar, TMSF'ye devredilen bankalar için ise 17,3 milyar dolar olmak üzere, toplam 39,3 milyar dolarlık (GSYİH'ya oranı %26,6) bir ek yük ortaya çıkmıştır. Ayrıca TMSF'ye devrolunan bankalara ek olarak İmar Bankası sürecinde gerçekleşen yaklaşık 5,9 milyar dolar tutarındaki zarar da dikkate alındığında 53 milyar dolara ulaşan bir maliyetle karşı karşıya kalınmıştır. Diğer taraftan, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının özel sektöre maliyeti; 5,2 milyar doları TMSF tarafından ve 2,7 milyar doları kriz döneminde eriyen sermayeleri güçlendirmek amacıyla özel sektör bankaları tarafından olmak üzere 7,9 milyar dolar (GSYİH'ya oranı %5,3) olmuştur.

Tablo 2.2: Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırmanın Toplam Maliyeti

	Milyar \$	GSYİH'ya Oranı (%)
Kamu Bankalarının Görev Zararı	19,0	12,8
Kamu Bankalarının Yapısal Sermaye Desteği	2,9	2,0
TMSF Bankaları Çözümleme Maliyeti	22,5	15,2
Kamu Sektörü Tarafından Sağlanan Kaynaklar	17,3	11,7
Özel Sektörü Tarafından Sağlanan Kaynaklar	5,2	3,5
1.ARA TOPLAM	44,4	30,0
Sermaye Benzeri Kredi Şeklinde Sağlanan Kamu Sermaye Desteği	0,1	0,1
Özel Bankaların Eriyen Sermaye Tabanını Güçlendirme Amacıyla		
Katılan Maliyet	2,7	1,8
2.ARA TOPLAM (Toplam Yeniden Yapılandırma Maliyeti)	47,2	31,9
Kamu Maliyesi Üzerinden	39,3	26,6
Özel Sektör	7,9	5,3
İmar Bankası	6,4	2,3
3.TOPLAM MALİYET (İmar Bankası Dahil)*	53,6	34,2

Kaynak: BDDK, 2009

*Buradaki maliyet, yeniden yapılandırmanın kamu maliyesi üzerindeki yükü ve özel kesimin kendi bankalarına yönelik kaynak aktarımını ilgili tarihteki nominal değerler üzerinden ifade etmektedir.

Toplamda, 53,6 milyar dolar gibi yüksek maliyet bankacılık sektöründe, devrim niteliğindeki kanunlara zemin hazırlamıştır. Katılan bu yüksek maliyetle beraber, Türk Bankacılık sektöründe özellikle TMSF'ye devrolunan bankaların da etkisiyle belirgin bir konsolidasyon yaşanmış ve 2006 yılsonu itibarıyla toplam banka sayısı 4'ü katılım bankası olmak üzere toplam 50'ye gerilemiştir. Banka sayısındaki bu gerilemeye karşın sektörün toplam aktif büyüklüğü 2006 yılı itibarıyla 499,7 milyar TL'ye, yaklaşık 350 milyar dolara yükselmiştir. (BDDK, 2009) Bankacılık sektöründe yaşanan bu yaşanan gelişmelerle birlikte özellikle 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile Kasım 2005 tarihinde yasalaşan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Türk Bankacılık Sektörünün gözetim ve denetimi uluslararası standartlara yükseltilmiştir. Türkiye'nin bankacılık yasalarında belli standartlara ulaşması, yabancı sermayenin Türkiye'ye gelişini hızlandırmıştır. Düzenlemelerin odaklandığı en önemli alanlardan biri Türk Bankacılık Sektöründe risk yönetimi ve risk kültürünün oluşturulmasıdır.

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı'nın uygulamaya konulmasından sonra bankacılık ve finans piyasası düzelmeye sinyalleri göstermiştir. 2002 seçimlerinden sonra gelen siyasi iktidar da uygulamayı devam ettirmiş ve bunlara ilaveten Avrupa Birliği'ne girmek için önemli mesafeler kaydedilmiştir. Bu olumlu girişimler sonuç vermiş ve bankaların bilançoları düzelerek bankalar kâra geçmişlerdir. Düzelen banka bilançoları, Avrupa Birliği'nde alınan olumlu adımlar yabancı sermaye hareketlerini özellikle bankacılık sektörüne yatırım yapmaya yöneltmiştir.

Bankacılık sistemi yeniden yapılandırılmış, mali disiplin sağlanarak bütçe açıklarının ve kamu borç stokunun GSMH'ye oranı düşürülmüş, 23 çeyrek kesintisiz büyüme sağlanmış ve en önemlisi yıllardır kronik bir sorun haline gelen enflasyon sorunu tam olmasa da kısmen kontrol altına alınmıştır. (Mesutoğlu, 2001) Türkiye'deki banka değerlerinin düşük olması ve bankacılık yasalarının belli standartları yakalaması, yabancıların, Türkiye'deki bankalara yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Aynı zamanda Türkiye'deki ucuz emek gücü ve yabancılara sağlanan vergi ayrıcalıkları ile faiz oranlarının yüksekliği de yabancı sermayeyi Türkiye'de yatırım yapmak için atılıma teşvik etmiştir. Konut kredileri, kredi kartları, tüketici kredileri gibi bireysel bankacılık ürünlerinde son zamanlarda büyük bir artış kaydedilmiştir. Bu durum da yabancı sermayenin Türkiye'de banka satın almasında rol oynamıştır. Fırsatların büyüklüğünün yanı sıra, yabancı bankaların gelişmekte

olan piyasalarda büyüme fırsatı araması nedeniyle, Türkiye’de bankacılık alanındaki pazar payının doymamış olmasının, yabancıların Türkiye’ye karşı bankacılık sektörüne ilgisinin devam etmesinin nedenlerindedir.

Krizin en önemli etkisi yabancı yatırımcıların Türk bankalarına olan ilgisinde görülmüştür. Bu süreçte bazı yabancı yatırımcılar, Türk bankalarını satın almaya ve onlarla ortaklık kurmaya niyetlenirken, bazı yabancı bankalar da Türk bankaları ile birleşmeye niyetlenmişlerdir. Aslında krizden önce de var olan yabancı bankaların Türk bankalarına ilgisi kriz sonrası artış göstermiştir. Bu artışın nedeni artık Türk bankalarının fiyatının kriz öncesine göre çok daha ucuz olmasıdır.

Yabancı ilgisinin 2001 krizinden sonra daha da artması durumu; Türkiye’de bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması, ekonomik büyümenin sağlanarak hazinenin iç borç talebinin azalması ve buna bağlı olarak bankaların daha fazla kredi vermeleri olarak da gösterilebilir. Bankaların 2003 yılına kadar verdikleri kredi oranı % 35 iken, 2009 yılının ilk çeyreği itibariyle verilen kredi oranı % 70’ler civarındadır. (BDDK, 2009) Bu durumlara ilaveten Türkiye’ye yabancı sermayenin bakış açısını değiştiren bir durumda bankacılıkta Basel kurallarının yaşama geçirilmesidir. Basel Kriterleri bankacılıkta yabancı sermayenin diğer ülkelere bakış açısını olumlu yönde etkilemiştir.

2.3.1 Bankacılıkta Basel Kriterleri

Bankacılık ve finans sektörünün sınır tanımaz bir şekilde büyümesi ve küreselleşmesi üzerine bu sektörün belirli standartlara göre çalışması yönünde faaliyetlere başlanmıştır. Bunun sonucunda Basel I ve Basel II kriterleri oluşturulmuş ve bu kriterler birçok ülke tarafından benimsenmiştir. Türkiye de, Basel II kriterlerini 2009 yılından itibaren uygulamayı kabul eden ülkelerden biridir. Basel II kriterleri özellikle bankaların kredi verme şartlarını ağırlaştırmakta ve teminat konusunda işletmelere ağır yükümlülükler getirmektedir. Bu şartları yerine getiren işletmeler daha kolay ve daha düşük faizle kredi bulabileceklerdir. Şartları yerine getirmekte zorlanan işletmeler ise krediyi daha çok teminat vermek suretiyle ve doğal olarak daha yüksek faizle alabileceklerdir. Kriterlerin uygulamasının yaklaşması sebebiyle bankaların ve işletmelerin kendilerini buna hazırlaması gerekmektedir. Ülkemiz açısından bankaların kendilerini Basel II kriterlerine hazırlamaya başladıkları görülmektedir. Ancak aynı şeyi işletmeler açısından söylemek mümkün değildir (Arslan, 2007).

2.3.2 Basel I Kriterlerinin Ortaya Çıkışı

Bankacılık denetimiyle ilgili önemli hususların anlaşılmasının kolaylaştırılması ve dünya çapında bankacılık denetiminin kalitesinin iyileştirilmesi ve standartlaştırılması amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde faaliyet gösteren ve 1974 yılında oluşturulan Basel Bankacılık Denetim Komitesinin üyeleri; Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'nin dahil olduğu 13 ülkenin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinin yetkililerinden oluşur. Komite, ulusal sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda asgari bir standart oluşturmak amacıyla Basel I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını 1988 yılında yayımlamıştır. Basel I kriterlerinin en temel esası, kredi verilecek olan müşterinin kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD(Organisation for Economic Co-operation and Development: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesidir. Kredilendirmede, OECD ülkesi olanlar lehine kredi kolaylıkları sağlanması esası geçerli olmuştur.

Basel I kriterleri ile bankaların krizlere ve finansal kırılganlığa karşı dayanıklılığını arttırmak üzere ve finansal istikrarı sağlamak amacıyla uymaları gereken temel kriterler belirlenmiştir. Basel I kriterleri, bankaların kredi verirken belirli esasları uygulamasını ve risk üstlenme katsayılarının belirli bir değer üzerinde olmamasını önermektedir. Aynı zamanda, bunları temin etmek için bankaların sermaye yeterliliğinde uluslararası standartlar belirlenmiştir. Buna göre, Sermayenin risk ağırlıklı aktiflere oranına % 8 alt sınırı getirildi. Banka bir kaynağını belli bir kullanıma tahsisi ederken nakdi ve ya da gayri nakdi riski tahsisi ederken yarattığı 100 birim için 8 birim sermaye bulundurma zorunluluğu vardır. Yani kredi verecek olan banka veya kredi kuruluşu sermayesinin en fazla 12,5 katı kadar risk alabilecektir. Bu durumda, yeni kredi tahsis etmek durumunda olan banka veya kredi kuruluşları şayet risk katsayısını tamamlamışlarsa sermaye artırımına gitmek zorunda kalacaklardır. Bu zorunluluk doğal olarak yeni kredi maliyeti olarak müşteriye yansıtacaktır.

Basel I kriterleri bu anlamda risk ölçümlemesini tek ölçüye bağlamış bulunmaktadır. Bu durum kısa süre içerisinde yetersiz kalmış ve değiştirilmesi kaçınılmaz olmuştur.

2.3.3 Basel II Kriterlerinin Ortaya Çıkışı

Basel II kriterleri; riskleri, yasal özkaynak ihtiyaçları ile daha iyi eşleştirmiş, risk ölçümü ve yönetimindeki gelişmeleri dikkate alarak daha kapsamlı bir yaklaşım inşa etmiş, finansal sistemdeki güvenliği ve sağlamlığı desteklemeyi ve rekabet eşitliğini kolaylaştırmayı sürdürmüş ve karmaşıklık düzeyi çeşitlilik arz eden özellikle uluslararası bankalara odaklanmıştır. Basel II metni, beş yıl süren istişare süreçleri sonucunda 2004 yılında yayımlanmış, alım-satım faaliyetleri ve çifte temerrüt etkilerine ilişkin konular ile 2005 yılında güncellenmiş ve kapsamlı versiyonu ise Haziran 2006'da yayımlanmıştır. Basel II, herkese tek beden elbise yaklaşımı yerine, ülkelerin inisiyatiflerine bırakılan ulusal uygulama tercihleri öngörmektedir. Bu amaçla, Basel II uygulamalarının etkinliği, ülkelerin kendi ulusal şartlarına uygun tercihlerini belirleyebilmesiyle sağlanabilecektir. Basel II'nin en önemli esaslarından biri, risk yönetiminin tek odaklı değil çok odaklı bir şekilde düzenlenmiş olmasıdır. Öyle ki, banka veya kredi kuruluşları bir müşteriye ticari kredi vermek durumunda kaldığında müşterisini KOBİ, Perakende KOBİ veya Kurumsal KOBİ kategorilerinden birine dahil edecektir. Bunu yaparken de derecelendirme kuruluşlarının vereceği notlar dikkate alınacaktır. Derecelendirme kuruluşlarının notlarına göre müşterinin kredi alıp alamayacağı veya hangi maliyetle alabileceği tespit edilecektir. Dolayısıyla, Basel II'nin temel esası, müşterinin kendi özel durumuna göre kredilendirilmenin de farkı şekilde uygulanabileceğidir. Basel II bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş önemli bir fırsattır.

Basel II içerisinde sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler mevcuttur. Basel II içerisinde risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı standart yöntemlerin yanı sıra kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistiksel matematiksel risk ölçüm metotlarını içeren yöntemle bulunmaktadır. Basel II süreci aslında risk yönetimine ilişkin son yıllarda gözlemlenen gelişmelerin bir devamı niteliğindedir ve gelişmiş ülkelerde sektör standardı olarak yürütülen uygulamalar Basel II ile birlikte mevzuat şekline dönüşmüştür.

Ülkemizde ise henüz bu konu mevzuat niteliği taşımamakla beraber gerek bankalar gerekse Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, kuralların benimsenmesi yolunda tavsiye niteliğinde uygulama ve yaklaşımlar sergilemektedir. Daha önemlisi, bu ilkelerin uygulanması bankalardan ziyade, kredi kullanmak isteyen işletmeleri etkileyecektir.

Dünyada 2007 yılında uygulanmaya başlanan olan Basel II kriterleri ile birlikte gelişmekte olan ülke bankaları, başlangıçta uzunca bir süre, kredi riski için standart yöntemi kullanırken, G-10 ve AB'deki bankalar kredi riski için İçsel Yöntem'lerin kullanımına daha öncelikle geçebileceklerdir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırılmalı üstünlüğe sahip olacak gelişmiş ülke bankalarının, gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla birleşmeleri, onları satın almaları şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini başlatabilecektir.

2007 yılından sonraki yıllarda da (2008 – 2009 yılları) bu süreç Türkiye'de başlamış durumdadır. Birçok bankacılık otoritesine göre yabancı bankaların piyasa paylarının artması bir anlamda ülkede istikrar ve güven olduğunu göstermektedir. Uluslararası derecelendirme kuruluşu 'FITCH' yabancı bankaların gelecek ve kârlılık gibi iki temel ögeye odaklandığına dikkat çekmektedir. Diğer taraftan yabancıların gelmesi sığ durumdaki Türk mali piyasalarının sağlamlaşmasına ve krizlere daha dayanıklı hâle gelmesine imkan tanıyacaktır. Bu durum faizlerin daha da düşmesi ve kredi piyasasının canlanmasını da sağlayacaktır. Şeffaflık konusuna büyük önem veren yabancılar bu anlamda da ülkeye katkı sağlayacaktır. Yine kredi kartı ve ipoteklere daha uygun faizle kredi verebilen yabancıların bir diğer önemli getirisi yeni hizmetler ve teknolojilerin ülkeye transferi olarak öne çıkmaktadır (Parasız, 2000).

2.4. Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları

Türkiye'de son beş yıldır özellikle bankacılık alanına yabancı sermaye girişleri vardır, ekonomik sorunların tam olarak düzelmemesine rağmen yabancı sermaye yatırımları artmaya başlamıştır.

Avrupa Birliği sürecinin ivme kazanması ve Avrupa Birliği ile birlikte gelen ekonomik istikrar yabancı sermayenin yönünün Türkiye'ye çevirmesini sağlamıştır. Ayrıca, özelleştirme süreci ile birlikte ülkemizin büyük kuruluşlarına ilgi oluşmuş, Türkiye yabancılar açısından ucuz bir pazar konumuna gelmiştir.

Doğrudan yabancı sermaye girişi 2002 yılında 1,1 milyar dolar, 2003 yılında 1,8 milyar dolar, 2004 yılında 2,9 milyar dolar, 2005 yılında 9,8 milyar dolar, 2006 yılında 19,8 milyar dolar, 2007 yılında 22,5 milyar dolar, 2008 yılında 19,5 milyar dolar, 2009 yılında da 7.6 milyar civarındadır.

2002 yılından bu yana Türkiye'ye önemli bir yabancı sermaye girişi vardır. Özellikle yabancı sermaye bankacılık sektöründe satın almalar yapmıştır. Tarihin en yüksek doğrudan yabancı yatırımın sağlandığı 2006 yılı bankacılık sektöründe büyük çaplı yabancı satın alımlarına sahne olmuştur. Yılın en fazla birleşme ve satın almaları bankacılık sektöründe gerçekleşmiştir.

Yılın en önemli banka satın almaları; Finansbank'ın NBG'ye Denizbank'ın Dexia'ya Akbank'ın ise Citigroup'a satılması oldu. Bankacılık sektöründe 2006 yılında gerçekleşen bu üç işlemin toplam değeri sektörde gerçekleşen işlemlerin yüzde 56'sını oluşturmuştur. Daha sonra Oyakbank'ta ING'ye satılarak sektördeki yabancı payı giderek büyümeye devam etmiştir. (BDDK, 2009)

Yabancılarla ortaklık yapan veya satışı tamamen yapılan bankalar değerlendirilecek olursak; (BDDK, 2009)

- a) Akbank, bankanın yüzde 20 hissesini Citigroup'a 3.1 milyar dolara satmış, bu satış Türkiye'de bugüne kadar yapılan en büyük satış olmuştur.
- b) Mng Bank, Lübnan'lı Arab Bank ve BankMed'e 160 milyon dolara satılmıştır.
- c) Denizbank'ın yüzde 75 hissesi 2.44 milyar dolara Dexia Participation Belgique SA.'ya satılmıştır.
- d) Tekfenbank'ın yüzde 70 hissesi EFG Eurobank Ergasias SA.'ya satılmıştır.
- e) Abank'ın yüzde 47,2 hissesi Alpha Bank'a 204,8 milyon dolara satılmıştır.
- f) Şekerbank'ın yüzde 33,38 hisseleri, sermayesinin tamamı Bank Turanalem Securitiyes JSC tarafından devralınmıştır.
- g) Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş'nin yüzde 57,55'i Bank Hapoalim B.M'e satılmıştır.
- h) Yapı Kredi Bankasının yüzde 57,40'ı 1,2 milyar euroya Koç Holding ile Unicredit ortaklığına satılmıştır.
- i) Garanti Bankasının yüzde 25,5 hissesi General Electric iştiraki GE Consumer Finance'a 1,6 milyar dolara satılmıştır.

- j) Dışbank'ın yüzde 89,34'lük hissesi Fortis Bank NV-SA'ya 880 milyon euroya satılmıştır.
- k) TEB Mali Yatırımlar A.Ş hissesinin yüzde 50'si BNP Paribas'a devredilmiştir.
- l) Oyakbank'ta hisselerin tamamını Hollandalı ING Grubu'na 2,7 milyar dolara satılmıştır..
- m) Tat Yatırım Bankası A.Ş'nin yüzde 99.95'e tekabül eden hisseleri Merrill Lynch European Asset Holding Inc'e devredilmiştir.

Bu satışlarla birlikte sektördeki ilk on sıra içerisindeki bankalardan beşinin yabancılara satıldığı veya yabancılarla ortaklık yapıldığı görülmektedir.

Yabancıların ülkemizdeki bankalara ilgi duymalarının nedenlerine bakılacak olursa; siyasi ve ekonomik istikrarla birlikte, AB sürecinde alınan olumlu adımların katkı yaptığını söylenebilir.

Mevduat sahipliği oranının AB ülkelerine göre düşük olması ve Türkiye'deki bankacılık sektöründeki aktif büyüklüğün gelişmiş ülkelere çok geri kalması gibi nedenler de yabancıların bankacılık alanında satın almalar yapmasının önünü açmaktadır. Aynı zamanda ülkemizde Türkiye'de yapılan özelleştirmeler, yabancı sermaye hareketlerinin Türkiye'ye yönelmesini sağlamış ve bunun sonucunda önemli döviz girişleri oluşmuştur. Türkiye bu özelleştirmeler sayesinde döviz, cari açığın finansmanında kullanmıştır. (Güven, 2001)

2.5. Gelişmekte olan Ülkelerde Yabancı Bankaların Önemi

Makroekonomik konjonktür ve artan globalleşme çabası, yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörü içindeki payını ve önemini artırmıştır. Yurtiçindeki kaynak eksikliği ve ihtiyaç duyulan yabancı sermaye nedeniyle ve daha da önemlisi yaşanan krizler sonucu finansal sistem içindeki yeni çözüm arayışları ortaya çıkmıştır. Çözümler içinde, zor durumdaki bankalara sermaye girişleri sağlayabilmek amacıyla yabancı sermaye üzerindeki sınırlamaların azaltılması da bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak banka birleşme ve satın almaları; ABD, Avrupa ve gelişmekte olan piyasalarda ivme kazanmış, çok uluslu bankalar tüm ülkelerde bir rekabet ortamı yaratmıştır. (Şahözkan, 2003)

Sınırların kaldırılması ile artan yabancı banka girişleri ivme kazanmıştır. Bankalar, hizmetlerini yurtdışına açmakta kendi ülkelerinin uluslararası işlemlerini desteklemek amacını gütmüşler, ulusal finansal kuruluşlarla entegre olmuşlardır. Bu özelliklerden hareketle, kredi operasyonlarını yürütebilmek, uluslararası alanda borçlanmayı sağlayabilmek için yabancı bankalar, ilk olarak temsilcilik kurmuşlardır. Daha sonra da, şubeler açarak kendi ülkelerinden bir ölçüde ayrılarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Günümüzde ise, yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne giriş faktörleri çok daha farklıdır ve daha önceden olduğu gibi yabancı bankanın ulusal bankaya giriş derecesinden çok daha fazla önem arz etmektedir. Özellikle giriş yapılan ülkedeki kâr etme imkanı yabancı banka girişlerinde anahtar faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bu girişleri çekici kılan yabancı ülkelere giriş kararlarını etkileyen ülkeye özgü veya banka bazlı sebeplerde olabilmektedir. Ülkeye özgü olanlar, dış ticarete açıklık, bankacılık sektörünün büyüklüğü, yine bankacılık sektörünün aktif kârlılığı iken, banka bazlı sebepler ise bankanın büyüklüğü, faiz dışı gelirlerin toplam gelirler içindeki payı sebepleridir. (Çakar, 2001)

Gelişmekte olan ülkelerde, yabancı banka girişlerine ihtiyaç duyulmasını sağlayan çok önemli eksiklikler bulunmaktadır. Bunlar; sermaye eksikliği, ticari bankacılık becerilerinin eksikliği ve etkin çalışmayan bir bankacılık yapısıdır. İlk iki faktör, Doğu Avrupa'nın geçiş ekonomilerinde önemli iken, Asya ve Latin Amerika'da sermaye eksikliği ve etkin çalışmayan piyasa yapısı ülkelerin kapılarını dünyaya açmalarında önemli bir etken olmuştur. Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemine girişlerine verilen izin, politik bir tercihtir. Genel olarak ülkeler her ne kadar kapılarını yabancı bankalara açmış olsalar da, sektördeki yabancı sahipliğine kısıt getirmişlerdir. Örneğin Filipin'lerde otoriter yabancı bankaların piyasa paylarının yüzde 30'u geçmeyeceği kanunla belirlenmiştir.

Dünyada, ülkelerde banka açan uluslar arası bankalar, Citibank, HSBC, ING, ABN-Amro, Deutsch Bank ve İspanyol bankaları olmuştur. Bu bankalar, zaman içinde önemli ve özelliği olan ülkelerin piyasalarına giriş yapma stratejisine yönelmişlerdir. (Çakar, 2001)

2.5.1. Yabancı Bankaların Gelişmekte Olan Piyasalarda Öneminin Artmasının Temel Nedenleri

Yabancı bankaların ulusal piyasalarda öneminin artma nedenleri, beklentilerle paralel bir seyir göstermektedir. Bu artışta, bir yandan giriş yapılan ülkenin beklentileri; sermaye ve döviz girişi, diğer yandan da hedef ülkeye giriş yapacak yabancı ülkelerin beklentileri önem arz etmektedir. Yabancı bankanın ülkeye yasal düzenleme ve çabalarıyla sektör ve ekonomi şekillenir. Bu, iyi sonuçlar verdiği gibi kötü sonuçlar da doğurabilir. Kısaca, yabancı banka girişlerindeki gelişimi, ülkelerin politikası ve ekonomisiyle ortaya çıkan arz ve talepler belirlemektedir.

2.5.2. Yabancı Bankaların Giriş Yapacağı Hedef Ülkelerin Beklentileri

Liberalleşme çabaları ile ülkeler, yaşadıkları krizler, borç yüklerinin ağır basması, büyümenin finansmanı gibi nedenlerle yabancı bankalara daha geniş ifade ile yabancı sermayeye kapılarını açmaktadır. Giriş yapılan ülkenin beklentilerine ana hatlarıyla değinecek olursak;

- a) Ülkeye yabancı sermaye girişini artırmaları,
- b) Yatırımları ve dolayısıyla büyümeyi çeşitli şekillerde, mümkünse uzun vadeli ve düşük maliyetle finanse ederek teşvik etmeleri,
- c) Uluslararası ticareti kolaylaştırmaları ve geliştirmeleri,
- d) Yabancı doğrudan yatırımların artması için yardımcı olmaları,
- e) Bankacılık teknolojisi ve yönetim sağlayarak öncülükte bulunarak, ürün, çeşit, verimlilik, hizmet, otomasyon, örgütsel ve donanımsal anlamda ulusal bankacılığın modernizasyonuna ve rekabet artışına katkıda bulunmaları,
- f) Tasarruf teşviki ve
- g) Uluslar arası ve bölgesel finansman faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi hususları yerine getirmeleridir. (Aksoy, 1998)

2.5.3. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Giriş Nedenleri

Bankalar, temel olarak kâr amacı güden kuruluşlardır. Gelirlerin azamileştirilmesi ve giderlerin asgari düzeye indirilmesi en fazla kâr elde etmek açısından gereklidir. Bu amaçla faaliyet gösterdiği piyasada gelirini artırma imkânı kısıtlı olan bir bankanın sınır ötesine değişik organizasyonel yapılarda (temsilcilik, şube, iştirak gibi) gitmek istemesi ve bu yolla büyümesi, bankacılık faaliyetlerinin uluslararası düzeye çıkmasında önemli bir etken olmuştur. Bu çerçevede, gidilecek ev sahibi ülkede (*host country*) büyümeye elverişli bir ortamın bulunması, başka bir ifadeyle, piyasanın yeni oyuncuyu taşıyabilecek kapsamda olması ve ülkede katma değer yaratabilecek iş alanlarının bulunması, bankalar açısından gelir artırıcı unsurlar olarak görülmüştür. Bu açıdan yaklaşıldığında bankalar sadece cari koşulları dikkate almamakta, aynı zamanda ileriye yönelik beklentileri de hesaba katarak ulusal ülkenin potansiyel gelirini de göz önünde tutmaktadırlar.

Gelir yaratma güdüsüyle eşanlı giden diğer önemli bir husus ise kâr etme isteğidir. Ulusal piyasada çok fazla oyuncunun olması ve net faiz marjının küçülmesi neticesinde bankalar rekabet baskısının ve yoğunlaşmanın değişken olarak düşük olduğu yabancı piyasalara yönelebilmektedir. Böylece, ulusal piyasada daralan kâr marjları daha yüksek getiriye imkan veren piyasaların olanaklarıyla telafi edilmek istenmektedir. Yeni girişin hedeflendiği piyasada rekabetin az olması bankalar açısından çekici bir etkidir.

Bankaların, uluslararası piyasalara yönelmelerinin ardında yatan faktörlerin arasında ana ülke ve pazara girilecek ülke arasındaki maliyetlerin farklılığı gösterilmektedir. Gelişmiş ülkelerde geleneksel bankacılık, sermaye piyasalarından gelen rekabetin etkisiyle giderek azalan kâr marjlarıyla çalışmak durumunda kalmaktadır. Şirketler, fon temin edebilmek için sermaye piyasalarına yönelebilmekte, özellikle uzun vadeli fon ihtiyacını bu yolla gidermeye çalışmaktadırlar.

Bankaların temel kaynağı olan mevduatın birincil sağlayıcısı olan hane halkları ise sigorta gibi farklı finansal ürünlere yönelebilmektedir. Ayrıca, tarihsel olarak bakıldığında çok büyük aktif büyüklüğe sahip olan gelişmiş ülkelerin büyük bankaları, yaşlanan nüfus yapısına sahip ve toplam talebin düşük olduğu piyasalarda faaliyet göstermeye çalışmaktadırlar. Gelişmiş piyasalarda altyapı yatırımlarının büyük ölçüde tamamlanmış ve büyüme hızının düşük ve stok olarak

değerlendirildiğinde tasarrufların büyük tutarlı olması, bu ülkelerde faaliyet gösteren bankaların sermaye maliyetinin (cost of capital) gelişmekte olan ülke bankalarına göre daha düşük kalmasına yol açabilmektedir.

Bankanın maliyeti sadece tasarruf davranışları arasındaki farklılıktan değil aynı zamanda makro ekonomik koşullar ve vergi düzenlemeleri gibi ayrışimlardan da kaynaklanabilmektedir. Dolayısıyla, sermaye ana ülkede ev sahibi ülkeye göre daha ucuz ise ve ev sahibi ülkeye giriş engellenmiyorsa ortaya bir arbitraj imkanı çıkabilmektedir. (Yayla, Kaya ve Ekmen: 2005, 21). Banka açısından müşteri portföyü oluşturmak ve bunu muhafaza etmek suretiyle müşteriyle uzun dönemli bağlılık ilişkisine girmek çaba gerektirmektedir. Bu nedenle, müşteri sınır ötesi ticari veya sınaî faaliyetlere girdiğinde uzun dönem ilişkisi bulunan bankasını yanında görmek istemesi “müşteriyi takip etme” (follow the client) ilkesini bir sonuç olarak ortaya çıkarmaktadır. Banka ise, müşterisine sınır ötesinde de hizmet edebilme yeteneğine sahip olduğunu kanıtlamak yoluyla ulusal piyasada da rekabet etme avantajı kazanmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda, müşteriyi ulusal piyasada kaybetme ihtimali en aza indirgenmektedir. Bu çerçevede, “müşteriyi izle” ilkesinin en önemli tetikleyici unsuru olarak ihracat finansmanı öne çıkmaktadır. Ülke ihracatının veya dış ticaret hacminin güçlü olduğu ülkelerde karşılıklı bankacılık faaliyetlerinin de yakın ilişkili olduğu bilinmektedir. (Yayla, Kaya ve Ekmen: 2005, 23). Yukarıda yabancılaşmaya destekleyici olarak bahsedilen unsurların hepsinde bilgi ve iletişim teknolojilerinde son çeyrek yüzyıl boyunca ortaya çıkan gelişmeler önemli bir rol oynamaktadır.

Bilgisayar yazılımı ve donanım alanında kaydedilen gelişmeler bankacılıkta hem yeni hizmet biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamış hem de geleneksel olarak sunulan hizmetlerin kalitesinin ve hızının artmasına yol açmıştır. ATM cihazları sayesinde nakit çekimi şube dışına çıkarken günümüzde yaygınlaşan internet bankacılığıyla geleneksel şube kavramı neredeyse tamamen şekil değiştirmeye başlamıştır. İnternet bankacılığı sayesinde müşteriler şubelerde alabildikleri hizmetlerin büyük bölümüne erişebilmektedirler. Bu nedenle, bankalar maliyetlerini kısmak için kurumsal ve bireysel müşterilerinin internet tabanlı hizmetleri kullanmalarını teşvik etmektedirler. Gelişmiş ülkelerin bankaları nasıl aktif büyüklüğü bakımından gelişmekte olan ülkelere göre daha avantajlı ise benzer şekilde bilişim ve iletişim teknolojisi alanındaki gelişmeler çoğunlukla gelişmiş ekonomilerdeki araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin sonucu olarak ortaya çıkmakta

ve öncelikle yurtiçi piyasalarda kullanıma sokulmaktadır. Bu nedenle, büyük ölçekli bankalar maliyet avantajlarını kullanmak ve ölçek ekonomisinden faydalanmak suretiyle yeni teknolojileri kolayca uygulamaya sokabilmektedirler. Buna bağlı olarak, gitmek istedikleri ülkelerin küçük ölçekli piyasalarında rakiplerine karşı avantaj sağlayarak üstün bir konuma gelebilmektedirler. Rakiplere göre daha ileri düzey teknolojiye sahip olmak veya ölçek ve kapsam ekonomisinden faydalanmak suretiyle aynı teknolojik imkanlara daha az maliyetli erişmek uluslararası faal bankaları sınır ötesine açılmaya teşvik etmektedir.

Uluslararası etkin bankalar teknoloji kullanımındaki öncü rollerinin yanı sıra müşterilere sundukları finansal ürünlerin gelişmişliğiyle de sınır ötesi faaliyetlerinde daha avantajlı konuma sahiptirler. Opsiyon, forward ve futures gibi türev ürünler konusunda gelişmiş piyasalarda elde ettikleri deneyimleri geliştirmekte olan ülkelere tanıtan ve bu ürünlerin kullanımını yaygınlaştıran büyük ölçekli bankalar bu alandaki görece üstünlükleri sayesinde sınır ötesinde ev sahibi ülkelerin bankalarına göre daha rahat manevra alanı bulabilmektedirler.

Finansal yeniliklere ek olarak risk yönetimi de sınır ötesi faaliyetleri teşvik etmektedir. Fon fazlası bulunanlarla fon ihtiyacı olanlar arasında aracılık işlevi gören ve bu çerçevede esas işi “risk yönetimi” olan bankalar çeşitlendirme vasıtasıyla riski asgariye düşürmek için sınır ötesindeki faaliyetlerini birden fazla ülkeye yayabilmektedirler. Böylece faaliyet gösterilen bir ülkedeki olası devresel hareketlerin olumsuz etkilerinin başka bir ülkedeki getiriyle dengelenmesi hedeflenmektedir. Düzenleme ve denetleme ortamı, özellikle ülkeler arası vergi politikalarındaki yaklaşım farklılıkları, bankacılık faaliyetlerinin sınır ötesi niteliğe bürünmesinde etkili olmaktadır. Yurtiçinde bankacılık hizmetleri üzerindeki veya bankacılık faaliyetlerinden elde edilen gelirler üzerindeki vergi yükünün ana ülkeye komşu veya bu ülkenin etki alanındaki ev sahibi ülkelere göre daha yüksek olması bankacılık faaliyetlerinin dışarıya yönelmesini teşvik etmektedir. Aynı zamanda, yüksek aracılık maliyetleriyle çalışan piyasalar yabancı yatırıma açık olsalar bile yabancı katılımının payı diğer piyasalara göre daha düşük kalabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde son dönemlerde yaşanan finansal krizlerin ardından bozulan sermaye yapısı kamu bankalarının veya yeniden yapılandırmaya tabi tutulan özel bankaların yabancılara devredilmesi suretiyle düzeltilmeye çalışılmıştır. Yabancılar açısından kriz sonrası dönemlerde yerli bankaların marka değeri (franchise value) düşmekte ve sektöre satın alma yoluyla giriş cazip hale

gelebilmektedir. Benzer şekilde, ekonominin genişleme ve istikrar dönemlerinde bankanın kârı ve kâr beklentisi arttığından marka değeri yükselmekte ve yerli bankaların hissedarları satış için daha istekli olabilmektedirler. (Yayla, Kaya ve Ekmen: 2005, 24).

3. FON MALİYETİ KAVRAMI, ÖNEMİ VE FON MALİYETİNİN UNSURLARI

3.1. Bankalarda Kaynak Maliyeti ve Hesaplama Yöntemleri

Bankalar kullandıkları fonları, bazı kaynakları kullanarak elde edebilirler. Kullanılan her bir farklı fon kaynağının maliyeti de farklıdır. Bankaların kullandıkları fon kaynaklarından en önemlisi mevduatlardır. Bankalar kabul ettikleri her bir vadeli/vadesiz veya TL/DTH (Döviz tevdiat hesabı) için farklı bir faiz oranı öderler. Ayrıca banka, mevduat müşterileri için hizmet sunabilmek ve diğer giderlere de katlanmak zorundadır. Sonuçta, kabul edilen farklı vade çeşidi ve farklı para cinsi mevduatlara ödenen faiz giderleri dışında diğer giderlerde vardır ve bu maliyetlerin tamamının mevduat maliyetine katılması gerekir.

Tablo 3.1: Banka Bilançosu

BANKA BİLANÇOSU		PASİF	
AKTİF			
KASA	Getirisiz	VADESİZ MEVDUATLAR	Maliyetsiz
MENKUL KIYMETLER	Getirili	VADELİ MEVDUATLAR	Maliyetli
KREDİLER	Getirili	YABANCI KAYNAKLAR	Maliyetli
SABİT KIYMETLER	Getirisiz	DİĞER PASİFLER	Maliyetsiz
DİĞER AKTİFLER	Getirisiz	ÖZSERMAYE	Maliyetsiz

Kaynak: Özerol 2007

Aktif ve pasif hesap kalemleri sabit faizli, değişken faizli veya faizsiz/maliyetsiz olabilir. Banka kâr marjını arttırmak için, aktif tarafındaki, getirili aktif miktarını maliyetli pasif miktarından fazla tutmak zorundadır. Banka maliyetli ve maliyetsiz fon kaynakları ile elde ettiği fonları, gelir kazandıran aktiflere dönüştürmek

zorundadır. Banka bu fon dönüştürme işlemi sırasında kendisine bir faiz marjı yaratır. Faiz marjı, toplam faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki farktır. Bankanın faaliyetlerini sürdürebilmesi için yarattığı faiz marjının pozitif olması gerekir. Faiz marjının yüksek olması bir bankanın ucuz fon kaynaklarını kullanarak getirisi yüksek aktifler yarattığını ve kârlılığının yüksek olacağını gösterir.

FAİZ MARJI = Faiz Gelirleri - Faiz Giderleri

$$\text{NET FAİZ MARJI} = \frac{\text{Faiz Marjı}}{\text{Getirili Aktifler}} = \frac{\text{Faiz Gelirleri} - \text{Faiz Giderleri}}{\text{Getirili Aktifler}}$$

3.1.1. Ağırlıklı Ortalama Kaynak Maliyeti

Tablo 3.2: Ağırlıklı kaynak Örnek Hesaplama Tablosu

Mevduat	Miktar	Basit Faiz	Bileşik Faiz	Ağırlık	Ağırlıklı Maliyet
Vadesiz	100 TL	1%	1%	10%	0.010%
6-ay vadeli	700 TL	5%	5,625%	70%	3,93%
1-yıl vadeli	200 TL	4%	4%	20%	0,8%
TOPLAM	1.000TL				4,74%

Kaynak: Özerol, 2007

Eğer kanuni munzam karşılık ve disponibilite oranı %14 ise ve getirisi yok varsayılırsa,

BİLANÇO

MMK 140 TL Mevduat 1,000 TL
Kredi 860 TL

$$\text{Getirili Aktif Oranı} = \frac{\text{Getirili Aktifler}}{\text{Mevduat}} = \frac{860}{100} = \% 86$$

$$\text{Kredi Maliyeti} = \frac{\text{Ağırlıklı Ortalama Kaynak Maliyeti}}{\text{Getirili Aktif Oranı}} = \frac{4,74\%}{86\%} = \% 5,52$$

Banka bilançosundaki 1,000 TL. lik mevduat yüzde 14 mevduat munzam karşılığı ayrıldıktan sonra 860 TL. olarak krediye dönüşür.

1,000 TL. lik mevduatın ağırlıklı ortalama kaynak maliyeti yüzde 4.74 olarak hesaplandığından bankaya kredi maliyeti 5.52 olacaktır.

Banka yönetimi için operasyonların finansman maliyetini bilmek çok önemlidir. Sağlıklı bir maliyetleme sistemi bankaya alternatif fon kaynaklarını karşılaştırabilme olanağı sağlarken, aktiflerin doğru fiyatlanmasını sağlayarak, istenen özsermaye getirişine ulaşmayı mümkün kılar.

Bankalar, fiyatlama yaparken genellikle geçmiş ortalama maliyetlerini kullanırlar. Bu hesaplamayı yaparken, faiz giderleri ve net faiz dışı giderlerini toplayarak, gelir getiren aktif miktarına bölüp, çıkan orana bir kâr marjı eklerler. Bu maliyetleme yöntemi ile elde edilen verilere göre fiyatlama yapmak doğru olmaz. Çünkü geçmişteki maliyetler gelecekteki faiz giderleri konusunda fazla bir bilgi vermez. Ortalama maliyetler geçmişe dönük olarak hesaplanırken, fiyatlama gelecekte kazanılması beklenen gelirlerle ilgilidir. Eğer faiz oranları yüklenirse, ortalama maliyetleme yöntemi gerçek fon maliyetini düşük hesaplar. Eğer faiz oranları düşerse, gerçek fon maliyeti ortalama maliyetleme yöntemi ile hesaplanandan yüksek olur.

Fiyatlama kararları marjinal maliyetler ve marjinal gelirlere dayandırılmalıdır. Örneğin, ortalama fonlama maliyeti % 8 olan bir banka, 1 yıl vadeli ve % 12 faizli bir kredi verdiğinde, kendini % 4'lük bir faiz spread'ine sabitlediğini düşünür. Fakat banka yeni açtığı krediyi % 14 faizli tahviller satarak finanse ederse, banka bu krediden zarar eder. Bu durumda banka, marjinal gelirlerini marjinal maliyetlerle karşılaştırmak zorundadır.

Ortalama maliyet yönteminin en iyi kullanılma alanı geçmiş performansları değerlendirmek içindir. Bu durumda bankanın elde ettiği kârı, ne kadar fon maliyetine katlanarak kazandığı görülebilir.

3.1.2. Marjinal Kaynak Maliyeti

Eğer faiz oranlarında 1 puanlık bir artış olursa, vadesiz mevduatlara ödenen faiz aynı kaldığı halde, 6-ay vadeli mevduat faizi % 6'ya ve 1-yıl vadeli mevduat faizi % 5'e yükselir.

Tablo 3.3: Marjinal Kaynak Maliyeti Hesaplama Örnek Tablo

Mevduat	Miktar	Basit Faiz	Bileşik Faiz	Ağırlık	Ağırlıklı Maliyet
Vadesiz	100 TL	1%	1%	10%	0.10%
6-ay vadeli	700 TL	6%	6,9.%	70%	4,83%
1-yıl vadeli	200 TL	5%	5%	20%	1.00%
TOPLAM	1.000 TL				5,84%

Kaynak: Özerol, 2007

Eğer kanuni munzam karşılık ve disponibilite oranı % 14 ise ve getirisi yok varsayılırsa,

5,84%

$$\text{Marjinal Kredi Maliyeti} = \frac{5,84\%}{86\%} = \% 6,79$$

Faiz oranındaki 1 puanlık artışın 1,000 TL. lik mevduatta yarattığı ağırlıklı kaynak maliyeti yüzde 1.10 artışla 5.84 (%5.84-%4.74), marjinal kredi maliyeti ise yüzde 6.79 bulunur.

Yani Faiz oranındaki 1 puanlık artışın bankaya maliyeti ise (% 6.79-% 5.52) yüzde 1.27' dir.

Marjinal maliyet, yatırıma dönüştürülecek her yeni 1 TL'nin elde etme maliyeti olarak tanımlanabilir. Marjinal sermaye maliyeti ise, ortaklardan ilave olarak 1 TL sermaye elde edebilmek için ödenmesi gereken getiri miktarıdır. Fonlama marjinal maliyeti ise, yeniden borçlanmanın ve yeni sermaye elde etmenin marjinal maliyetleri ağırlıkları toplamından oluşur.

Her bir fon kaynağının marjinal maliyeti; piyasa faiz oranları, munzam ve disponibilite karşılık oranları ve işlem maliyetine bağlı olarak değişir. Bu maliyetler hesaplandıktan sonra, banka marjinal maliyeti üzerine bir kâr marjı ekleyerek, fiyatlarını oluşturabilir. (Özerol, 2007)

$$\text{Marjinal Maliyet} = \frac{\text{Faiz Oranı} + \text{Servis Maliyeti} + \text{Pazarlama M.} + \text{Sigortalama M.}}{1 - \text{Gelir Getirmeyen Aktifler (\%)}}$$

Kaynak: (Özerol, 2007)

Payda bulunan her bir element için ilave 1 TL elde etmenin yüzdesel maliyeti tahmini yapılır. Paydada ise, gelir getiren aktiflere dönüştürülebilen pasiflerin yüzdesi vardır.

3.1.3. Borçlanma Maliyeti ve Sermaye Maliyeti

Pasiflerde gözüken her bir borcun farklı bir servis maliyeti vardır ve farklı bir munzam karşılık oranına tabidir. Yüksek işlem sayısı olan kalemlerin servis maliyetleri çok fakat genelde faiz oranları düşüktür (mevduatlar gibi). Buna karşılık, servis maliyetleri düşük fakat faiz oranları daha yüksek borçlanmalar da vardır. (sendikasyon kredisi gibi)

Mevduat dışı borçlanmanın efektif maliyeti, ana para, faiz ve işlem yapma maliyetlerini bugün elde edilen net miktara eşitleyen iskonto oranıdır. (Özerol, 2007)

Sermayenin marjinal maliyeti, yatırımcılar tarafından talep edilen getiri miktarıdır. Bu maliyeti ölçmek için kullanılan yöntemler; kâr payı modeli, CAMP, ve risk primi modelidir. (Özerol, 2007)

2009 yılı ilk çeyreği itibariyle bankacılık sektörü toplam mevduatı 477,9 milyar TL iken kredi toplamı 369,2 TL düzeyindedir. Mevduatın krediye dönüşüm oranı sektör toplamı için yüzde 77,3 düzeyindedir. (BDDK, 2010) Bu oran bankaların kârlılığını yükseltici etkendir. Çünkü verdiği krediyi, mevduat ile fonlayıp kârını maksimize edebilme olanağı sağlayabilmektedir.

2008 yılı itibariyle bankacılık sektörü sermaye yeterlilik rasyosu yüzde 18 düzeyindedir. Bu düzey yasal alt sınır olan yüzde 8'in oldukça üzerinde bulunmaktadır.

Bankaların esas fonksiyonu olan aracılık fonksiyonuna dönmesi ve kamu kesiminin finansmanından uzaklaşması, mevduatın krediye dönüşüm oranının seyirinden izlenebilmektedir. Özellikle 2002 yılı birinci çeyreğinden itibaren mevduat bankaları topladıkları mevduatı giderek daha fazla krediye yönlendirmektedirler. Son zamanlarda ise kredi verme konusunda artan rekabet ve faiz marjındaki daralma nedeniyle mevduattan daha çok, yurtdışı kedilere başvurulmaktadır. (BDDK, 2009)

Bankaların fon kullanım yapısını belirleyen iki ana faktör bulunmaktadır. Bunlar fon kaynak maliyeti ve risk primidir. Bankalar aktif kalitelerini yüksek tutabilmek için

bu iki faktörün yanında likidite yeterliliklerini de göz önünde bulundurlar. Bu yüzden bankalar aktif kalemlerini likidite derecelerine göre ayrıştırırlar. Likidite derecelerine göre aktifler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

AKTİFLER

Nakit Değerler ve TCMB

Bankalara Plasmanlar

- Yurtiçi Bankalar
- Yurtdışı Bankalar

Menkul Değerler Portföyü

- Kamu Borçlanma Senetleri
- Repo İşl. Konu Men.Değ.
- Teminata Verilen Men.Değ.
- Katılım Bankaları Men.Değ.
- Diğer

Krediler

- TP
- YP

Takipteki Alacaklar (Net)

- Takipteki Alacaklar (Brüt)
- Takipteki Alac. Özel Karş.

Bankaların bilançolarında Dönen(nakit) değerlerinin payının düşüklüğü çalıştıkları finansal sistemde likidite krizi veya likidite krizi olasılığı olmadığını göstermektedir. Bu öngörünün gerçekleşmesi durumunda bankalara getirisiz aktif olarak nitelendirilebilecek birinci dereceden likit aktiflerden uzaklaştırırlar. Bu gerçekte oldukça sağlıklı bir gelişmedir.

İkinci dereceden likit aktif olarak kabul edilen menkul kıymetler portföyünün aktif toplamı içerisindeki payını, likidite riski ve menkul kıymetler getiri oranı belirlemektedir. Bazı analizlerde yapıldığı üzere nakit değerler ile menkul kıymetler tek başlık altında topladığımızda likit değerler kalemine ulaşılmaktadır. Bu kalemin bilanço içindeki payı sistemin aktifinin vade yapısının da bir göstergesi olmaktadır.

Kamu kesiminin borç vade yapısının kısa olması bankaların bu kaleminin vade yapısının da kısılmasına yol açmaktadır. Bu oluşumun başka bir etkisi de likit değerlerin bilanço içindeki payının yüksek olmasıdır. (Eroğlu, 2001)

Teorik analizlere göre, piyasa faiz oranında düşüşü piyasadaki mevcut sabit getirili menkul kıymetlerin (bono, tahvil gibi) fiyatını arttırmaktadır. Yani faiz oranı ile tahvilin şimdiki değeri arasında ters yönlü ilişki bulunmaktadır (Ekodialog, 2010) Buna göre faiz oranında düşüş ile birlikte bankaların aktifinde bulunan menkul kıymetlerin getirisi azalacağından bankalar bu aktif kaleminin yerine başka bir aktif kalemi olan kredileri ikame etmek zorundadır.

Bankacılık sektöründe yüksek faiz oranına paralel olarak yükselen kredi risk primi oranları bankaların kredi dağıtımına doğal bir sınır getirmiştir.

Bankaların aktif kalitesinin göstergelerinden biri olan Krediler/Toplam Aktifler oranındaki değişim sistemin gerçekte taşıması gereken fonksiyonlarından en önemlisi olan reel sektörü fonlama özelliğini yitirdiğini göstermektedir. Sistemin aktif kalitesini bozan bu oluşumu tersine çevirmek Türkiye'de uygulanan istikrar programının başarısı açısından önemlidir. Ancak geçmiş yıllardaki deneyimlerden de bilindiği üzere bankalar makro iktisat politikalara ters düşen ve piyasalar üzerinde olumsuz etkiler oluşturan davranışlara girmekten de kaçınmamışlardır. Buna karşın bugün gelinen noktada bankalar için kredi plasesi bir zorunluluk taşımaktadır. Bunun nedeni ise faiz oranlarındaki düşüştür. Bankaların oluşturacakları yeni kredi politikasının belirleyicileri, kredilerin hangi sektöre hangi vadeyle ve hangi araç ile dağıtılacağıdır. Sorunun özünde bankaların kredi hacminin genişlemesinde (tutarının büyümesinde) kurumsal ve bireysel bankacılığın taşıyacağı büyüklüğün belirlenmesi ile bu büyüklüğün hangi araçlarla taşınacağı yatmaktadır. Bunun için çözücü bazı girişimlere bireysel bankacılık bağlamında uygulanmaya başlanılmıştır. Ancak bireysel bankacılıkta ürün yelpazesinin darlığı ve bireysel bankacılık ürünlerine olan talebi etkileyen, örneğin, kişi başına düşen gelirin düşük, marjinal vergi eğiliminin yüksek, marjinal tüketim eğilimi ve marjinal tasarruf eğiliminin istenilen düzeylerde olmaması gibi faktörler, bireysel bankacılık hacmindeki genişlemenin önündeki engelleri oluşturmaktadır. Enflasyon oranındaki düşüş ile birlikte marjinal tüketim eğiliminde beklenen yükseliş bireysel kredilere yönelik talebi arttıracaktır. Bu artışa karşılık vermek için bankaların bireysel kredide çeşitliliğe gitme zorunluluğu bulunmaktadır. (Saygılı, 2003: 7)

Bireysel bankacılıktaki hacmin genişleme şansının uzun vadeli olduğu düşünüldüğünde bankaların faiz oranını rekabet aracı olarak kullanmak yerine yine ürün çeşitlendirmesi ve farklılaştırmasına gitmeleri gerekmektedir. Bireysel kredilerin bankalar açısından taşıdığı diğer bir özellik, bu tür kredilerin kullandırılması karşılığında menkul kıymetleştirme, ürün çeşitlenmesi, yeni bir ürünün üretilmesi veya kullanılmaya başlanmasıdır. Kredi kartının bireysel bankacılıkta ilk defa üretilmesi buna bir örnektir. (Türkan, 2003: 143)

Klasik bankacılığın işlevi reel ekonomide yer alan firmaların finansman olanaklarına aracılık etmektir. Para piyasalarında vadenin kısılması, teknolojik gelişmeler, uluslararası sermaye hareketlerinin artması bankaların geleneksel faaliyetlerinden uzaklaşıp, paranın borç alanlar-verenler arasındaki parasal (nominal) işlem hacminin artmasına neden olmuştur. Son on yıldır, birçok ülkede ortaya çıkan finansal krizlerin derinleşmesinde bu yapılanmanın olumsuz yönde rolü olmuştur. Türk bankacılık sistemi de benzer niteliğe sahiptir.

Yüksek enflasyon bu oluşumun uzun süreli olmasına katkıda bulunmuştur. Enflasyon oranının düşmesi durumunda beklenen faiz oranı bu kurgunun bozulmasına neden olacaktır. (Ekodialog, 2010)

Diğer önemli bir hususta fon kaynak maliyetinin yüksekliğidir. Bankaların uzun vadeli fon temininde yaşadığı zorluk hem bankanın kendi maliyetlerini, hem de reel kesim açısından, özellikle uzun vadeli fon arzındaki kısıtlılığın yanı sıra finansman maliyetlerinin yüksekliği ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Ekonomik istikrarsızlık ve belirsizliğin yarattığı yüksek risk priminin bankaların fonlama maliyetini artırması, kamusal yüklerin de fon aktarma maliyetlerini artırması fon kullanıcıları için önemli yük oluşturmaktadır. Bu durum özel sektör fon talebini azaltmakta ve bankacılık işlemlerine engel çıkarmaktadır. (Eroğlu, 2001)

Bu sorunun aşılmasında da ekonomik dengelerin ve kamu maliyesinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması temel faktör olarak görülmektedir. Çünkü yoğunlaşan rekabet ortamı bankaları daha verimli ve daralan kâr marjlarında çalışmaya zorlamakta, dolayısıyla fon aktarma maliyetlerini düşürmede yapacağı katkının çok sınırlı olduğu düşünülmektedir. Reel kesimdeki işletmelerin önemli bir bölümünü KOBİ'ler oluşturmaktadır. Ayrıca, içinde bulunduğumuz bilgi çağında yaratıcılık, teknoloji ve proje geliştirme büyük önem kazanmıştır. Bu itibarla söz konusu girişimlerin ihtiyacı olan finansman imkanlarının sağlanması ve desteklenmesi üzerinde önemle durulması gereken bir husus olarak görülmektedir. Bankaların fon

maliyeti elde ettikleri en önemli etkenlerden biri olan faiz faktöründe de ciddi sorunlar bulunmaktadır. Bankacılık sisteminde bilindiği gibi iki tür mevduat vardır: Vadeli ve vadesiz mevduat. Genelde her banka vadeli mevduat için kendi yapısına uygun olarak çeşitli vade uzunluklarına göre belli bir faiz oranı tespit etmektedir. Aylık, üç aylık, altı aylık ve yıllık vadelere uygulanan çeşitli düzeylerdeki faiz oranları her zaman vadesiz mevduat faiz oranlarından yüksek olmaktadır. (Eroğlu, 2001)

Genelde reel sektör, bankacılık sisteminde parasını tutarken veya işlemlerini yaparken günlük bazda yapmakta, herhangi bir vadeli işleme gerek duymamakta veya yapmamaktadır. Çünkü reel sektör sürekli likit düzeyde kaynaklara ihtiyaç duyduğundan bunu istememektedir. Bu durumda banka nezdinde bulunan para vadesiz işlem görmekte ve bunlara % 2-5 arası çok cüzi bir faiz oranı uygulanmaktadır. Bu oran genelde yıllık bazda olmaktadır. Böyle bir durumda reel sektör firmalarının paralarını bankada tutmak yerine kasalarında tutmak istemeleri kaçınılmazdır. Bu oranın düşüklüğü bankanın müşteri elde etmede zorlanmasına ve faaliyetlerini yapamamasına neden olmaktadır. Artık bu sorunun aşılmasında oranın yükseltilmesi veya gerçekten bu durumu aşacak bir işlemin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. (Gökkent, 2002: 6)

Bankaların fon maliyetlerini artırmasının bir diğer önemli bileşeni de faiz dışı gelirlerini artırma yoludur. Faiz marjlarının hızla gerilediği ortamda faiz dışı gelirlerin bankalar için önemi artacaktır. Düşen enflasyon ortamında bankaların müşteri tabanlarına bankacılık dışı finansal ürünler sunarak komisyon gelirlerini arttırmaları da mümkün olacaktır. Önümüzdeki dönemlerde derinleşmesi beklenen mali piyasalar ortamında yatırım fonları, özel emeklilik fonları ve sigortacılık büyük önem kazanacaktır.

Bankalar bu ürünlerini kendi dağıtım kanalları yoluyla müşterilerine sunarak, bankacılık ürünleri ile çapraz satış imkanları da yaratabilirler. Bankalarımız açısından internet bankacılığı çağrı merkezi, mobil bankacılık (WAP) gibi teknoloji ağırlıklı dağıtım kanallarının önemi ve gerekliliği yadsınamaz. (Cellotin, 2010) Ancak, bireysel bankacılık ürünlerinin geniş kullanıcı kitlesine dağıtımında şube ve acente gibi fiziki dağıtım kanallarının da yaygınlaşması, sektörün piyasa penetrasyonu açısından bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada 4700 şube ve 10.000'in üstünde irtibat acentasına sahip PTT'nin önderliğinde post-bank oluşumunu gerekli görülmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki örneklerine benzer şekilde,

Türkiye’de de isteyen bankanın bireysel bankacılık ürünlerini en fazla sayıda müşterisine ulaştıracağı post-bank dağıtım kanalını kullanmasının, sektörün eksikliklerinden birini telafi edecektir.

1990-2005 yılları arasında Türk bankacılık sektörünün kârlılık performansı incelendiğinde; 1999, 2000 ve 2001 yıllarının sektörün zarar ettiği yıllar olduğu görülmektedir. 1999 yılında net faiz marjının daralmasına bağlı olarak toplam gelirlerde bir azalma, karşılık ve vergi giderlerinde ise bir artış yaşanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, 1990-1998 yılları arasında sürekli kâr eden sektör, 1999 yılında zarar açıklamak zorunda kalmıştır. 2000 yılında ise dönem zararlarının aktiflere oranı artış göstermiştir. 1999 yılında faiz marjlarında görülen daralma, 2000 yılında da devam etmiş ve incelenen 1990-2005 yılları arasındaki en düşük seviyesine ulaşmıştır. Bu itibarla, aktiflerin gelir yaratma oranı düşüş göstermiştir. Bununla birlikte, sermaye piyasası işlem kârlarındaki düşüş, faiz dışı gelirlerin azalmasına yol açmış ve faiz dışı giderlerde bu dönemde artış yaşanmıştır. (Atasoy, 2007)

Faiz dışı gelirler arasında, net ücret ve komisyon gelirleri ile net sermaye piyasası işlem kârları ve net kambiyo kârları önemli bir yer tutmaktadır. AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye’de gerek sermaye piyasası işlem ve kambiyo kârları ile ücret ve komisyon gelirlerinin aktiflere oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ülkemizde net ücret ve komisyon gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı AB ülkeleri ortalamasına göre daha düşüktür. Net ücret ve komisyon gelirlerinin toplam personel giderlerini karşılama oranı 2004 ile 2005 yıllarında AB’nin üzerindedir. Ancak net ücret ve komisyon gelirlerinin faiz dışı giderleri karşılama oranı AB ortalamasının altındadır. Bu durum özellikle Avrupa ülkelerinde personel giderlerinin toplam faiz dışı giderler arasında ülkemize göre daha fazla yer tutmasından kaynaklanmaktadır (Gencay, 2005). Faiz dışı giderler, 1990-2005 yılları arasındaki en yüksek değerine bu yılda ulaşmış, 1999 yılındaki yüksek karşılık gideri aktif oranı 2000 yılında da devam etmiştir. 2001 yılında ise bankacılık sektörünün zararlarının toplam aktiflere oranı yüzde 6,1’e ulaşmıştır. Yaşanan devalüasyon sonucu oluşan yüksek kambiyo zararları ve kredi riskinden kaynaklanan yüksek karşılık giderleri oluşan yüksek tutardaki zararda etkili olmuştur. Aktif kârlılığı 1991, 1994, 2002 ve 2005 yılları hariç olmak üzere yüzde 2’nin üzerinde gerçekleşmiştir. Özellikle 1995, 1996 ve 1997 yılları yüzde 2,5 üzerinde aktif kârlılığı elde edilen yıllar olmuştur. Özkaynak kârlılığı da benzer bir

gelişme göstermektedir. 1990-1998 yılları sektörün yüzde 20 ile yüzde 30 arasında özkaynak kârlılığına ulaştığı yıllar olmuştur. 1999-2001 yıllarında oluşan zararlar özkaynakların erimesine yol açarken, 2002-2005 yılları arasında özkaynak kârlılığı yüzde 10 ile yüzde 15 arasında gerçekleşmiştir. 2006'dan 2009'a kadarki dönemde ise bankalar diğer yıllara nazaran çok büyük kâr elde etmiş ve özvarlıkları genişlemiştir. (Atasoy, 2007) Aynı zamanda 2006-2009 yılları arasında Türkiye'deki bankalar fon maliyetleri açısından da çok büyük kârlar elde etmişlerdir. Bankaların fon maliyetleri ve ekonomi üzerinde büyük etki yapan durumda finansal deregülasyondur.

Finansal Deregülasyonun (1989-2001) Türkiye ekonomisi için etkileri 2001 krizine kadar uzanmaktadır. Finansal liberalizasyon, devamlı krizlerle anılsa da ülkelerin özellikle borç problemlerinde taşıdığı fonksiyon onu uluslar arası iktisat yazınında önemli bir yere oturtmuştur. Finansal liberalizasyon dar anlamda ve uluslararası iktisat disiplini içerisinde ülkelerin finansal piyasalarında var olan idari ve teknik baskıların aşamalı ve sıralı olarak serbest bırakılması ve finansal baskıların terk edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle finansal liberalizasyon finansal deregülasyon finansal piyasalara dönük kısıtlamaların ve baskıların kaldırılması ve bu sürecin makroekonomik etkileri literatürde en çok araştırılan ve tartışılan alanlardan birisi olmuştur (Mangır, 2007:460).

Dışa açılım, gelişmekte olan ülkelerde nihai hedef olmaktadır. Bu yüzden, finansal deregülasyon yatırım artışına ve böylece ekonomi politikalarında disiplin sağlanmasına yol açacaktır. Temel görüş, serbest ticaret alanları oluşturulmasında ve global entegrasyonda finansal liberalizasyonun bir çok faydası olacağı yönündedir. Ancak bu nokta da en önemli koşul bu sürecin uygun bir sıralamaya sahip olması ve makro ekonomik politikalarla tutarlı gerçekleştirilmeye çalışılmasıdır. Bu duruma en iyi örnek olarak Türkiye gösterilebilir. Türkiye'de 1989 yılında Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu hakkında çıkarılan 32. sayılı kararla finansal işlemler serbest bırakılarak TL konvertible hale getirilmiş ve sermaye hareketleri serbestleştirilmiştir. Ancak daha sonraki süreçte finansal piyasaların etkili verimli ve yeterince derin olmamasının yanında sermaye hareketleri liberalizasyonun gerektirdiği koşullar yeterince uygulanmadığı için ekonomik krizler yaşanmıştır.

Ekonomik regülasyon, en genel anlamıyla, ekonomik yapıdaki ele alınan sektöre ilişkin faaliyet kurallarının konulması, kontrol ve sınırlamaların empoze edilmesidir. Bu çerçevede finansal regülasyon, düzenleyici otoritenin, finansal

ajanların kararlarına ve davranışlarına kendi sosyal amaç fonksiyonunu maksimize etmek için getirdiği kurallar ve kısıtlamalar olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla regülasyon, bir yandan nispi fiyat oluşumunun değişimine, diğer yandan kararların yanlış fiyat sinyallerine göre oluşmasına neden olabilecektir. Ekonomide kaynak dağılımında etkinlik bozulacak refah düzeyi ve büyüme hızı düşebilecektir. Diğer bir deyişle, baskılama politikalarının varlığı tanım gereği, finansal sistemde finansal liberalizasyonun bazı makro ekonomik belirleyicilerini ortadan kaldırır. Bu durum çeşitli formlarda kendini gösterebilir. Örneğin, finansal baskılama uygulanması durumunda, finansal hizmetlerin kullanıcıları hükümetin faiz ve döviz kurlarını sabitlemesinden dolayı bu oranlardan yararlanamazlar ve bu yüzden, bu tip risklere karşı korunmak için kullanılan finansal ürünleri talep etmezler. Bununla birlikte, Finansal baskı sisteminde döviz rezervlerini tutmak için kısıtlamalar olduğu için, bankalar ve diğer finansal kurumlar döviz kuru yönetimi için araçlara ihtiyaç duymamaktadır. Bu yüzden, risk yönetimi ürünleri gelişimi için, baskı altında tutulan finansal sistemler gelişmemiştir.

Kalkınmanın başlangıç aşamalarında, gelişmekte olan ülkeler ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek için özel kesimin yetersizliği nedeniyle kamu kesimine ağırlık vermektedirler. Uluslararası piyasalarla entegre olmamış sığ finansal piyasalar nedeniyle finansal liberalizasyon uygulamaları öncesinde gelişmekte olan ülkeler, devletin ağırlıklı olduğu ve regülatör görevi olan finansal baskılama yöntemleri uygulamaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelere, devlet 6 şekilde finansal piyasalara baskılama uygulamaktadır. Bunlar;

- a) Kredi tayinlaması (Selektif),
- b) Faiz oranlarına baskı,
- c) Finansal sektöre girecek yeni kurumlar düzenleme,
- d) Banka işlemlerine müdahale,
- e) Finansal kurumların sahipliğine müdahale,
- f) Piyasada borçlanma şartlarına müdahalelerdir.

Normal olarak, finansal baskılama uygulayan az gelişmiş ülkelere, faiz oranları düşük olup tasarrufları tetikler nitelikte değildir ve ayrıca dövizle işlem yapmadığından borçlanma maliyeti yüksektir. Artan oranda uluslararasılaşma ve finansal piyasaların global entegrasyonu, gelişmekte olan ülkelerin rekabet etme ve sermaye hareketlerini ülkelere çekebilmek için finansal baskılama teorilerini

bırakıp finansal piyasalarının liberalizasyona gitmelerini zorunlu kılmıştır. Finansal liberalizasyon deregülasyon kavramı (serbestleşme) politikaların yönünü ve boyutunu belirlemektedir. Finansal liberalizasyon dolayısıyla finansal entegrasyon genellikle hükümetlerin bankacılık sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaların kaldırıldığı ya da önemli ölçüde gevşetildiği “deregülasyon” uygulamalarının bir sonucu olarak değerlendirilir. Nihai hedefi finansal entegrasyon olan finansal liberalizasyon yaklaşımı ise finansal regülasyon kavramının tersi olup, literatürde finansal deregülasyon kavramıyla eşanlamli kullanılmaktadır ve gelişmekte olan ülkelerin yatırım ve tasarruf dengesizlikleriyle birlikte yüksek kamu açıklarını dışarıdan finans edebilmek ve yüksek borç oranlarını dışarıdan ucuz yolla sermaye çekerek kapatabilmeyi hedeflemektedir.

Özünde neo-liberal politikalar barındıran finansal deregülasyon teorisi, iktisadi birimlerinin kararlarının kâr amacına yönelik olduğunu kabul eder. Bu şekilde alınan kararlar doğrultusunda kaynaklar verimliliği yüksek alanlara aktarılmış ve üretimde etkinlik sağlanmıştır. (Mangır, 2007:461)

Küreselleşmeyle birlikte sadece coğrafi farklılık, iş kültüründe ki farklılık, iş ortamında farklılık ortadan kalkmamış aynı zamanda, ticaret yapılan ülkeler arasında bağımlılık ve ekonomik yapılarıdaki farklılıklardaki sert çizgiler de esnemiştir. Bu esnekliğin, sayısız örneklerinden en önemlisi finansal liberalizasyon sürecidir. Bu süreçte temel amaçlardan biri kapalı olan bir ülke ekonomisini dünyaya açmak, açık olan büyük ekonomilere de yeni ticaret ortakları getirmektedir. Bu süreç birçok gelişmekte olan ülkelerde ağırlıklı olarak 1970’lerde, Türkiye içinse 1980’lerin ikinci yarısında başlamıştır. 1980 öncesi Türkiye’inde dış ticaret, finans ve mal piyasaları yoğun bir şekilde devletin kontrolü altındaydı. Bu döneme kadar Türkiye ithal ikame modeli sanayileşme politikaları uygulanmış ve devlet bu stratejiyi kullanarak, hem yatırımcı hem üretici olarak kamu iktisadi teşekkülleri (KİT) kanalı ile sanayileşme hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır (Oksa, 2004: 1).

Finansal liberalizasyon sürecinde az gelişmiş ülkelerin karşılaştığı en büyük sorun devletin mali yapısındaki bozulmalardır. Konsolide bütçe toplam harcamaların dağılımında 1990’dan 2000’e değin geçen sürede en önemli artış faiz ödemeleri olması bunun en çarpıcı örneğidir. (Yeldan, 2003: 11)

Türkiye’de finansal liberalizasyon uygulamalarına neden olan göstergelerdeki düşüklük dikkat çekicidir. En göze çarpıcı gözlem 1992’den başlayan kamu sektörü negatif tasarruf performansıdır. Toplam tasarrufları yatırımları karşılayamaması

sonucu oluşan kamu kesimi dengesizliği, finansal liberalizasyon süreciyle başlayan düşük kur-yüksek faiz politikasıyla dışardan ülkeye sermaye akışıyla karşılanmıştır. Bu süreç hem 1994, hem de 2000 ve 2001 krizlerinin de en önemli tetikleyicisidir. Bunun yanında kamu harcamalarında artış yüzünden vergi yükü miktarında artış olmuş, önemli katsayılardan biri olan parasal taban yine finansal liberalizasyonla birlikte, 1980’de 0.12 iken 2000’de 0.31’e yükselmiştir (Mangır, 2007:465).

Şubat 2001 Krizi ise daha ciddi boyutlarda ortaya çıkmıştır. Kriz öncesi, rekabet şartlarına ayak uyduramayan bankalar iyi şekilde de yönetilemeyince ciddi sorunlarla karşılaşmışlardır. Kriz, finansal yapıdaki zayıflık; vade süresi, uluslararası portföy yatırımlarının döviz kompozisyonu, yurtiçi kredilerin maliyeti ve dağıtımına kadar birçok konuyu kapsadığı gibi; özellikle banka bilançolarının aktif ve pasif tarafında yeni ve alışılagelmemiş risklerle birlikte bankaların açık pozisyonlarının bu döneme rastlaması bankaların finansal yapılarındaki kırılganlığını arttırmıştır. Sayılan bu olumsuzluklara ilave olarak, kamu bankalarının, yaklaşık 25 Milyar dolar tutan borçlarının kamuya devredilmesi piyasalar üzerinde baskıları arttırmıştır. Özellikle bu bankaların içinde bulunmaları likidite sıkıntısı İnterbank piyasalarında faizlerin aşırı yükselmesine neden olmuş ve genel olarak piyasadaki faizler üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Ayrıca; Şubat ayı başında durgunluk ortamında parasal taban daralmış ve Net İç Varlıklar aşağıya doğru inmiştir. Finansal piyasalarda sayılan olumsuzluklara, tam üç ay sonra 19 Şubat 2001’de Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasındaki bir tartışma daha eklenince, ikinci bir spekülasyon saldırı başlamış ve bu kez yeni bir döviz krizi başlamıştır.

Günümüz finans dünyasına bakıldığında, küreselleşmenin dünya ülkelerinin ekonomilerinde önemi büyükmektedir. Küreselleşmeyle beraber uluslar arası fon akışları daha kolay hale gelmiştir. Finansın küreselleşmesi uluslararası sermaye hareketleri ve özellikle kısa vadeli spekülasyon amaçlı hareket eden sermayeyle ulus devletin bağımsız bir iktisat politikası izleme olanağı bırakmamıştır. İktisat politikasının amacı, esas olarak üç iktisat politikası aracı ile üç ana iktisat politikası amacına ulaşmaktır: Bu amaçlar tam istihdamın sağlanması, düşük bir enflasyon oranının gerçekleştirilmesi, dengeli bir ekonomik büyümeye katkıda bulunma ve ödemeler dengesinin sağlanmasıdır. (Kısaca ekonominin iç ve dış dengesinin sağlanması). İktisat politikası araçları ise, kamu harcamaları ve vergiler (maliye politikası), para arzı ve faiz oranları (para politikası) ve döviz kurlarıdır.

Finansal küreselleşmenin önemli bir sonucu, devletlerin ekonomilerini yönetme yeteneğini zayıflatmasıdır. Makroekonomik düzeyde, finansal sermayenin hareketliliği, faiz oranları ve döviz kurları üzerinde hükümet kontrolünü zayıflatmıştır. Uluslarüstü firmaların esnekliği, hükümetlerin yatırım düzeyini ve yatırımların coğrafî yerleşimini etkileme yeteneğini azalmıştır. Yine teknolojik gelişme ve son derece vasıflı işgücünün uluslararası mobilitesi, hükümetlerin artan oranlı gelir ve servet vergileri koymasını ve yüksek kamu harcama düzeylerini sürdürmesini güçleştirmiştir. Uluslararası finans piyasalarında görülen yeni gelişmeler, merkez bankalarının para politikalarını yürütmelerini zorlaştırmıştır. Uzun süre ulusal düzeydeki para arzı üzerinde monopolcü güçlerini istedikleri gibi kullanan Merkez Bankaları artık kendilerini bu piyasalarda iş gören özel ve kamu sektörü temsilcileriyle rekabet eder bulmuşlardır. (Günel, 2001).

3.2. Krizler ve Bankacılık Sektörüne Maliyetleri

Bankaların ekonomik sistemdeki öneminin artmasıyla birlikte karşılaşılan risk daha da fazlalaşmıştır. Katlanılan risk arttıkça kriz olasılığı da oldukça belirgin hale gelmiştir. Bankacılık sektörünün krizden diğer bütün sektörlerle göre oldukça fazla etkilenmesi sektörün önemini açığa çıkarmaktadır. Ekonomimizde yaşanan her kriz sonrası sistemde yeniden düzenleme ve yapılandırılmaya gidilmiştir. Böylece yaşanan kriz sonrası zarar gören bankacılık sektörünün kârlı ve düzenli işleyen bir sektör haline getirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca mevcut krizin zararları en aza indirilmeye ve yaşanılması olası başka bir krizde engellenmeye çalışılmıştır.

1923 yılından itibaren gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomide krizler yaşanmış bu da zaman zaman bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir. Herhangi bir ülkede yaşanan bankacılık krizi küreselleşmenin etkisiyle başka ülkelere kolaylıkla yayılabilmektedir. Bankacılık krizlerinin etki ve sonuçları Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin piyasalarında daha derin hissedilmektedir. Türkiye’de faiz oranlarındaki artış ve banka bilançolarının, belirsizlikler paralelinde bozulması bankacılık sektöründe sorunları beraberinde getirmiştir.

2001 yılı gerek ekonomide gerekse bankacılık sektöründe bir dizi reformun gerçekleştirildiği, dolayısıyla ekonomik ve finansal çerçevenin değişmeye başladığı dönem olmuştur. 2002-2004 arası ise 2001 yılında yapılan değişikliklerin etkisinin görüldüğü dönemdir. Olumlu dünya konjonktürünün de yardımıyla hızlı bir

ekonomik büyüme süreci yaşanmıştır. Büyümenin finansmanı için yoğun dış kaynak kullanımı devam ederken bankacılık sektörü de mali bünyesini önemli ölçüde sağlamlaştırmıştır (Alpan, 2007). Öte yandan bankacılık sektöründe kriz; banka iflasları ya da banka yetersizlikleri, bankaları yükümlülüklerini yerine getirmekten alıkoyduğu zaman ya da kamu otoritesinin böyle bir durumun ortaya çıkmasını engellemek amacıyla müdahale etmek zorunda kalması sonucunda ortaya çıkar. İlerlediği takdirde ekonomiye tamamen zarar vererek bankacılık krizi finansal krize dönüşür. Bu krizler sonucunda ödemeler sistemi işlemez hale gelir ve reel kesim bundan negatif yönde etkilenir (Uyar, 2003: 32).

Bankacılık krizleri, para krizlerine oranla ekonomiyi daha uzun vadede zarara sokmaktadır. Özü itibariyle para krizlerine yol açabileceği gibi para krizleri sonucunda da ortaya çıkabilir. Fakat bu iki kriz arasında neden-sonuç ilişkisi olmak zorunda değildir. Döviz krizinin yaşanmasıyla ortaya çıkan ekonomik daralma bankacılık krizlerine yol açabilmektedir. Bankacılık sektörünün krize girmesinin ekonomiye maliyeti, bankaların işlevini yerine getirememesi olarak söylenebilir. Bu krizlerde banka sermayeleri yok olabilmekte ve bankaların müşterilerine verdikleri kredilerin geri dönmeme olasılığı yükselmektedir. Her ülkenin ekonomik ve finansal yapısının farklı olmasından dolayı bankacılık krizinin negatif maliyeti de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha yüksektir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde döviz en çok kullanılan yatırım aracı olduğu için döviz ve bankacılık krizleri bir sarmal niteliğindedir.

Tablo 3.4: Krizler ve Bankacılık Sektörüne Maliyeti

ÜLKE	KRİZ DÖNEMİ	TOPLAM MALİYET/GSYİH(%)
Türkiye	2000-2001	19,3
Kamu Bankaları		7,4
TMSF Bankaları		11,9
İspanya	1977-1985	16,8
Japonya	1990	20
Endonezya	1997	51
Malezya	1997	20,5
Güney Kore	1997	26,5
Meksika	1995	20
Arjantin	1980-1982	55,3
Brezilya	1994-1996	15,0-20,0
Çek Cumhuriyeti	1994-1995	12

Kaynak: www.bddk.org.tr

Tablo 3.4.'te TMSF'ye devrolan bankaların en az kamu bankalar kadar maliyetinin çok yüksek olduğunu görebiliyoruz. Bu durum TMSF'deki banka sayısının çok fazla olduğunun göstergesidir.

2001 krizinde de bankaların verdikleri kredileri tahsil edememe oranları oldukça yükselmiştir. Geri ödememe riski ile karşı karşıya olan bankalar piyasalara verdikleri kredileri kısarlar. Bunun sonucunda da üretim ve yatırımlar azalır ve resesyon süreci hakim olmaya başlar. Bankacılık sisteminde devlet güvencesi azaldıkça, sistemin zarar görmesi durumu da daha fazla açığa çıkar. Devalüasyon durumunda banka pozisyonlarında açıklar meydana gelir. Yani ulusal paranın değer kaybetmesi halinde banka yükümlülüğünde artışlar olabilmektedir.

Bankacılık sektöründe kriz genellikle bankaların yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan banka başarısızlıkları ve banka iflasları durumunda, mevduatlarının kendilerine ödenmeyeceği korkusuyla mevduat sahiplerinin bir ya da daha fazla bankadan kaçışları durumunda veya geniş ölçüde dönmeyen kredilerin varlığı halinde ortaya çıkabilmektedir (Yay, 1998: 47). Bu tür krizler ilk önce mevduat sahiplerini daha sonra da reel sektörü etkilemektedir.

Bankacılık krizlerinin ekonomiye etkileri; kredinin kesilmesi ya da kısılması şeklinde görülebilmektedir. Bankacılık sisteminde sorunları olan ülkeler sadece daha yüksek bir bankacılık krizi riskine değil döviz kurunu herhangi bir nedenle baskılama uygulamasına gidiliyorsa döviz krizi riskine de sahiptir (Karabulut, 2002: 37).

Bankacılık sektöründe krizlerin en önemli nedeni; belirsiz ve istikrarsız piyasa koşullarında denetimsiz bırakılan bankacılık sektörüdür (Erdoğan, 2002: 22). Mali altyapı unsurlarının güvenilir olmadığı düzensiz bir makroekonomik yapı ile etkin denetim ve gözetim sistemlerinin eksikliği, risk yönetimi için gerekli kredi kültürüne ve piyasa bilgisine sahip olmayan bankaların aşırı risk almalarına neden olmaktadır.

Bankacılık sektöründe yaşanan sorunlara, sistem dışı konjonktürel etkenler neden olabileceği gibi sistem dahilindeki etkenler de sebep olabilir. Çoğu zaman tek bir nedenle açıklanması mümkün olmayan banka sorunları ve riski her zaman her ülke için vardır. Ve krizlerin nedenleri her ekonomik sistemde farklı olabilir.

Bankacılıkta krizle karşılaşan ülkelerin ortak özelliği, kriz öncesi dönemde artan dış borçlarıdır. Sistemdeki bankaların yönetim sorunları ve bu sorunları önlemeye yönelik yasal düzenlemelerin olmayışı pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de krizleri tetiklemiştir. Devletin bankalara yaptığı müdahale ve kamu

bankalarının devlet pozisyonunda çalışması haksız rekabete sebep olmuştur. Bankacılık sistemindeki haksız rekabet de krizlere zemin hazırlayabilmektedir. Bankalar fiyatlardaki ve piyasalardaki değişime karşı duyarlı oldukları için arz ve talepteki ani ve sert değişimler krize neden olabilmektedir. Ayrıca uluslar arası faiz oranlarındaki ve sermaye hareketlerindeki değişimler krize zemin hazırlamaktadır. (2001 Krizinde olduğu gibi) Bu, özellikle Türkiye gibi sıcak para giriş ve çıkışlarının yoğun olarak yaşandığı ülkelerde söz konusudur. Ülkemizde de Mayıs-Haziran 2006'da fazla likidite banka mevduatlarını şişirmiştir ve kredi kalitesini düşürmüştür. Sıcak para çıkışında ise mevduat çekilişleri ve daralma yaşanmıştır.

Makroekonomik istikrarsızlık bankacılık sektörü dengesizliklerinin temel nedenidir. Faiz oranlarındaki değişim sonucunda kârlılığın azalması veya ülkeye duyulan güvenin kaybolması neticesinde beklenmedik bir şekilde sermaye çıkışı yaşanabilir. Bu da ani mevduat çekilmesini beraberinde getirir. Bankalar arz ve talepteki ani değişimlere karşı duyarlıdır. Tasarruf sahiplerinin paralarını bankalarda değerlendirmeme eğiliminin ortaya çıkması sonucu nakit girişlerinin azalması, bankaların kredi kullandırmalarında bir azalmaya neden olur ve bu durum diğer sektörleri ve ekonominin bütününe etkileyebilmektedir (Uyar, 2007: 44).

Enflasyonist ortamda uygulanan dezenflasyon politikaları sonucunda enflasyonun hızla düşmesi ve reel faizlerin yüksek kalması, bankaların ve diğer finansal kurumların nakit akımları üzerinde ters etkiler yaratmaktadır. Enflasyonist dönemlerde bankaların kaynaklarının giderek artan bir bölümü menkul değerler ve devlet iç borçlanma senetlerine plase edilmektedir. Yani enflasyonist dönemde reel getirinin yüksek olması ve riskin olmaması yüzünden bankalar kredi olarak kullandırabilecekleri fonları kamu kağıtlarına bağlarlar. Böyle dönemlerde bankaların kaynak maliyetinin yüksek olması elde likit bulundurma maliyetini arttırmaktadır. Bu da bankaların likidite sıkışıklığına düşmelerine beraberinde getirir. (1994 krizi örneğindeki gibi) Enflasyonun hakim olduğu ülkelerde kredi arz ve talebi, faizlerin yüksekliğine bağlı olarak daralmaktadır.

Yüksek enflasyon bankaların sermaye yapılarını da bozmaktadır. Çünkü bankaların öz kaynakları böyle durumlarda yapay olarak artmaktadır. Yüksek enflasyondan düşük enflasyon dönemine girildiğinde faiz oranlarının düşmesi, bankacılık sektöründe kendini hissettirir. Yüksek enflasyonun ortadan kalkmasıyla oluşan rekabet ortamına paralel olarak faizler düşer ve kâr marjları azalır. Bu değişime uyum sağlayamayan bankalar sektör dışına itilir. Çünkü kârlılığın düşmesi

ile birlikte bankalar daha fazla kâr elde etmek için daha ciddi düzeylerde risk almak zorunda kalırlar. Böyle bir durumda mali yapısı güçlü olmayan bir bankayı yok etmektedir. Büyüme dönemlerinde banka kredileri artarken, küçülme durumlarında da banka kredileri azalmaktadır. Çünkü ekonomik daralmanın söz konusu olduğu dönemlerde bankacılık sektörünün kâr ve getiri oranı düşmektedir. Özellikle gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde büyüme belli bir istikrar çerçevesinde olmadığı için bankacılık sektörünün kârlılık durumu değişkenlik göstermektedir. Bu süreç şöyle işlemektedir; büyüme ve refah döneminde kredi kullanan firma bir sonraki daralma döneminde bankaya geri ödemede bulunamaz. Alacağını tahsil edemeyen banka ise kaynağı olmadığı için yeni kredi kullandıramaz.

Döviz kuru uygulamaları da bankacılık krizlerini etkilemektedir. Sabit kur rejiminde kriz çıkma ihtimalinin az olduğu, fakat kriz çıktığı zaman da sabit kur uygulanan ekonomilerde daha çok zarar görüldüğü düşünülmektedir. Yavaş ilerleyen sabit kur rejimleri bankacılık sektörünün dışsal şoklara karşı kırılganlığını artırıcı etki yapmaktadır. Örneğin, sabit kur rejimi altından dışsal şoklar; ödemeler dengesinde açık verilmesine, para arzının azalmasına ve genel faizlerin yükselmesine neden olmaktadır. Sabit kur rejiminde merkez bankaları döviz kuru hedefini tutturabilmek için sisteme döviz sağlayacak yeterlilikte rezerve sahip olmalıdır. Kırılgan bir bankacılık sektörüne sahip, kısa vadeli borçlanmış ülkelerde sabit döviz kuru rejimi, kriz dönemlerinde daha çok zarar vermektedir. Ekonomide yaşanan bir kriz sonrasında mevduat sahipleri paralarını çekmek için bankaya hücum edebilmektedirler. Bankalar mevduat çekiliş taleplerine cevap verebilmek ve karşılayabilmek için sahip oldukları varlıkları elden çıkarmak isterler. Bunun sonucunda da birçok banka kapanır. Ayrıca kredi portföyünün kalitesi bozulabileceği gibi özellikle faiz oranlarının yükselmesi nedeniyle gelir-gider dengeleri de önemli ölçüde bozulabilir (Karaca, 1997: 561). Böylece mevduat sahiplerinin geç kalma nedeniyle paralarını çekemeyecekleri korkusuna kapılarak bankalara hücum etmeleri, bankacılık sektörünü bütünüyle tehdit eden bir risk haline alabilir. Türkiye’de bankalara olan güvenin yitirilmesi ve mevduat sahiplerinin nakit çekişlerinin yoğunlaşması para arzında azalmaya yol açar, harcamaları azaltır ve bütün ekonomi bundan etkilenir. (Uyar, 2007: 65)

Dolarizasyonun yaygın olduğu ülkelerde nakde yönelik ulusal para yerine yabancı paralara doğru olur. (Karaca, 1997: 60) Ekonominin geneline paralel olarak bankacılık sektöründe yaşanan olumsuzluklar sistemdeki diğer sektörleri daha kolay

etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bankalardan mevduat çekilişi reel sektörün tümünü olumsuz etkiler. Mevduat çekilisi durumunda bankaların elinde kaynak olmadığı için piyasaya kredi açamazlar. Bu da toplumdaki üretim-tüketim ve yatırım fonksiyonlarını negatif etkiler. 2001 yılı krizi sonrasında da diğer krizler sonrasında olduğu gibi tasarruf sahipleri, tasarruflarını ya kamu bankalarına aktarmış ya da yabancı paralara yöneltmiştir. 1994 yılında kamu borçlanma faizlerini düşürme çabalarının yoğunlaşmasının sonucu olarak ortaya çıkan kurlarda dalgalanma ve devalüasyon ile mali sektörde ortaya çıkan bankacılık krizi büyük ölçüde mevduat çekilmesine yol açmıştır. 1994 krizinde, Merkez Bankası'nın yeterli rezervi olmaması ve müdahale edememesi bankacılık sisteminin çok kötü etkilenmesine sebep olmuştur. Bu krizden sonra banka kurulmasının kolaylaştırılması sistemdeki kırılganlığı daha da artırmıştır. 97 Asya ve 98 Rusya Krizi'ni takiben 2000 yılı sonuna doğru bankacılık sisteminde risk ve problemler artmaya başlamıştır. Kasım 2000 krizi bankaların içine düştükleri likidite sorunlarından kaynaklanmıştır. Bankalar her yıl yaptıkları gibi 2000 yılı sonlarına doğru bilançolarında bulunan açık pozisyonları kapatmak amacıyla likidite arayışına yöneldiler. Bu durum ise faiz oranlarının bir miktar artmasına yol açtı. 2000 yılında ekonomide yüksek işlem açığı, artan kısa vadeli dış borçlar ve kur sepetine göre değer kazanmış Türk Lirası söz konusu idi. Bu kriz daha çok bankacılık sektöründe kendini göstermiştir. Bankaların özellikle bireysel kredilerle talebi desteklemesi enflasyonun düşmesini engellemiştir. Bankaların likidite talebi faizleri tırmandırmış ve likidite talebini karşılayamayan bankalar sıkıntıya düşmüştür. Bankaların açık pozisyonlarını kapatmak amacıyla döviz taleplerini arttırdığı sıralarda bankacılık kesimi ile ilgili yeni düzenlemelerin hız kazanması, bankaları döviz alabilmek ve açık pozisyonları kapatma yolunda çok hızlı ve ani davranışlar içine sokmuştur. Bu durum da faizlerin tırmanmasına neden olmuştur. Bankacılıkta yaşanan Kasım 2000 krizini aşmak için gerçekleştirilen bütün çalışmalar, her zaman olduğu gibi geçici çözümler getirmiş, yaşadığımız kriz sarmalını sona erdiremediği gibi Şubat 2001 Krizi'ne de engel olamamıştır.

3.3. Bankacılık Sektörünün Aracılık Faaliyetlerini Etkileyen Faktörler

Finansal aracılık maliyetlerini, finansal piyasaların etkinliğinin bir göstergesi olarak yorumlamak mümkündür. Dolayısıyla, net faiz marjını etkileyen değişkenlerin,

finansal piyasaların işleyişi, özellikleri ve yaşanan krizler göz önüne alınarak değerlendirilmesi doğru olacaktır. Net faiz marjı, genel anlamıyla aracılık maliyetlerini sayısal olarak yansıtan bir gösterge olarak analiz edilmektedir. Söz konusu marjın, piyasa koşullarına göre genişlemesi veya daralması, sektörde faaliyet gösteren bankaların, finansal aracılık maliyetlerini nasıl yönettiklerini göstermektedir. (TBB, 2001)

Bankacılık sektörünün aracılık faaliyetini etkileyen faktörler; mikro ve makroekonomik faktörler olarak nitelendirilebiliriz. Mikro değişken olarak, döviz kuru, enflasyon, finansal derinlik, sermaye hareketleri rakamları kullanılır. Uzun süreli yüksek ve değişken enflasyon yaşayan, istikrarlı makroekonomik koşullara sahip olmayan ülkeler açısından finansal sistemin ve aracılığın işleyiş etkinliği azalmaktadır. İstikrarsızlıkların yaşandığı ülkelerde, piyasa güveninin azalmış olması geleceğe yönelik beklentilerden uzak olma, finansal aracılık hizmetlerinin makroekonomik koşullardaki değişimlere duyarlılığını artırmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, söz konusu değişkenlerin özellikle belirsizlik ortamının devam etmesi, kaynak maliyetlerini artırıcı unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Finansal piyasaların derinliği de, faiz marjını dolaylı etkileyen faktörlerden biridir. Finansal derinliğin olmadığı piyasalarda, faiz oranlarının yüksek değişkenlik gösterdiği, dolayısıyla bankaların kredi ve mevduat faiz oranlarını ayarlamaları, kendileri açısından oldukça maliyetli olabileceği görülmektedir. Finansal aracılık maliyetlerini etkileyen mikro faktörler olarak: Yasal yükümlülük olan zorunlu karşılıklar, vergiler, sorunlu kredilerin yüksekliği, yabancı bankaların sektördeki varlığı ve sektördeki rekabet olarak sıralanabilir. Zaten yabancı bankaların varlığı, sektördeki rekabetin düzeyini belirleyen en önemli unsurdur.

Zorunlu karşılıklar, merkez bankalarının uyguladıkları para politikalarında, ekonomideki likidite seviyesini kontrol edebilmek amacıyla hareket eder. Söz konusu karşılıklar, kaynak maliyetine yansımaktadır. Bankalar nihayetinde kâr amaçlıdır ve artan fon maliyetlerini müşteriye yansıtarak faiz marjlarının artmasına sebep olabilmektedir. Vergiler, enflasyonun artışıyla artış gösterir ve bankaların fon maliyetini artırıcı, bankaya ek yük getirici uygulamalardır. Bankalar genellikle, vergiler nedeniyle gelir kaybını, düşük mevduat faizi belirlemek yoluyla, ya da yüksek kredi faiz oranı belirlemek yoluyla müşteriye yansıtma yolunu seçerler. Bu durum banka faiz marjının belirlemede doğrudan etkili olabilmektedir. Ayrıca, sorunlu krediler ve tahsili gecikmiş alacakların toplam krediler içindeki payının

yüksekliği de bankanın uyguladığı faiz oranlarına ve dolayısıyla da faiz marjını artırıcı yönde etki etmektedir.

Yabancı bankaların sektöre girişleri, faiz marjını etkileyen faktörlerden biridir. Uzun vadede, yabancı bankaların rekabeti artırması ile bankacılık sektörünün faiz marjının daralması ve kârlılığın azalması beklenmektedir.

3.4. Türk Bankacılık Sektöründe Faiz Marjı

Bankaların temel işlevi tasarruf edilen fonların ihtiyaç duyan yatırımcılara aktarılmasında aracılık etmektir. Bankaların etkin çalışmasının ölçütlerinden biri de aracılık maliyetlerinin düşük olmasıdır. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerde yüksek olan aracılık maliyetlerinin düşürülmesi, sistemdeki etkinliği artırdığı ve rekabeti geliştirdiği için stratejik bir hedef olarak algılanmaktadır. Aracılık maliyetlerinin etkinliğinin ölçülmesinde kullanılan araçlardan biri bankaların faiz marjıdır. Literatürde, finansal serbestlik sonucu artan rekabetin ve yabancı sermaye girişinin bir sonucu olarak aracılık maliyetlerinin düştüğü genel kabul görürken, piyasa yapısında yoğunlaşmanın artması, bir diğer deyişle, konsolidasyonun faiz marjlarına etkisi bulunduğu kabul görmektedir. Finansal ürün ve kurumlarda görülen çeşitlenmenin, bankaların tutmak zorunda oldukları zorunlu karşılık oranlarının faiz marjını daraltıcı etkide bulunmaktadır.

Türk Bankacılık sisteminde diğer ülke örneklerine benzer şekilde, yüksek enflasyon ve yüksek reel faizlerin hakim olduğu dönemlerde faiz marjları yüksek olmuştur. Gruplar itibariyle bakıldığında, özel ticari bankaların kamu bankalarına göre daha yüksek faiz marjlarıyla çalışmaktadır. Kamu bankalarının kendilerine verilen çeşitli görevler nedeniyle düşük faizlerle kredi vermeleri ve kaynak konusunda mevduata olan bağımlılıkları düşük faiz marjının başlıca nedenleridir.

Kamu kesiminin bozulan mali dengelerinin yarattığı yüksek oranlı iç borçlanmaya bağlı olarak yükselen reel faizler bankaların reel ekonomiye kaynak sağlamaktan uzaklaşarak kamu açıklarını finanse etmeye yönelmelerine yol açar. Bunun sonucu bankaların menkul kıymet cüzdanının bilançoları içerisindeki payı önemli ölçüde artmıştır. Bankaların kredi vermek yerine menkul kıymet cüzdanından faiz geliri elde etme yoluna gitmeleri, kredi olarak kullanılacak kaynak miktarını azaltarak bu fonların maliyetini artırmıştır. Buna bağlı olarak menkul kıymet cüzdanının toplam varlıklara oranı arttıkça net faiz marjı açılmaktadır.

Bankaların ödenecek vergi, resmi harç ve primlerin toplam varlıklara oranı bir operasyonel maliyet göstergesi olarak tahmin sürecine dahil edilmiş ve bu değişkendeki artışın net faiz marjını artırdığı tespit edilmiştir. Bankalar üzerinde dolaylı bir vergilendirme olarak kabul edilen zorunlu karşılık oranlarındaki artışın net faiz marjını artırdığı, ancak ilişkinin istatistiksel olarak zayıf olduğu bulunmuştur (BDDK, 2001). Net faiz marjı bankaların aracılık maliyetlerini (intermediation costs) gösteren temel kriter olduğu için büyük önem taşımaktadır. Net faiz marjı aynı zamanda sistemdeki etkinliğin ölçülmesinde öncü gösterge niteliğindedir. Bu marjın açılması yatırımcıları bankacılık sisteminden uzaklaştırmakta ve mali sektörün gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Bankaların faiz marjları dönem başında ve dönem sonunda olmak üzere iki farklı formülle hesaplanmaktadır.

Net faiz marjı = kredi faiz oranı - mevduat faiz oranı (Dönem başı) (1)

Net faiz marjı = faiz gelirleri - faiz giderleri (Dönem sonu) (2)

İki formül dışında net faiz marjı dönem sonu olarak net faiz gelirin'in toplam varlıklara oranı şeklinde de hesaplanabilmektedir:

Net faiz marjı = net faiz geliri/toplam varlıklar (3)

Net faiz marjı hükümetlerin faiz kontrolüne yönelik özel veya genel mali sektör politikaları, piyasa yapısı, finansal serbestlik, makro değişkenler, finansal yenilikler, vergilendirme (doğrudan/dolaylı), fiyat dışı mekanizmalar, kamunun sistemdeki ağırlığı, sisteme giriş çıkış şartları gibi değişkenler tarafından belirlenmektedir. (BDDK, 2001)

3.5. Fon Maliyetlerini Etkileyen Unsurlar ve Analizi

Bankalarda fon maliyetini etkileyen unsurlar aşağıda detaylandırılmıştır.

a) Tasarruf Mevduatı Sigorta Primi

Bankalar mevzuat gereği üçer aylık dönemler itibariyle Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğine sahip, altın depo ve döviz tevdiat

hesapları toplamının on binde 25'i oranında prim ödemek zorundadırlar. Ödenen sigorta primleri bankalar açısından kaynak maliyetlerini artıran önemli bir unsur niteliği taşımaktadır.

b) Zorunlu Karşılıklar

Zorunlu karşılık oranları bankaların kredi açarken mevduatlarının ne kadarını Merkez Bankası hesaplarında bloke edeceklerini düzenleyen bir uygulamadır. Temel amaç, bankalara fazla para çekilişleri halinde başvuracakları hazır kaynak yaratmak ve böylece bankaların yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlayarak batma riskini önlemektir.

Zorunlu karşılık oranı, açık piyasa işlemleri ve reeskont oranları gibi Merkez Bankasının geleneksel para politikası araçlarındandır. Zorunlu karşılık oranlarındaki değişiklik para çarpanı yoluyla para arzını değiştirmektedir. (BDDK, 2001)

Bankalar Türk Lirası ve yabancı para yükümlülükleri için TCMB nezdinde açılan hesaplarda aşağıda belirtilen oranlarda nakden zorunlu karşılık ayırırlar.

TL Yükümlülüklerde %5

YP Yükümlülüklerde %9

c) Umumi Disponibilite

Disponibl değer (disponibilite), likiditesi yüksek olan ve her an kullanılmaya hazır olan para. Disponibl kaynaklar kasadaki mevcutları, merkez bankası nezdindeki vadesiz serbest tevdiatı, her an paraya çevrilebilen hazine bonoları, reeskont imkanları, devlet iç borçlanma tahvillerini kapsar. Türkiye'de kurulmuş veya şube açmak suretiyle faaliyet gösteren bankaların taahhütleri ve bu taahhütler karşılığında bulundurmaları zorunda oldukları disponibl değerlere ilişkin esas ve şartlar umumi TCMB tebliğleri ile belirlenmektedir.

Bankalar Türk Lirası ve yabancı para yükümlülükleri için TCMB nezdinde açılan hesaplarda aşağıda belirtilen oranlarda, disponibl değer olarak kabul edilen Devlet İç Borçlanma Senetleri bulundururlar.

TL Yükümlülüklerde %4

YP Yükümlülüklerde %1

d) Genel Kredi Karşılıkları

Standart ve Yakın İzlemedeki Nakdi Kredi Toplamı Binde 5.

Teminat Mektupları, Aval ve Kefaletleri ile Diğer Nakdi Krediler Toplamı Üzerinden Binde 1.

e) Mevduat üzerinden tutulması gereken yasal yükümlülükler dikkate alındığında:

100 TL'lik mevduatın ancak 90 TL'lik bölümü;

100 \$'lık mevduatın ise 88 \$ 'lık bölümü bankalarca kullanılabilir niteliktedir.

f) Türk Lirası ve Yabancı Para mevduatın plase edilebilir maliyetleri, zorunlu karşılıklar ve TMSF'na ödenen primler ile karşılıklar ve disponibl değerler üzerinden tahsil edilen faizler dikkate alındığında aşağıdaki şekilde oluşmaktadır:

i) 1 yıl vadeli TL mevduat faiz oranı: 48,00 %
TL Zorunlu karşılıklara verilen faiz oranı: 25,00 %
TL Disponibilite getirisi: 51,13 %

ii) 1 yıl vadeli \$ mevduat faiz oranı: 2,75 %
YP Zorunlu karşılıklara verilen faiz oranı: 0,55 %
YP Disponibilite getirisi: 9,66 %

g) Euro para birimini kabul eden AB ülkelerinde mevduat maliyetini etkileyen unsurlar :

i) Avrupa Merkez Bankası tarafından belirlenen mevduat munzam karşılığı halen vadesiz ve iki yıla kadar vadeli mevduata % 2 üzerinden uygulanmaktadır. Bu tutar için verilen Merkez Bankası vadesiz faiz oranı maliyet açısından bankaları önemli ölçüde olumlu şekilde etkiler.

- ii) Türkiye'deki gibi mevduat maliyetini doğrudan etkileyen Umumi Disponibilite uygulaması olmayan Almanya'da vadeler itibariyle aktifin pasiften fazla olması prensibi (Likidite Rasyoları) ile likidite denetimi sağlanmakta; bu durum bankaların mevduat maliyetlerini likidite yönetimlerinin başarısına göre değişen oranda, dolaylı olarak etkilemektedir. (Özince, 2002)

3.6. Fon Maliyetlerinin Banka Kârlılığı Üzerindeki Etkileri

a) Bankacılık Sektörü Bilanço Yapısının Gelişimi

2002 yılı ve sonrasında, bankacılık sektörünün bilançosu, hızlı ve istikrarlı bir büyüme sürecine girerken bilançonun kompozisyonunda uygulanan politikaların etkisiyle değişim yaşanmıştır. Bu dönemde, bankacılık sektöründe yaşanan yüksek büyüme, finansal derinleşmeyi olumlu etkilemiş, bankacılık sektörü ekonomik büyümeyi daha da güçlü bir şekilde destekleyebilmiştir. 2002-2008 döneminde sağlanan makroekonomik ve siyasi istikrar ve bankacılık sektörüne yönelik uygun politikalar sonucu, sektörün toplam aktifleri yıllık ortalama % 23 büyümüştür. Sektörün temel fonksiyonu olan aracılık faaliyetlerine ağırlık verebilmesi sayesinde, krediler dönem boyunca en hızlı artış gösteren aktif kalemi olmuştur. 2002-2008 döneminde toplam krediler, yıllık ortalama % 40 büyümüştür.

Kriz öncesi dönemdeki şartlar sektörün gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşarak kamuyu finanse eder bir duruma getirmiştir. Bu yapı, 2002 ve sonrası dönemde değişmiş ve menkul değerler portföyüne yapılan plasmanlar görece olarak azalmıştır. 2002-2008 döneminde menkul değerler portföyü yıllık ortalama %14 artmıştır. Takipteki alacaklar kalemi 2000-2001 döneminde krizle birlikte yaptığı sıçramanın ardından gerilemeye başlamıştır. 2002 öncesi dönemde bankacılık sektöründe en önemli olumsuzluklardan biri olarak gösterilen serbest sermayenin azlığı, yeniden yapılandırma ve sonrasında yürütülen politikalarla artmıştır. Sektörün serbest sermayesinin toplam aktiflere oranı 2001 yılında %1,3'den 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla %10,5'e yükselmiştir. Sektör, 2000-2001 kriz döneminde önemli bilanço zararları yaşamıştır. 2002 ve sonrası dönemde enflasyon ve nominal faiz oranlarında yaşanan gerileme başta olmak üzere, makroekonomik çerçevedeki olumlu gelişmeler, sektörün krediler portföyünün hızla büyümesini sağlamıştır. Aynı

zamanda sektörün düşük enflasyon ortamında kârlılığını korumak için, ürün ve hizmet çeşitliliği yaratma yönündeki politikalara ağırlık vermesi de yüksek kârlılıkta ve bu kârlılığın devam ettirilmesinde etkili olmuştur.

Tablo 3.5: Bankacılık Sektörü Temel Bilanço Göstergeleri

Milyar TL	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Eyl.09
Toplam Aktifler	36,8	72,1	104,1	173,4	212,7	249,7	306,4	406,9	499,7	581,6	732,5	798,4
Krediler	13,1	19,9	31,8	38,0	49,0	66,2	99,3	156,4	219,0	285,6	367,4	375,7
MDP*	5,5	14,4	18,5	60	86,1	106,8	123,7	143,0	158,9	164,7	194,0	241,5
İşt. B. Ve B. K. Edi. Ort.**	0,6	1,7	4,2	6,6	8,7	9,2	11,8	11,1	9,2	10,9	10,3	12,1
Sabit Kıymetler	0,9	1,6	2,5	6,0	7,7	8,3	8,5	7,7	7,4	7,9	9,6	9,7
Mevduat	21,8	43,4	58,9	110,4	138,0	155,3	191,1	251,5	307,6	356,9	454,6	488,9
Yurtd.Sağ.Fonlar ³	2,5	3,2	3,8	2,8	11	17	22	36	49	61	62	58
Özkaynaklar	3,3	4,2	7,2	18,3	25,7	35,5	46,0	54,7	59,5	75,8	86,4	105,4
Dönem Kârı	0,8	-0,3	-3,1	-10,5	2,9	5,6	6,5	6,0	11,4	14,9	13,4	15,7
Bilanço Dışı işlemler	32,6	74,4	105,0	87,5	75,3	107,2	527,6	206,0	277,4	385,5	476,0	638,6

Kaynak: BDDK, 2010

2005 döneminden itibaren Katılım Bankaları dahil edilmiştir.1 ROA ve ROE oranlarında Aktifler ve Özkaynaklar ortalama olarak hesaplamaya dahil edilmiştir. 2002 öncesi için yabancı kalkınma ve yatırım bankaları dahil edilmemiştir.3 Milyar Dolar

*MDP: Menkul Değerler Portföyü

** İşt. B. Ve B. K. Edi. Ort.: İştirak Bağlı Ortaklık ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklık

Tablo 3.5.'te belirtildiği gibi sektörün bilançosu, yurt içi ekonomik faaliyetlerdeki istikrara ve diğer ekonomik göstergelerdeki gelişmelere paralel olarak, kamu kesimini finanse eden bir aktif yapısından, şirketler ve hane halkına kaynak sağlayan bir yapıya dönüşmüştür. Sektörün aracılık fonksiyonunun güçlenmesi, ekonomik büyümeye katkı sağlamıştır. Sektörün toplam aktifler içinde kredilerin payı artarken, menkul değerler portföyünün payı görece azalmıştır. Toplam kaynaklar içinde mevduat, dönem boyunca istikrarlı payını korumuştur. Kriz döneminde bile bankalardan ciddi bir mevduat çıkışının olmaması, sektöre güven açısından önemli bulunmaktadır. Yaşanan finansal krizler, özkaynakların önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, bankaların ve BDDK'nın, güçlü özkaynak yapısını devam ettirme çabaları memnuniyet vericidir. Bu yolla, kredi kanalları desteklenmiş ve reel sektörün kaynak ihtiyacı karşılanmış olacaktır. (BDDK, 2009)

3.7. Merkez Bankası Politikalarının ve Para Piyasalarının Fon Maliyetleri Üzerine Etkileri

2008 yılında uluslararası piyasalarda başlayan finansal kriz, Merkez Bankası'nın likidite ve kur politikası uygulamalarını da yakından etkilemiştir. Merkez Bankası, gelişmiş ülke piyasalarındaki sorunların, ülkemiz piyasaları ve kredi mekanizması üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmeye yönelik önlemleri aşamalı olarak ve etkin bir şekilde almıştır. TCMB'nin 2001 krizi sonrası uygulamaya koyduğu esnek likidite yönetimi politikası, para piyasalarının sorunsuz işlemesine olanak tanımıştır. TCMB'nin 2001 krizinden sonra uygulamaya koyduğu ve para piyasalarının etkin çalışmasında belirleyici olan stratejilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Gün sonu likidite ihtiyacı olan bankalara, Bankalararası Para Piyasası'nda likiditenin son mercii sıfatıyla teminat karşılığı olmak kaydıyla limitsiz likidite imkanı sağlanması,

b) Piyasa yapıcısı bankalara, HM ihalelerinden aldıkları tutarın % 7'si ile sınırlı kalmak kaydıyla likidite imkânı sağlanması,

c) Zorunlu karşılık oranlarında piyasa likiditesini destekleyici ayarlamalar yapılması,

d) Piyasaların enflasyon ve kur risklerine karşı devamlı olarak uyarılması, riskten korunma amaçlı araçların kullanımının yaygınlaştırılması,

e) Savaş, terörist saldırı gibi dışsal şoklar karşısında piyasalardaki dalgalanmaların önlenmesi ve likidite desteği sağlanması olarak sıralanabilir.

Merkez Bankası tarafından gecelik faizlerdeki oynaklığı azaltmak amacıyla, 400 baz puan olan TCMB borç alma-borç verme faiz oranları aralığı, 18 Temmuz, 23 Ekim ve 20 Kasım 2008 tarihinde 50'şer baz puan daraltılarak 250 baz puana düşürülmüştür. Ayrıca, Ekim 2008'den itibaren bir yandan repo işlemleri ile piyasa ihtiyacının üzerinde fonlama yapılırken bir yandan da fazla likidite gün sonunda piyasadan çekilmiştir. 29 Ocak 2009 tarihinde Likidite Desteği Kredisi'ne ilişkin koşullar kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu çerçevede, bankacılık sisteminde belirsizlik ve güvensizlik oluşması ve fon çekilişlerinin hızlanması halinde, ödeme kabiliyeti olan bankalara, avans şeklinde, teminat karşılığında, bankanın özkaynaklarının 2 katı ile sınırlı olmak üzere likidite desteği kredisi imkanı sağlanmıştır. Ayrıca, 2009 yılında Para ve Kur Politikası duyurusunda likidite sıkışıklığına bağlı olarak, repo işlemleri ile fonlama vadesinin uzatılması ve ikincil piyasadan doğrudan DİBS

alımlarının yapılabileceği ve Türk parası zorunlu karşılıkların sınırlı ölçüde indirilebileceği açıklanmıştır. Bu çerçevede 19 Haziran 2009 tarihinden başlayarak 1 hafta vadeli repo ihalelerine ek olarak 3 ay vadeli repo ihalelerine başlanmıştır. Ayrıca, aracılık maliyetlerini azaltmak ve piyasaya kalıcı likidite sağlamak yoluyla Türk parası kredilerde kaydedilen artış eğilimini desteklemek amacıyla Türk parası zorunlu karşılık oranları 16 Ekim 2009 tarihinde %6'dan, %5'e indirilmiştir. Türk parası zorunlu karşılık oranında yapılan bu indirimle, bankacılık sistemimize yaklaşık 3,3 milyar TL kalıcı likidite sağlanmıştır.

Merkez Bankası, döviz likiditesinin bankacılık sisteminde etkin dağılımının desteklenmesi, risk algılamasından dolayı döviz depo faizlerinin yükselmesinin önlenmesi amacıyla 9 Ekim 2008 tarihinde Döviz Depo Piyasasında aracılık faaliyetlerine yeniden başlamıştır. 24 Ekim 2008 tarihinde bankaların döviz depo işlem limitleri 5,4 milyar doları seviyesinden 10,8 milyar doları seviyesine yükseltilmiştir. Kademeli olarak bankaların Döviz Depo Piyasasında Merkez Bankası'ndan alabilecekleri döviz depolarının vadesi 3 aya yükseltilmiş ve borç verme faiz oranları düşürülmüştür. Ek olarak, 5 Aralık 2008 tarihinde yabancı para zorunlu karşılık oranı % 11'den % 9'a düşürülmüş ve böylece bankacılık sistemi döviz likiditesinin 2,5 milyar dolar artması sağlanmıştır. Diğer yandan, 16 Ekim 2008 tarihinde döviz alım ihalelerine ara verilerek döviz likiditesinin sistemde kalması hedeflenmiş, 24 Ekim 2008 tarihinde günlük döviz satım ihalelerine başlanmıştır. İki iş günü içinde sadece 100 milyon dolarlık satış yapılmış, kurlardaki aşırı oynaklığın azalması üzerine 30 Ekim 2008 tarihinde satım ihalelerine son verilmiştir. 10 Mart 2009 tarihinde döviz piyasasının sağlıklı çalışmasını sağlamak amacıyla döviz satım ihalelerine tekrar başlanılmış, 18 satım ihalesi ile 900 milyon dolar satılmış, döviz piyasasında derinliğe ilişkin kaygıların azalmasıyla birlikte 3 Nisan 2009 tarihinden itibaren döviz satım ihalelerine son verilmiştir.

Bunlara ilave olarak, yaşanan küresel ekonomik krizin reel sektör üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla 5 Aralık 2008 tarihi itibarıyla limiti 500 milyon dolar artırılarak 1 milyar dolara yükseltilecek ve kullanım kolaylığı sağlamak üzere uygulama esas ve şartları yeniden düzenlenen ihracat reeskont kredisinin limiti 17 Nisan 2009 tarihinde 1,5 milyar dolar daha artırılarak 2,5 milyar dolara yükseltilmiş, bu krediler için kullanım kolaylığı getirilmiştir. (BDDK, 2009)

3.8. Regülasyon ve Deregülasyon Akımları ve Fon Maliyetleri

Finansal liberalizasyon veya serbestleşme etkin kaynak tahsisini ve rekabetçi yapıyı bozduğu varsayılan her türlü gözetim ve denetim düzenlemelerinden (regülasyon) piyasaları arındırma süreci (deregülasyon) olarak tanımlanmaktadır. Fakat, piyasaların özellikle de mali piyasaların etkin ve tam rekabetçi olduğu tartışmalıdır. Bu tartışmaların başında bilgi dağılımının mükemmel olmadığı, asimetrik bilgi dağılımı adlandırılan aksak bir yapının var olduğu teorisi gelmektedir. Asimetrik bilgi, mali piyasalarda karar almak için bilgiyi taraflardan birinin bilmesine karşın, karşı tarafın bilgi sahibi olmaması veya eksik bilgi sahibi olması durumunu ifade etmektedir. Bilgi eksikliği mali piyasalarda ters seçim (adverse selection) ve ahlaki risk (moral hazard) sorunlarını gündeme getirmektedir. Hatalı (Ters) seçim, fon arz edenlerin fon talep edenler hakkında yeterince bilgi sahibi olmamasından veya gerçekçi bir değerlendirme yapamamasından kaynaklanmaktadır. Ahlaki risk ise fon aktarımı gerçekleştiikten sonra, fon arz edenlerin, fon kullanan tarafın faaliyetlerini izleyememesi ve fonu kullanan tarafın faaliyetlerini izleyememesi ve fonu kullanan tarafın kötü niyetli olmasından kaynaklanmaktadır (Özerol, 2007).

Mali piyasalardaki belirsizlik ve risk ortamının varlığı, deregülasyon uygulamaları sonucunda daha da artmıştır. Deregülasyon rekabetin yaşandığı ülkelerde mali kurumlar iç e dış şoklara karşı çok daha duyarlı bir yapıya sürüklenmiştir. Özellikle bankacılıkta rekabetin boyutunu ve hızını arttıran deregülasyon uygulamaları toplanan fonların marjinal maliyetini arttırmış, plasmanların marjinal getirilerini ise azaltmıştır. Kâr marjı oldukça daralan bankalar daha riskli alanlara yönelmiş, bu da beraberinde banka iflasları dahil bir çok sorunu ortaya çıkarmıştır.

Dünya ölçeğinde artan serbestleme ve deregülasyon, artan ve hızlanan sermaye hareketleri ve yeni gelişen finansal araçların, ülkelerin finansal ve iktisadi yapılarının kırılganlık olasılıklarını artırması; her ülke için olduğu kadar uluslararası finansal sistem için de, sağlam, istikrarlı ve etkin bir bankacılık ya da finansal sisteminin ne kadar önemli olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur. Başlangıçta krizle karşılaşan ülkelerin tekil ülke olarak bankacılık kanun ve düzenlemelerinde değişiklikler yapma ve yenilikler arama çabaları, giderek mali ve bankacılık sistemlerini güçlendirmeyi ve bunlara ilişkin düzenleme, gözetim ve denetim

standartlarını geliştirmeyi amaçlayan bir dizi bölgesel ya da uluslar arası kurumun oluşturulması sürecine dönüşmüştür (Yay ve Yılmaz, 2008).

Türkiye'de finansal piyasaların düzenleme (regülasyon) yapısı dört kurumdan oluşmaktadır: TCMB, BDDK, Hazine Müsteşarlığı ve SPK. Bankacılık Sisteminin Regülasyonu ve TMSF'nin yönetimi, Merkez Bankası ve Bankalar Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, 31 Ağustos 2000'de bağımsız bir kurum olarak çalışmaya başlayan BDDK'ya verilmiştir. Değişiklikler sonrasında TCMB'nin temel yetki ve sorumluluk alanı, para politikasının bağımsız yönetimi olarak belirlenirken, bankacılık sisteminin regülasyonu ile ilgili olarak, finansal sistemin etkin bir şekilde işleminin alt yapısını oluşturmak, gerektiğinde bankaların günlük likidite ihtiyacını karşılamak, olağanüstü durumlarda da BDDK'nın talebi üzerine gerekli fonu sağlamak (son başvuru mercii işlevi) olarak belirlenmiştir. Hazine Müsteşarlığı'nın yetki ve sorumluluk alanı ise, olağanüstü durumlarda BDDK'nın talebi üzerine BDDK adına borçlanma ve tüm finansal regülasyon kurumları arasında koordinasyon sağlama olarak belirlenmiştir. BDDK'nın yetki ve sorumluluklarını tanımlayan yeni Bankalar Kanunu ve TMSF ve ilgili diğer yönetmelikler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, 2000 yılından günümüze uzanan dönemde Türk bankacılığının hukuksal altyapı anlamında uluslararası standartlarına (Basel Komite ilkelerine) önemli ölçüde yaklaştığını söyleyebiliriz. Bu anlamda Türk Bankacılık Sistemi, BDDK'nın *“bankaların ve finansal kurumların piyasa disiplini içinde sağlıklı, etkin ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıda işleyişi için gerekli düzenleyici ve denetleyici çerçeveyi yaratmak, uygulamak ve geliştirmek”* amacına yönelik, sermaye yeterliliği, risk tanımlaması ve yönetimi, kredi ve iştiraklerin sınırlanması, kredi karşılıkları, uluslararası muhasebe standartlarına uyum, bağımsız denetim ve yabancı ülke denetim kurumları ile işbirliği gibi çeşitli konularda gerçekleştirdiği yasal düzenlemelere uyum sürecini yaşamaktadır (Yay, Yay, Yılmaz ,2001).

3.9. Türkiye’de Yabancı Banka Girişleri ve Bankacılık Sektörüne Etkileri

i) Yabancı Bankaların Ülkemize Girişlerini Çekici kılan Koşullar

1980 öncesi yaşanan döviz darboğazı, dış borçların yüksekliği gibi ülkenin karşı karşıya kaldığı ekonomik sıkıntılar, ekonomide çıkış yolu bulunması konusunu

zaruri kılmış, bu aşamada IMF istikrar programı gündeme gelmiştir. Öte yandan, enflasyonu önleme birincil amaç olarak belirlenirken, piyasa ekonomisine dayalı dışa açılımı esas alan bir politikada belirlenmiştir. (Saraç, 2002).

1980 yılı ve sonrası Kambiyo mevzuatındaki serbestleşme, ekonominin serbest piyasa koşullarına uydurulması çabası, gelişmekte olan, istikrar kazanmaya başlayan ve piyasaya girişleri kolaylaştırıcı tüm düzenlemeleri gerçekleştirmeye çalışan bir anlayışla Türkiye, ekonomide yabancı sermayeyi de arttırmıştır. Bu paralelde, yabancı bankaların kurulmasına ilişkin engellerin azaltılması veya kaldırılması şeklinde serbestleştirme politikası neticesinde, Türkiye'ye yönelerek şube açan yabancı banka sayısına da önemli bir artış gözlenmiştir.

Yabancıların Türkiye'yi kârlı bir pazar olarak görmeleri, yabancı bankalarla ulusal bankaların ortak iş yapma imkanı arayışlarını da arttırmış ve ulusal pazarı çekici kılmıştır. Yabancı bankalar, finansal liberalizasyon sonrası ülkenin uluslararası para ve sermaye piyasalarına entegre olma gereksinimini karşılamak suretiyle yüksek kâr marjıyla çalışarak bu değişim sürecinden yararlanmak istemişlerdir. Ayrıca, Türkiye'nin coğrafi yapısı, Avrupa ve Ortadoğu arasında bir köprü olması, büyüklüğü ve demografik yapısı da göz önüne alındığında Türkiye'yi çekici kılan faktörler daha da netleşmiştir (Saraç, 2002).

ii) Ülkemizde Yabancı Banka Girişlerinin Etkileri

Yabancı bankaların farklı yapıları gereği, Türk bankacılık sektörünün üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Yabancı bankaların sektöre girişleri bankacılık sektörünün yapısını değiştirmiş ve bankaların klasik bankacılıktan bir ölçüde sıyrılarak bireysel bankacılığa yönelmelerine, teknoloji transferine ve hizmet çeşitlendirmesine katkıda bulunmuştur. Türk bankaları da, bireylerin finansal hizmet ihtiyaçlarının önemini fark etmeye ve sektördeki rekabet arttıkça bireysel bankacılığı ilgi odağı haline getirmeye başlamıştır.

Elektronik bankacılığın önemi, ulusal bankaların kullandığı finansal enstrümanlarda çeşitlilik, yaşanan krizler sonrası risk analizine verilen önem ve hassasiyet artmışken, finansla ürünlerin çeşitliliği ile riskin dağıtılması, ulusal bankaların modernizasyon, rasyonalizasyon ve hizmetlerini hem ulusal, hem uluslararası düzeyde çeşitlendirmeye götürmüştür.

Yabancı bankalar, sahibi oldukları teknolojileri hızla transfer edebilmekte, yeni finansal araçları piyasada kullanılmakta ve kullanımını özendirilmekte, hızlı hizmet sunabilmekte ve pazarlama gücüyle fiyat ve kalite rekabetine neden olmaktadır. Artan rekabet ortamı ile Türk bankacılık sektörü de kendisini yenilemek ve oluşan rekabet ortamında yerini almak durumunda kalmıştır.

Yabancı bankaların beraberinde getirdiği en önemli olumlu etki, az personel ve yoğun teknoloji ile daha verimli çalışma ortamı sağlamıştır. Öte yandan, yabancı bankalar, Türk bankaları gibi müşteri kitlesine aracılık etme yolunu seçmemiş, az müşteriyle büyük meblağlı işlemler yapmış ve müşteri seçiminde riske girmemişlerdir.

Yabancı bankaların sektöre katılımı, ödemeler dengesi üzerinde sektördeki payları paralelinde olumlu etki yaratmıştır. Bu etkiyi, Türkiye’de sağladıkları yabancı sermaye girişi ve gerçekleşen büyük projeleri finanse ederek sağlamışlardır. Yabancı bankalar, uluslararası para sistemiyle ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmekte ve ülkenin de yabancı sermaye piyasalarına girişini kolaylaştırabilmektedir. Bu durum da, fon ihtiyacı olan ülkemize avantaj sağladığı gibi, gelişmekte olan tüm ülkeler içinde önemli bir avantaj olabilmektedir. Ancak, Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı bankaların ekonomiye ve bankacılık sektörüne olumlu katkıları yanında, olumsuz etkileri de olabilmektedir.

Yabancı bankaların Türkiye’ye giriş yapıp şube açmaları ve kâr söz konusu olduğunda da, kârlarını yurtdışına aktarmaları ödemeler dengesi üzerindeki olumsuz etki yaratabileceği ve özellikle kriz dönemlerinde varlıklarını kendi ülkelerine çekmelerinin krizi körükleyici etkiye sahip olabilmektedir. (BDDK, 2009).

(iii) Yabancı Banka Girişlerinin Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri

Yabancı bankalar faaliyette buldukları ülke ekonomilerine ne tür etkiler yaratacağı iki faktöre bağlıdır. İlki, yabancı bankaların amacı ve özellikleriyle, ikincisi ise ev sahibi ülkenin amaç ve özellikleriyle ilgilidir.

Bankacılığın küreselleşmesi, gelişen ülkelerde banka sisteminin hizmet yapısının ve teknolojisinin modernizasyonuna ve dışa açılmasına yardımcı olabilir. Yabancı Bankalar genellikle dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknikleri kullanan, en yeni hizmet ve ürünleri sunan bankalardır. Bu bankalar, ulusal bankaların hizmetlerini hem ulusal, hem uluslararası düzeyde çeşitlendirmeye

yöneltirler. Böylece ulusal bankacılık sistemi yapısal değişim süreci sonunda etkinlik kazanır ve uzun dönemde yabancı bankalarla maliyet, çeşit, etkinlik, verimlilik gibi birçok açıdan rekabet edebilecek düzeye gelir. (Aksoy, 1998).

Birçok ülkede faaliyette bulunan çok uluslu bankalar, önemli finansal merkezlerle yakın bağlantı içinde olduklarından, dünya ekonomisi ve uluslararası para sistemiyle ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmesi ve yabancı sermaye piyasalarına girişı kolaylaştırabilmesi çoğu zaman dış piyasalarda borçlanmakta zorlanan ve taze, sıcak fonlara ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkeler için önemli bir avantaj olabilmektedir.

iv) Ulusal Bankacılık Sisteminin Verimlilik ve İstikrarı Üzerindeki Etkileri

Yabancı banka girişlerinin ulusal ekonomiye etkileri konusunda üzerinde en çok durulan etkiler verimlilik ve finansal istikrar etkileridir.

a) Verimlilik Etkisi

Yabancı bankalar faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki müşterilerine daha üstün teknoloji, kaliteli ve ucuz finansal ürünler sunarak doğrudan bir verimlilik katkısında bulunurken, söz konusu piyasalarda rekabetin arttırılması suretiyle diğer bankaları teşvik ederek toplam verimlilik üzerinde de dolaylı olarak etkili olmaktadır. Yine, yabancı bankaların ulusal piyasalara bankacılık sektörünün gelişmesinde en önemli etkenlerden olan teknoloji altyapısını taşımaları ve modern bankacılık tekniklerini uygulamaları da verimliliğin artmasında rol oynamaktadır (Çakar, 2003).

b) İstikrar Etkisi

Yabancı bankaların ulusal piyasalara katılımı ile daha istikrarlı bir kredi kaynağı oluşacağından yerel ülkenin bankacılık sisteminin şoklara karşı direnci artmaktadır. Güçlü bir sermayeye sahip yabancı bankaların, buldukları ülkenin ekonomik durumu kötü gittiği zamanlarda ulusal firmalara kaynak aktarmaları, bu firmaların kredi bulma çabalarını azaltacaktır.

Yabancı banka katılımlarının finansal istikrara olan katkısında önemli olan başka bir husus ise bu bankaların denetim ve gözetim alanında yatırım yaptıkları ülkelere taşıdıkları bilgilerdir (Çakar, 2003).

3.10. Uluslararası Fon Akımları ve Fon Maliyetlerine Etkileri

Yabancı sermayeden beklenen yararlar; sermaye açığını kapatmak, işsizliğe çözüm bulmak ve teknoloji getirmek şeklindedir. Günümüzde yabancı sermaye, gelişen yeni şartlara bağlı olarak gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerin siyasi ve ekonomik desteği, promosyon (tanıtım), globalleşme (dışa açılım), çevresel koruma ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi yararları da beraberinde getirmektedir. Yabancı sermaye bütün bu yararları sağlarken, muhakkak bunların karşılığında kârlı bir operasyon beklemektedir. Her ticari faaliyet türü gibi, yabancı sermaye yatırımı için de, en temel güdü kârdır. Ancak bu kâr devamlılık arz etmelidir. Başka bir ülkede yatırımda bulunma kararı verilirken, en az kârlılık kadar, bu kârlılığın devamlılığı da aranmaktadır. Kârın devamlılığını sağlayan en önemli etken ise istikrardır. Kalıcı bir istikrar da, sağlam bir demokrasi ile temel insan hakları, mülkiyet hakkı ve teşebbüs özgürlüğünün güvence altında olduğu ortamlarda mevcuttur. Yabancı sermayenin herhangi bir ülkeye yatırım kararı alırken, istikrarla birlikte aradığı diğer önemli bir husus da ekonomik politikaların tutarlılık ve devamlılık arz etmesidir (Türkyılmaz, 2008).

Uluslararası yatırımlar küreselleşme ile sayılamayacak kadar çeşitlenirken, liberalleşme ve teknik ilerlemelerin yardımı ile yatırım fonları daha bütünleşmiş duruma gelmiştir. Bu bütünleşme uluslararası fonların miktarlarındaki hızlı büyüme ile bir araya gelince etkileri iç fonların ülke ekonomisine sağladığı yararları aşmıştır. Bu durum ülkelerin dış sermayeye kapılarını açmasına sebep olurken, uluslararası yatırımcıların da daha iyi ve yüksek kazanç sağlamak için risk alma cesaretleri arttırmaktadır.

Uluslararası fonlardaki söz konusu gelişmeler risk üstlenme ve borç/yatırımları yürütme oranlarını yükseltmektedir. Sınır ötesi fon akımlarının ulaştığı yüksek miktarlar ve yatırımlardaki yenilikler ve çeşitlenmelerdeki hızlı değişiklikler finansal ve ekonomik istikrara verilmesi gereken önemi arttırmaktadır.

Gelişmiş ülkeler toplam sermaye hareketlerinde fon sağlayıcısı konumundadırlar. Başlı çeken ülkeler ise Avrupa Birliği üyesi ülkeler ABD ve

Japonya'dır. AB, kıta Avrupası içindeki sermaye hareketini kolaylaştırırken, söz konusu kıtanın küresel toplam sermaye akımı içindeki payını da 1996'daki yüzde 50 seviyesinden 2005 yılı itibari ile yüzde 70'e çıkarmıştır. Bunun ilksel nedeni tabii ki Birlik içindeki ülkelerin yine Birlik üyesi diğer ülkelere sermaye aktarması veya direkt yatırımda bulunmasıdır (Lane, 2006: 10).

Net sermaye hareketlerinin; grup olarak gelişmekte olan ülkeler sermaye ithalatçısı konumunda iken, sermaye ihracatçıları gelişmiş ülkelerdir. Aynı zamanda özel sermaye de kurumsal yatırımlar olarak gelişmiş ülkelere doğru bir yön takip etmektedir. Bu hareketin ana nedenlerinden birisi de gelişmiş ülke finansal kurumlarının ve bankalarının artan finansal varlıklarını küresel sermaye fonlarına katarak, risk çeşitlendirme ve paylaşırması yoluna gitmeleridir (Pazarbaşıoğlu ve Goswani, 2007).

Serbest sermaye hareketlerinin teoride özellikle de gelişmekte olan ülkeler lehine üç ana nedeni ve aynı zamanda amacı bulunmaktadır (Chamon, Manesse ve Prati, 2006).

i) Sermayenin en küçük bir gerginlik karşısında kaçtığını göstermektedir.

ii) Yabancı sermaye girişi fakir ülkelerin yatırımlarının artmasını sağlayabilir. Ancak genelde yüklü miktarlarda sermaye giren ülkelerin, daha az miktarlarda sermaye girişi olan ülkelere göre daha kötü bir gidişata sürüklendiği gözlemlenmektedir.

iii) Sermaye hareketi, gidilen ülkedeki risklerin paylaşımını sağlamaktadır. Ancak çoğunlukla ve örneğin "Dolar" tabanlı borç sözleşmeleri gelişmekte olan ülkelerin risklerini artırmıştır.

4. 2001 KRİZİ ÖNCESİ YABANCI BANKALARIN VE TÜRK BANKALARININ FON MALİYETLERİ

1980’li yıllarda başlayan mali liberalizasyon süreciyle, bankacılık dahil bütün mali sistemde yapısal değişiklikler uygulamaya konmuş; faiz oranları ve döviz kurlarındaki sınırlamaların kalkması da, bu yapısal değişikliklerin hızla yerleşmesinde önemli rol oynamıştır. Reform niteliğindeki bu yapısal değişiklikler, bankacılık sektörünün ve mali sistemin gelişmesini ve büyümesini sağlamıştır. Fakat 1990’lı yıllardaki olumsuz gelişmeler bankacılık sektörünün mali bünyesinin önemli ölçüde bozulmasına neden olmuş, bankalar, uzun süre çok yüksek riskli bir ortamda çalışmışlardır. Bu dönemde hızla artan kamu kesimi borçlanma gereği ve bütçenin finansmanında kamu bankaları kaynaklarının kullanılması bu süreci hızlandırmıştır. 2000’li yıllara gelindiğinde bankacılık sektörü çok ciddi bir riske maruz kalmış, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması, bankaların mali bünye sorunlarının çözülmesi, kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu amaçla Bankalar Kanunu’nda radikal değişiklikler yapılmış, bankaların faaliyetlerinin düzenlenmesine ve denetimine yeni bir yaklaşım getirilmiştir. Yeniden yapılanma ve uluslararası piyasalarla bütünleşme çabalarına paralel olarak, Türk bankaları da gerek kurumsal yapılarında, gerekse sundukları hizmet ve ürün kalitesinde önemli değişiklikler gerçekleştirmişlerdir. Böylece “Bankacılık Sektörü”, Türkiye ekonomisinde uluslararası rekabete açık ve düzenlemeler itibariyle AB’ye uyuma hazır sektörlerin başında yer almaktadır.

Küreselleşme ile birlikte mali krizler de uluslararası ekonominin temel bir özelliği durumuna gelmiştir. Mali krizlerin ortaya çıkmasında yüksek Enflasyon, kamu finansman açıkları, yanlış banka politikaları, bankacılık kesiminin zayıflığı gibi etkenlerin rolü vardır. Ancak krizlerin hem başlatılması, hem de yayılması açısından denetimsiz uluslararası sermaye (özellikle kısa süreli sermaye) akımları büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye’deki Şubat 2001 finansal krizi, beklenmedik ölçülerde bir ekonomik daralmayla sonuçlanmasının ötesinde, ülkenin orta vadeli perspektifini değiştirmiştir. 2001 yılında büyük ölçekli sermaye çıkışının olumsuz etkilerini kontrol altına almak ve krizin maliyetini hafifletmek amacıyla Türkiye’deki yerli ve yabancı bankalar dışarıdan geniş kapsamlı uluslararası mali destek sağlamasına rağmen fon tutarlarında büyük miktarlarda azalma olmuştur. (Serdengeçti, 2001) 2000’li yıllara girerken Türkiye, kronik ve yüksek enflasyon

sorununu çözememiş pek az ülkeden biriydi. Enflasyonun indiriminde yardımcı araç (nominal çapa) olarak sabit döviz kuru uygulanmaktaydı. Ayrıca Türkiye'nin ödemeler dengesinde cari işlemler açığı bulunmaktaydı. Kronik enflasyon kontrol altına alınamamış, kamu iç borç sorunu ağırlaşmış ve bankacılık sektörü kırılğan bir yapı içine girmiştir. İç borç dinamiğinin ciddi bir bozulma eğilimine girmiş olması ve bunu düzeltmek için sıkı bir maliye politikası izlenmesine rağmen, sabit döviz rejimi uygulamasının bankaların döviz açık pozisyonu vermesine sebep olmuştur. (Anka Ekonomi Bülteni, 2001)

Türkiye'de 2001 krizinden önce yerli ve yabancı bankalar özellikle fon kullanımlarıyla ilgili ciddi sorunları aşağıdaki şekilde sıralanabilir: (Eğilmez, 2006),

- a) Bankaların döviz açık pozisyonu vermeleri,
- b) Sermaye yeterliliğinin eksik olması (% 7.3),
- c) Bankalar limitin 7 – 8 kat üzerinde bir açık pozisyon taşıyor olmaları,
- d) Risk yönetiminin olmaması,
- e) Kredinin bilançoya göre verilmiyor olması,
- f) Hazine kağıtlarına yatırım yapmak en akıllıca iş olarak görülüyor olması,
- g) Denetim yeterli olmaması.
- h) Bankaların zararlarının yüksek olması,
- i) Kullandıkları kredilerin topladıkları mevduattan oldukça yüksek olması,

2001 krizi öncesi bankalarda fon kullanım durumu dağınık, riskli ve denetime tabi olmaması, bankaların 2001 krizine beklenmedik bir şekilde yakalanmalarına sebep olmuştur.

2001 bankacılık krizinde bankalar bu durumdayken 2001 öncesi reel kesimin durumu da iyi değildi. Bu durumu maddeler halinde aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- a) Sermaye yeterliliği eksik olması,
- b) Açık pozisyon bankalara taşınıyor, onun nemasından yararlanılıyor olması,
- c) Risk yönetiminin söz konusu olmaması,
- d) Kredi almak için bilanço değil kişisel ve kurumsal görünüm kullanılıyor olması,
- e) Kazanç daha çok faiz gelirinden sağlanıyor olması.

Görüldüğü gibi 2001 yılı öncesinde bankacılık ve reel kesimin durumu fon olarak yetersiz durumdaydı. 1990 yılında tümüyle kârlı görünen kamu ve özel sermayeli bankalar 2000’li yıllarda ciddi bir zarar ile karşı karşıya kalmışlardır. TMSF’ye alınmış olan 11 özel sermayeli bankanın net dönem zararı/toplam aktifler oranı yüzde 50’nin üzerinde olmuştur. Kamu bankalarında, 1990 yılından 2001 krizine kadar olan tarihte ciddi görev zararları oluşmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2004). Türkiye’de, 1990 yılından sonra, özellikle dış finansal serbestlikle beraber, döviz tutma TL tutmaktan daha cazip hale gelmeye başlamıştır. Dolayısıyla, bankalarda fon kaynaklarında, döviz olarak pozisyon almaya başlamışlardır. Fakat, 2000 yılı başlarında açıklanan ekonomik programla beraber, enflasyonla mücadele çerçevesinde sabit kur rejimine geçilmiştir. Sabit kur rejiminin uygulandığı bu dönemde, bankalar döviz pozisyonlarını, devlet bono ve tahvilleriyle değiştirmişlerdir. Çünkü devlet tahvilleri bankalar için, sabit kur rejiminde dövize göre daha çok kârlılık sağlamaktaydı. Bu durum, bankaların 2001 krizine döviz açık pozisyonları ile yakalanmalarının nedenlerindedir. Kasım 2000 yılında özel bankacılık kesiminin 11 milyar dolar döviz olarak açık pozisyonu bulunmaktadır. (Kepenek, Yentürk, 2004)

1990 – 2001 yılları arasında bankaların özvarlıkları ve bilanço yapılarının güçsüz olması bankacılık krizlerine zemin hazırlamıştır. 1990’lı ve 2000’li yıllarda hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan çok sayıda ülkede bankacılık krizleri yaşanmıştır. IMF, Asya, Rusya, Arjantin ve Türkiye’de yaşanan krizlerden önce yaptığı bir araştırmada, 1980-1995 yılları arasında, 180 üye ülkeden 130’unda bankacılık krizleri yaşandığını tespit etmiştir. (Kepenek ve Yentürk, 2004)

Lindgern, Garcia ve Seal (1999) tarafından ‘bankalara hücum, finansal kurumların çökmesi ve finansal piyasalara yoğun ve kapsamlı kamu müdahaleleri’ olarak tanımlanan bankacılık krizleri, 2000’li yıllara doğru, daha önceki dönemlere göre, hem daha derinleşmiş hem de daha yaygınlaşmıştır. Bankacılık krizlerinin sayısı geçmişe göre artarken, bu krizlerin ekonomik faaliyetlere ilişkin reel maliyeti ile kamunun zararını artırmıştır. Tüm bunlar dikkatleri bankacılık krizlerine ve krizler sırasında uygulanan ‘bankacılık sektörü yeniden yapılandırma’ programlarına çekmiştir (Alper, E.C.ve Önis, Z., 2003).

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının iki amacı vardır. Birincisi, mali bünyeleri bozulan bankaların yükümlülüklerini karşılayabilecek, sağlıklı bir

yapıya kavuşturulması; ikincisi de bankaların sürdürülebilir bir kârlılık düzeyine ulaştırılarak fon üretebilmesidir. (Alper, E.C.ve Önis, Z., 2003)

Fon üretemeyen bankanın öz sermayesi azalır, kâr elde edemez. Bankanın en önemli hedefi, devamını sağlamak için kâr elde etmesidir. Bunu da yapmak için mevduat toplayarak bunu kredi olarak vermesi gerekir. Türkiye’de 2001 krizi öncesi 1990 – 1999 yıllarında bankalar topladığı mevduatlarla, verdiği kredi oranlarının tutmaması, bankaların denetim organizasyonuna yeterli şekilde tabi tutulmamaları sonucu bankalar zarar açıklamışlar ve bilançoları itibariyle fon maliyetlerinde ciddi gerilemeler olmuştur (Uygur, 2001). Aynı zamanda, 2001 krizi öncesi bankacılığın özel kesime yeterli düzeyde fon sağlayamamış olmasıdır. Türk bankacılık sektörü ne kriz öncesinde ne de yeniden yapılandırma sonrasında temel işlevi olan aracılık fonksiyonunu yerine getirememiştir. Bunun bir başka göstergesi uluslararası bankaların özel kesime yönelik kredi stokunun 2003 yılında yaklaşık 32 milyar dolara ulaşmış olmasıdır (Töre, 2007). Türkiye, 2001 bankacılık krizi sonucunda, hem bankacılık, hem de reel kesim olarak fazlasıyla etkilenmiştir. Bankacılık sektöründe ortaya çıkan bir kriz toplumun hemen her kesimini etkilemiştir. Tasarruflarının tamamını veya bir kısmını kaybeden mevduat sahipleri ile hisselerini kaybeden banka sahipleri ve hissedarlar bankacılık krizinden doğrudan etkilenen kesimlerin başında gelmiştir.

Fon bulmak konusunda bankalara bağlı olan kuruluşlar yeni fon bulmakta zorlanabilirler ve banka kurtarma ve geçici kamusallaştırma operasyonları nedeniyle vergi ödeyenler ağır bir yük altında kalırlar. Görülüyor ki; bankacılık piyasasında çıkacak bir kriz ülkenin genelini etkilediği gibi hane halkını da büyük bir vergi yükünün altına sokmaktadır. Dolayısıyla, banka krizlerinin kamu ve hane halkı ile banka hissedarlarına önemli bir fon maliyeti ve külfet getirmektedir (Hoggarth, G. Reis, R. ve Saporta, V. 2001). Bankacılık krizlerinin maliyetinin ölçülmesinde kamuya düşen yük her zaman iyi bir gösterge olmayabilir. Kimi zaman bu tür bir maliyet düşük iken reel maliyet çok yüksek olabilir. Örneğin 1929 Bunalımında ABD’de mevduat garantisi ve likidite desteği olmadığı için krizin kamu maliyesine etkisi hemen hemen hiç olmamış, buna karşın reel maliyet çok yüksek olmuştur. (Barth, 2000)

Bankacılık krizleri genellikle ekonomik faaliyetlerde ve ekonomik büyümedeki bir gerileme ile eşanlı olarak ortaya çıkar. Bu nedenle banka krizleri ile üretim arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmek ve banka krizlerinin reel etkisini

ayrıştırmak kolay değildir. (Kaminsky ve Reinhart, 1999). Bankacılık krizleri, iki kanalla, üretim ve milli geliri etkiler. Birincisi, bankacılık krizi para stokunda beklenmedik bir daralma yaratarak ekonomik bir durgunluğa yol açar (para kanalı), ikincisi ise zayıflayan bankacılık sisteminin, hem bazı bankalar piyasadan çekildiği hem de mevcut bankalar sermaye baskısı altında kaldıkları için kredi arzını azaltır.

Kredi arzının daralması hane halklarının ve işletmelerin harcamalarının azalmasına, üretimin daralmasına yol açmaktadır (kredi mekanizması). Bu konuda ülkeler arası ampirik çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Tablo 4.1’de reel maliyetlere baktığımızda, 1977-97 yılları arasında, 43 ülkede bankacılık krizlerinin ortalama yüzde 15-30 arasında üretim kaybına yol açtığını göstermişlerdir. Kamu maliyesinde olduğu gibi ikiz krizde üretim kaybı daha fazla olmaktadır. IMF’nin araştırmasına göre, 1975-97 yılları arasında bankacılık krizi yaşayan 54 ülkede reel maliyet GSYİH’nın % 11.6’na ulaşmakta, bu oran gelişmiş ülkelerde % 10.2, gelişmekte olan ülkelerde ise % 12.1 olmaktadır.

Tablo 4.1: Banka Krizlerinin Reel Maliyeti

	Dönem	Krizler	Kriz Süresi	Birikimli reel maliyet
IMF	1975-2007			
Tüm Ülkeler		54	3,1	12
Bankacılık Krizi		22	3	8
İkiz Krizler		32	3,2	15,2
GÜ		12	4,1	11,3
GOÜ		42	2,8	14,5
Hogarth	1977-2008			
Tüm Ülkeler		43	3,7	19,2
Bankacılık Krizi		23	3,3	6,1
İkiz Krizler		20	4,2	35,2
GÜ		13	4,6	30
GOÜ		30	3,3	15,1

Kaynak: Carstens, 2008

Türkiye’deki yerli ve yabancı bankaların fon aktifleri dengesizdi. Sabit kur rejimi doğrultusunda hareket eden birçok yerli ve yabancı banka döviz açık

pozisyonundaydı. Türkiye'deki bu bankalar sabit kur rejiminin yarattığı olumlu havayla fonlarından çoğunluk hisselerini hazine bonusu ve devlet tahvili olarak değiştirmişlerdi. Dolayısıyla, bu bankalar, piyasaların kötü gitmesi ve kriz ortamının baş göstermesi ile birlikte gecelik faiz oranlarının ve döviz fiyatlarının yükselmesiyle zor durumda kalmışlardır. Kasım 2000 krizinin zor duruma düşürdüğü Demirbank, Aralık 2000'de TMSF'ye devredilmiştir. Demirbank'ın TMSF'ye devri de banka fonlarının hazine bonusu ve devlet tahvilinden oluşmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'deki yerli ve yabancı bankalar 2001 krizi öncesi, fon aktifleri dağınık, görev zararları olan (kamu bankaları için), bilançolarında fon dengesizliği mevcut bir durum arz etmekteydi. Bankalardaki bu fon dengesizliği durumu açık döviz pozisyonu yaratıyordu. Mali piyasaların kötü gitmesi, sıcak para çıkış hareketleri gibi durumlarda, mali yapısı zayıf durumda olan bankalar bankacılık görevlerini yerine getiremiyorlardı. Dolayısıyla, bütün bu durumlar 2001 krizi öncesi Türkiye'de bankacılık sisteminin sağlıklı olmadığını göstergesidir. Ayrıca Türkiye'deki yerli ve yabancı bankaların kriz öncesi durumundaki mevduatların ve kredilerin düşük bir düzeyde olması, bankaların finansal aracılık fonksiyonunu yeterince yerine getirmediğini, bu koşullar altında mevduatlardaki bir daralmanın derhal bir kredi çöküntüsüne yol açtığını, ekonominin giderek daha fazla sermaye girişlerine bağımlı hale geldiğini göstermektedir (Emirkadı, 2005).

2001 krizi öncesi, (1990-1999 yılları) enflasyon oranları çok yüksek rakamlara ulaşmış bu da Türkiye'deki yerli ve yabancı bankaların fon maliyetlerine etki etmiştir. Yüksek oranlı enflasyon dönemlerinde bankacılık sektörü, son derece ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Enflasyon dönemlerinde bankaların nominal olarak artmış görülen kârları, reel olarak azalmakta ve öz kaynaklarının reel büyüklüğü düşmektedir. Enflasyonist koşullar, bankaların kaynak maliyetlerini ve işletme giderlerini artırmış, yükselen kaynak maliyetlerinin etkisiyle artan kredi faizleri, özellikle düşük riskli plasman olanaklarını daraltmıştır. (BDDK, 2008)

Yüksek enflasyon dönemlerinde bankacılık sektörünü etkileyen diğer önemli bir sorun ise problemlili kredilerin artmasıdır. Özellikle artan faiz yükü, banka alacaklarının tahsilini sınırlandırıcı bir etki yaratmaktadır. Vadesinde ödenmeyen alacaklar banka kaynaklarının akışkanlığını azalttığı gibi kaynak maliyetinin artması sonucunu da vermektedir. Dolayısıyla, kriz öncesi enflasyonun yüksek olması durumu, Türkiye'deki yerli ve yabancı bankaların, kredilerine etki etmiş ve tahsili

gecikmiş alacakların kaynak maliyetine yansıyan yükü artmıştır. Bu da bankaların fon maliyetine yansımış ve bankaların kârlılık oranı düşmüştür.

2001 krizinden sonra yeniden yapılandırılan bankacılık sistemi, 2002 yılından itibaren istikrarlı bir büyüme sergilemiştir. Aralık 2008 itibariyle 50 bankadan oluşan bankacılık sektörü 2008 yılında da büyümeye devam etmiş, şube sayısı 1.187 adet, personel sayısı 14.907 kişi artmıştır. Türk finans sektörünün aktif büyüklüğü ise 2008 yılında bir önceki yıla göre 177,7 milyar TL artarak 947,8 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2009 yılı ilk çeyreği itibariyle bankacılık sektörü toplam mevduatı 477,9 milyar TL iken kredi toplamı 369,2 milyar TL düzeyindedir. Mevduatın krediye dönüşüm oranı sektör toplamı için yüzde 77,3 düzeyindedir. (BDDK, 2008)

4.1. Banka Çeşitleri

4.1.1. Mevduat Bankaları

Mevduat bankalarının sahip olduğu mevduat 2002 yılı birinci çeyreğinde 110,1 milyar TL düzeyinden 2009 yılı ilk çeyreğinde 456,1 milyar TL düzeyine ulaşmıştır. Söz konusu dönem içerisinde mevduat artışı yüzde 314 olarak gerçekleşmiştir.

Mevduat bankalarının verdiği krediler aynı dönem içerisinde mevduat artışını aşan bir oranda büyümüştür. 2002 yılı birinci çeyreğinde 38,5 milyar TL düzeyinde olan toplam kredi tutarı 2008 yılı üçüncü çeyreğinde 350,4 milyar TL düzeyine yükselmiştir. Söz konusu dönemde mevduat bankaları tarafından sağlanan toplam kredi hacmi yüzde 809 oranında büyüme göstermiştir.

Bankaların esas fonksiyonları olan aracılık fonksiyonuna dönmesi ve kamu kesiminin finansmanından uzaklaşması, mevduatın krediye dönüşüm oranının seyrinden izlenebilmektedir. Özellikle 2002 yılının dördüncü çeyreğinden itibaren mevduat bankaları topladıkları mevduatı giderek daha fazla krediye yönlendirmektedirler. Son zamanlarda ise kredi verme konusunda artan rekabet ve faiz marjındaki daralma nedeniyle mevduattan ziyade yurt dışı kredilere başvurulmaktadır.

Mevduat bankalarında bulunan mevduatın vade yapısının seyri ise vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki görece ağırlığı nedeniyle vadeli mevduat lehine gelişme göstermekle birlikte vade iki ile üç ay aralığında hareket etmiştir.

4.1.2. Katılım Bankaları

2005 yılında Bankacılık Kanunu ile “özel finans kurumu” unvanları “katılım bankası” olarak değiştirilen faizsiz finans kurumları, bankacılık sistemi için tamamlayıcı ve alternatif olma tezi ile faaliyette bulunmaktadır.

Katılım bankalarının toplam kaynakları, vadeli mevduata karşılık gelen katılım hesapları ile vadesiz mevduata karşılık gelen cari hesaplardan oluşmaktadır. 2004 yılı ikinci çeyreğinde 5,1 milyar TL olan katılım bankalarının toplam kaynağı, 2009 yılı ilk çeyreğinde 21,8 milyar TL düzeyine ulaşmıştır.

Katılım bankalarının kullandığı toplam fonlar ise aynı dönem için 18,9 milyar TL düzeyindedir. Katılım bankaları çalışma prensipleri gereği nakdi ticari kredi vermemektedir. Dolayısıyla kullanılan fonlar tüketici kredileri ile gayri nakdi kredileri içermektedir. Katılım bankalarının kullandıkları fonların topladıkları kaynaklara oranı 2004 yılı ikinci çeyreğinde yüzde 70 düzeyinde iken 2009 yılı ilk çeyreğinde yüzde 86,4 düzeyine ulaşmıştır.

Katılım bankalarında vadeli mevduat ile vadesiz mevduat arasındaki makasın mevduat bankalarına göre daha dar olduğu ve mevduat yapısının katılım hesabı (vadeli mevduat) lehine daha hızlı bir gelişme gösterdiği gözlenmektedir. Katılım bankaları tasfiye olacak alacakları 2005 yılı dördüncü çeyreğinden itibaren düzey olarak yükselmektedir. Tasfiye olacak alacakların toplam varlıklara oranı ise bu süre içerisinde dalgalı bir seyir izlemiş ve 2009 yılı ilk çeyreği itibariyle yüzde 4,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

4.1.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

2002 yılı ilk çeyreğinde kalkınma ve yatırım bankalarının toplam aktifler içerisinde yüzde 5,8 düzeyinde olan tasfiye olacak alacakların toplam varlıklara oranı 2009 yılı ilk çeyreği itibariyle yüzde 0,9'a gerilemiştir. Fonksiyonel ayırım çerçevesinde, alacak yapısı en güçlü olan kesimin kalkınma ve yatırım bankaları olduğu görülmektedir.

4.2. Yabancı Sermayeli Bankaların Fon Maliyetleri

Türkiye’de 2001 krizi öncesi bankacılık sektöründeki payları % 5 olan yabancı sermaye yatırımı özellikle son 5 yıl içinde satın almalar ve devirlerle birlikte bankacılık alanında ki payları yüksek oranlara ulaşmıştır. Türkiye piyasasında hitap ettikleri alanları ve ürün portföylerini genişletmeleri elbette sektördeki rekabet iklimini değiştirecek bir gelişmedir.

Yabancı sermayeli bankaların başlıca avantajlarının sermaye güçleri ve uluslararası piyasalardan daha düşük maliyetli fon temin etme imkânları olacağı düşünülmektedir. Fakat, 2001 krizi öncesinde yabancı bankaların sektör içinde payları az olduğundan fon maliyeti açısından kârlılıkları fazla değildi. 2001 krizinden sonra mali piyasadan 24 banka ortadan kalkmıştır. Yabancı sermaye yatırımları, özellikle bankacılık sektörüne yönelmesi bu 24 bankanın ortadan kalkması sürecine rastlamaktadır.

Bankaların en büyük fon kaynağı mevduatlardır. Türkiye’de 2001 krizi öncesi yabancı bankaların mevduat miktarı az olmakla beraber verdiği kredi de buna paralel olarak yeterli değildi. 2001 krizi öncesinde Türkiye’deki yabancı bankaların sektör bazında mevduat, kredi, menkulleri ve yüzen varlıklarının oranları küçük olduğundan fon maliyetleri düşük durumdaydı (Karaçor, 2004: 380). Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri bankaların önemli varlıklarının önemli kısmını oluşturan Devlet İç Borçlanma Senetlerinin (DİBS) değerlerini düşürmüş, mevduata verilen faiz oranlarının yükselmesi, sabit döviz kurundan dalgalı döviz sistemine geçilmesi sonucu döviz fiyatlarının yükselmesi ile bankalar çok daha büyük meblağlarda borç ödemek zorunda kalmışlardır. Bunun sonucunda da kârlılık gerilemiş, yabancı bankaların sermayeleri erimiş, ve kredi verme fonksiyonlarını yitirmişlerdir. BDDK ve Merkez Bankası verilerine ilişkin olarak, Bankaların, 43 Milyar Dolar açık pozisyon risklerini şirketler ve hane halkı üzerine yansıtmış olduğu, Türk Bankacılık sektöründe yabancı sermaye payı yüzde 20.5 olduğu, bu orana yüzde 15.7’lik Borsa da işlem gören hisselerdeki yabancı payları da dahil edildiğinde toplam Bankacılık sektöründe yabancı hisse payının yüzde 56.2’ye ulaştığı, AB ülkelerinde Bankacılık sektöründe yabancı sermaye payının, Almanya’da yüzde 5, İtalya’da yüzde 8, İspanya’da yüzde 10, Hollanda’da yüzde 11, Danimarka’da yüzde 17, Avusturya ve Fransa’da yüzde 19 ve Yunanistan’da yüzde 20 olduğu, IMF’nin kontrolündeki ülkelerde yabancı sermaye oranı’nın, Estonya’da yüzde 100, Çek

Cumhuriyeti'nde yüzde 95, Slovakya'da yüzde 93, Meksika'da yüzde 82, Macaristan ve Polonya'da yüzde 65, Arjantin'de yüzde 48, Peru'da yüzde 47, Şili'de yüzde 42 olduğu, Netice itibarı ile, AB ülkelerde Bankacılık sektöründeki yabancı sermaye payının düşük olduğu, buna karşın (IMF) kontrolündeki ülkelerde yabancı payının yüksek olduğu; Yunan sermayeli, NBG'nin (National Bank of Greece) Türkiye'nin aktif büyüklükteki 9. bankası Finansbank'ın yüzde 46 hissesini ve EFG Eurobank'ın da Tekfenbank'ın yüzde 70'ni satın alması, finansal risklerin yanında siyasi riskleri de beraberinde getirebileceği, Son iki yılda el değiştiren 22 Aracı Kurumdan 17'sini yabancı sermayenin, 4'ünü yerli kurumlar, birinin de yerli-yabancı konsorsiyumun satın aldığı, Aracı kurumlardaki yabancı sermayenin payındaki artışın yanı sıra, borsada yabancıların elde tuttuğu hisse miktarının yaklaşık yüzde 67'ye ulaştığı; sigortacılık sektördeki yabancı payı, yabancıların borsada aldığı hisseler de dahil edildiğinde sektördeki yabancı hisse payının toplam yüzde 27.2'ye ulaştığı; Türk sigorta sektöründe hayat ve emeklilik alanında faaliyet gösteren 21 şirketten 11'inde değişen oranlarda yabancı payı bulunduğu, hayat dışı sigorta dallarında faaliyet gösteren 31 sigorta şirketinden 16'sında yabancı payı bulunduğu, finans sektöründe yabancı payının artması kalkınmakta olan ülkelerin aleyhine geliştiği, Hükümetin yabancı banka payı ile ilgili olarak bir politikasının olmadığı, ekonominin istikrarın sağlanması için bankacılık sektörün de küresel türbülanslara karşı koruyucu politikaların geliştirilmesi gerektiği,

2008 yılında ülkemizde uygulanması öngörülen ve bankacılıkta risk yönetimi açısından yeni düzenlemeler getiren Basel II süreciyle birlikte, bankacılık sektöründen kredi almanın daha da zorlaşacağı ve KOBİ'lerin kredi alma imkanlarının yabancı bankaların inisiyatifine bırakılacağı, bu nedenle gereken önlemler alınmaz ise reel sektörün de bankacılıkta yabancı sermaye payının artmasından olumsuz etkileneceği, BDDK, 5020 sayılı Bankalar Kanunu'na göre sadece Türk bankalarının operasyonlarını kontrol etmekle sorumlu olduğu, yabancı bankaların tahkim anlaşması yaparak gelmeleri nedeni ile BDDK tarafından yabancı bankaların kontrol edilemediği, diğer yandan, Türkiye'deki yabancı sermayeli bankaların uluslararası piyasada yaptıkları işlemlerde Merkez Bankası'nın düzenleyici işlevinin sınırlı olduğu, dolayısıyla Bankacılık sektöründe yabancı payı arttıkça BDDK'nın kontrol fonksiyonu ve Merkez Bankası'nın düzenleyici işlevinin zayıflayacağıdır. (BDDK, 2007)

4.3. Yerli Sermayeli Bankaların Fon Maliyetleri

Türkiye’de 2001 krizi öncesinde (1990-1999) uzun yıllar süren yüksek enflasyon ortamı ve değişken enflasyon beklentileri; bir taraftan tasarrufların küçük kalmasına, diğer taraftan kamunun artan finansman açığını mali piyasalardan karşılaması, özel sektörün fon temininde güçlük çekmesine, yani kamu borçlanmasının özel sektörü fon piyasalarından dışlamasına neden olmuş, böylece genelde mali sektör, özellikle de Türk bankaları yeterince fon temin edememiştir.

Türkiye’deki 2001 krizi öncesi, 1990- 2000 yılları içindeki gelişmeler sistemin büyümekte olduğunu göstermekte ise de, ulaşılan sonuçlar yeterli değildir. 1990’da yüzde 43 civarında olan banka sistemi toplam aktiflerinin milli gelire oranı Eylül 2000 tarihi itibarıyla yaklaşık yüzde 90’dır. Sistemin büyüklüğünü TL cinsinden ölçtüğümüzde, vadesiz, vadeli mevduat ile reponun milli gelire oranı 1990’da yüzde 17 iken, 1999’da yüzde 35’dir. Bu oranın 2000 yılı sonunda yüzde 30 olduğu görülmektedir. Sistemin büyüklüğü yabancı para cinsinden mevduat da dahil edildiğinde 1990 sonunda yüzde 22 iken, 1999 sonunda yüzde 55’e ulaşmıştır. Bu oran 2000 yılı sonunda yüzde 50 düzeyindedir. Bu durum, tasarruf hacminin yetersizliği yanında tasarrufların önemli bir bölümünün hala mali sisteme gelmemesinin, sisteme giren yabancı fon hacminin yetersiz olmasının sonucudur.

Türk bankalarının fon maliyetinin, 2001 krizi öncesindeki 1990-1999 tarihleri arasında düşük olmasının diğer bir nedeni de yüksek enflasyondur. Kronik yüksek enflasyon ve kamu borçlanması, esasen yeterli büyüklük ve derinliğe sahip olmayan banka sistemimizin temel işlevini yerine getirmesini güçleştirmiştir.

1990-1999 tarihlerinde yaşanan kronik yüksek enflasyon ve büyük kamu açıklarının sebep olduğu yüksek ve dalgalı nominal ve reel faizler, bir yandan sermayenin reel yatırımlar yerine mali yatırımlara yönelmesine, diğer yandan mali kurumların işleyişini bozarak, reel sektör yerine kamuya fon aktarılmasına sebep olmuştur. Bugün repo hacmi de dikkate alındığında DİBS stokunun yüzde 90’ı bankalarca finanse edilmektedir. Kamunun borçlanma gereği düştükçe özel kesime daha fazla kaynak aktarmak mümkün olacaktır. Nitekim 2000 yılında hem kredi arzı artmış, hem de kriz dönemi bir yana bırakılırsa fonlama maliyetlerinin düşmesine paralel olarak kredi faizleri önemli bir düşüş kaydetmiştir. Sistemin kredi hacmi 2000 yılı Eylül sonu itibarıyla 31.8 katrilyon TL. dir. Önceki yılın aynı dönemine

göre kredi hacmindeki artış yüzde 68'dir. Banka kredilerinin aktif içindeki ağırlığı bu dönemde 2 puan artarak yüzde 33'e yükselmiştir. (Gamal ve İnanoğlu, 2002)

Para politikası araçlarının sistem üzerindeki dolaylı vergileme etkisi ve mali işler üzerindeki vergi ve benzeri yükümlülükler, 2001 krizinden önce kâr marjı düşük olan Türk bankalarının kaynak maliyetlerinin de düşmesine sebep olmuştur. Disponibilite yükümlülükleri banka sisteminin kaynak maliyetleri üzerine büyük bir yük getirmektedir. (İnan, 2000)

Günümüzde para politikası aracı olarak kullanılmayan, kullanıldıkları ülkelerde de yüzde 1-2 gibi çok düşük oranlarda uygulanan bu yükümlülükler ülkemizde dolaylı vergileme aracı haline gelmiştir. Banka sistemi yüksek maliyetlerle topladığı kaynakları, sıfır getiri ile TCMB'ye vermektedir. Bunun sisteme maliyetinin 2000 yılında en az 1 katrilyon TL olduğu tahmin edilmektedir (Çakar, 2003).

Bankacılık işlemleri üzerinden alınmakta olan BSMV, KKDF ve kambiyo gider vergileri reel sektörün fon maliyetlerini arttırdığı gibi bu yükümlülüklerden kaçınmalar mali sistemde onarılmaz deformasyonlara yol açmaktadır Bankalar en kârlı ve en kolay vergilendirilebilen kurumlar olarak görülmektedir.

2001 krizi öncesi, (1985- 2000 tarihleri arası) Türk bankalarının fon maliyetlerinin yeterli düzeyde olmayışının bir sebebi de kamu bankalarının görev zararlarıdır. Sektörün yaklaşık yüzde 40'ını oluşturan kamu bankalarının, 1985-2000 tarihleri içinde çığ gibi büyüyen görev zararları, bir yandan kredi hacminin daralmasında önemli bir ağırlığa sahip olurken, diğer yandan piyasaların yarattığı likidite baskısı ile, gerek nominal, gerekse reel faizlerin yükselmesine yol açmıştır (BDDK, 2001).

Türk bankaları kriz öncesi, 2000 yılını, 4 milyar dolar zararla kapatmıştır. Bu durum büyük ölçüde Fon'daki bankaların zararlarından kaynaklanmıştır. Zarar açıklayan bankaların cari dönem zararları 7 milyar dolar olmuştur. Sadece kâr eden bankalar dikkate alındığında net kâr yüzde 30 oranında azalarak 2,9 milyar dolara gerilemiştir. (BDDK, 2003) 2000 yılı sonunda 15 katrilyon TL dolayında bulunan görev zararlarının fonlaması için ekonomiden sağlanan kaynakların kredi olarak tahsis edilmiş olması halinde banka sisteminin kredi hacminin yaklaşık yüzde 50 daha büyük olması mümkün olabilirdi. Ya da kredi hacminin sabit kaldığı varsayımıyla faizlerin düşük olması gerekirdi. (BDDK, 2003)

2001 finansal krizinden önce Türk bankacılık sektörü Doğu Asya ülkelerinin karşılaştığı benzer sorunları yaşıyordu. Bankacılık sektörünün toplam kredi hacminin GSMH'ye oranı ile kredi hacminin reel büyüme oranı dengesizdi. Bankacılık sektöründe hızlı kredi büyümesi literatürde de sıkça vurgulandığı üzere ekonominin fazlaca ısındığını ve sektörün kredi riskinin arttığını gösteren önemli bir sinyaldir. 2000 yılında reel kredi hacminin büyüme oranı oldukça yüksektir. Fakat reel kredi hacmi 1995 ve 1996 yıllarında da art arda çok daha yüksek bir büyüme oranı ile artmıştır (% 18.6 ve % 24.6'a kıyasla 2000'de % 17.4). Daha da önemlisi, bu artışlar Kredi Hacmi/GSMH oranını 1995-1997 arasında yaklaşık %30 oranında arttırırken, 1998, 1999 ve 2000 yıllarında söz konusu oran yaklaşık sabit kalmıştır. Ayrıca, Türkiye'de 2001 krizinden önce bankaların döviz açık pozisyonları da, diğer yükümlülüklerine karşı çok açık durumdaydı.

2001 krizi öncesi bir diğer durum da faiz getirişi olan varlıkların toplam varlıklara oranı, kamu bankalarında özel bankalara kıyasla hep daha düşüktü. Bu oran 2000 yılında özel sektörde % 60 civarındayken, kamu bankaları için % 29-32 arasındaydı. Faiz getirişi olan varlıkların DİBS ve özel sektöre verilen krediler olarak dağılımına bakılacak olursa, döviz kuruna dayalı istikrar programının yürürlüğe girdiği 1999 yılının sonunda özel bankaların aktiflerindeki toplam kredi hacminin kamu borçlanma senetlerine oranı %82 düzeyine kadar gerilemişti ve bu önemli ölçüde bir "dışlama" etkisinin varlığını yansıtmaktadır. Söz konusu oran, özel bankalardaki DİBS stokunda düşüş olmamasına rağmen 2000 yılında iyileşen beklentiler ve artan kredi hacmi nedeniyle hızla yükselme eğilimine girmiştir. Kamu bankaları açısından aynı oran, ticari kredi portföyünün küçüklüğü ve de Hazine'nin borçlanma gereksinimine yardımcı olmak üzere yaptıkları düşük-faizli ve uzun-vadeli "nakit dışı DİBS alımları" nedeniyle 1990'lı yıllar boyunca hep özel sektör bankalarına kıyasla daha düşük gerçekleşmişti.

Türk mali sisteminin temelini bankacılık sektörü oluşturmaktadır. Bankacılığın daha yeni gelişmeye başladığı günümüzde bankaların en önemli görevi, kredi ticareti yapmaktır. Bankacılıkta yaşanan krizler ise finansal yatırımcıları ülke koşullarının kötüye gideceği beklentilerine karşılık yaptıkları spekülatif ataklar olarak başlamaktadır. Kendi kendini besleyen beklentilerle başlayan spekülatif ataklar, ekonomik temeller güçlü olsa bile parasal krizlere yol açmaktadır. Geri dönmeyen kredilerin artması, menkul değerlerin piyasalarındaki dalgalanmalar, reel sektörün küçülmesi nedeniyle bankaların aktif yapılarının bozulması bankacılık krizlerinin

temel nedenleridir. Bankacılık sektörünün krize girmesi sonucunda mevduat sahipleri bankalardan mevduatlarını çekmeye başlayacağı için, bankaların likidite sıkıntısı had safhaya varmaktadır.

Türkiye 1990 yılından sonra kamunun artan faiz ödemelerinin bir nevi kaynak transferi olduğu herkes tarafından kabul edilmiştir. 2000 yılıyla birlikte bu kaynak transferinin azalma yoluna girmesi, faaliyet dışı kârlarıyla ayakta kalan banka ve firmaları zor duruma sokmuştur. Bankaların ve Türk finans çevresinin bu kapının kapanmasına karşı tepkisi bir kriz şeklinde ortaya çıkmıştır. Türkiye ekonomisi 1990'lı yıllar ile beraber gerekli makro ekonomik şartları sağlamadan uluslararası finansal sermayeye açılması ülke ekonomisinin zarara uğramasına neden olmuştur.

Türk bankaları, özellikle son 20 yılda, hem kurumsal yapılarında önemli değişiklikler yapmayı başarmışlar, hem de hizmet ve ürünlerinin kalitesinde önemli artışlar sağlamışlardır. Bankalar insan kaynaklarını etkin biçimde kullanmaya başlamışlar, eğitilmiş ve kalifiye eleman yetiştirme ve çalıştırmada önemli aşamalar almışlardır. Bu durum yeni mali araç ve tekniklerin yaygın biçimde kullanılmasına olanak sağlamıştır.

Bankalar aynı zamanda otomasyona yönelmişler ve bu girişimde dünya düzeyinde başarı sağlamışlardır. Örneğin ATM sayısı 1990-2000 yılları arasında sıfırdan sekiz bine çıkmıştır. Otomasyondaki gelişme nedeniyle, Türk bankaları, maliyetleri azaltmak ve bankacılık sistemlerinin etkinliğini artırmak için interaktif bankacılık hizmetleri sunmaya başlamışlardır. Bu kapsamda yurtdışı mali piyasalar ile bütünleşmeye çaba göstermişler, yurtdışında şubeler açmışlar, mali katılımlar ve ortaklıklar yoluyla uluslararası piyasalardaki paylarını artırarak uluslararası rekabete açılmışlardır. Ancak bu değişim ve gelişimlerine rağmen 1997 sonlarına gelindiğinde Türk Bankacılık Sektörünün gelişimi yavaşlamaya başlamış, Türk bankaları, finans kuruluşu olmayan kuruluşların rekabetine maruz kalmış ve kâr marjları azalmaya başlamıştır. Bu dönemde bankaların maliyetlerini azaltmak ve sinerji yaratmak amacıyla birleşme veya stratejik ortaklıklar oluşturmaları söz konusu olabilirdi. Ancak bunlar da yapılamadığından, kâr marjlarında ciddi oranlarda daralmalar meydana gelmiştir. O tarihlerde, neredeyse bütünüyle iç ekonomiye endekslenmiş ve fonlarının çok büyük bölümünü reel sektör yerine devlete hazine bonolarına vererek verimliliği geri plana itmiş olan Türk bankacılık sektörü, tehlikeyi geçici olarak savuşturabilmiştir. Bu dönemde gelişmiş ekonomilerde var olan üst kurul Türkiye'de de oluşturulmuş, Bankalar Yasası ile bir

takım yasal iyileştirmelerin yapılmasına çalışılmıştır. Bu çalışmaların, sektörün gelişimi için yeterli olmadığı zaman içerisinde görülmüştür. Nitekim, bu sektöre çeki düzen vermek ve uluslararası normlara uymalarını sağlamak amacıyla son yıllarda devletin pek çok bankaya el koyması, bu bankaları birleşmeye veya satmaya zorlaması bu savımızı doğrular niteliktedir. Bu gelişmelerin sonucunda, Artan rekabet ve düşen kâr marjları bankaları daha maliyet-bilinçli olmaya zorlamakta bu kapsamda verimlilik ve etkenlik ön plana çıkmaktadır.

Her kriz sonrasında tekrarlanan bu olayların ekonomik, sosyal, siyasi ve toplumsal pek çok boyutu vardır. Kapatılan veya birleştirilen bir bankanın olumsuz etkisi sadece sahip veya sahipleriyle sınırlı kalmamaktadır. Yurtdışı piyasada, o ülkenin bankacılık sistemine olan güven azalmakta veya kaybolmakta, bunun sonucunda, diğer bankaların yurtdışı fon toplaması zorlaşmakta veya ortadan kalkmaktadır. Yurt içi uzantılarına gelince, öncelikle, tasarrufun tamamı devlet garantisi altında ise bu bankaların zararı tüm ülke halkınca tazmin edilmektedir. Kârların sadece sahip veya sahiplerince paylaşıldığı bir ortamda, zararın tüm toplumca üstlenilmesi büyük ahlaki ve moral çöküntülerine neden olmaktadır.

Bankacılığın bu küresel etkileri nedeniyle, uluslararası denetim, gözetim ve kontrol mekanizmalarının, kurum ve kuruluşlarının oluşturulması, AB ile entegrasyon süreci, artık bankaların sadece yurt içine yönelik olarak çalışmalarına olanak vermemektedir. Ülkemizdeki tüm bankaların toplam aktifinin, bazı yabancı ülkelerdeki orta büyüklükteki bir işletmenin toplam aktifinden çok az olması, bankalarımızı ya yurt içi, ya da yurtdışı bankalarla birleşmelerini zorunlu kılmaktadır ve bu süreç uzunca süre bu şekilde devam edecektir. Bankalarımızın, sonraki bölümlerde detaylı olarak anlatacağımız şekliyle iyileştirilme gereksinimleri, yeniden yapılanma çalışmaları ile giderilmek zorundadır. Aksi durumda, finansal serbestleşme ortamında, gerek yurt içinde, gerek yurtdışında ortaya çıkacak her krizde, bankalarımızın olumsuz yönleri öne çıkacaktır. Nitekim Türkiye’de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin ardından benzer durumlarla karşılaşmış ve Türk bankacılık sistemi bazı dramatik ve hızlı değişimlere uğramıştır.

Bankacılık sektörünün yapısı, bir ülkenin ekonomik yapısının aynasıdır. Bankacılık sektörünün temel amacı, çeşitli şekillerde elde ettiği fonları değişik sektörlerde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların ihtiyaçları doğrultusunda kullanarak, ilgili sektördeki kurum ve kuruluşları kredilendirmektir.

Bu verilerden görülebileceği gibi verilen banka kredileri içinde toplam perakende hariç, diğer sektörlerde ciddi kredi daralmaları yaşanmıştır. Tekstil sektörünün % 14 düzeyinde olan payı kademeli olarak %7'lere düşmüştür. Bu iki dönem karşılaştırıldığında, en önemli kredi değişimi Bireysel Krediler (Konut, Taşıt ve Kredi Kartları gibi) payında olmuştur. 2002 yılına kadar bankacılık sektöründe önemli bir yer almayan bireysel krediler 2004 yılında % 15'lerden başlayarak, Ekim 2007 tarihinde % 23.8'e ulaşmıştır. 2009 tarihinde ise krediler % 70 düzeyine kadar yükselmiştir. Özetle, bankacılık sektörü son 4 yılda bireysel kredilere yoğunlaşmış olup, ülke ekonomisinin önemli sektörlerine yönelik kredilerde daralmaya gitmiştir. 2004-2007 arası dönemde bankaların, üretim sektörleri yerine, hizmet ve tüketim sektörlerini tercih ettiği ve bu eğilimin 2008- 2009 yıllarında da devam etmiştir.

5. 2001 KRİZİ SONRASI YABANCI BANKALARIN VE TÜRK BANKALARININ FON MALİYETLERİ

Ülkemizde 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizleri çok iyi tanımlayan diğer bir tanım finansal krizi reel ve yalancı olarak iki boyutta inceleyen yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, hisse senedi, mal, gayrimenkul piyasalarındaki düşüşler, ulusal para biriminin değer kaybetmesi, işletmelerin, finans endüstrisinin veya borçlu hükümetlerin mali güçlüğe düşmesi, bunların hepsi yalancı krizlerdir. Buna göre, bir bankanın ödeyebilirliğini ya da likiditesini yitirmesi bir finansal kriz için yeterli değildir. Finansal kriz için gerçek krizin de ortaya çıkması gerekir. Gerçek kriz ise, para (döviz) stokunun büyük ölçülerde, ani ve beklenmedik biçimde düşmesini son mevduat merciinin (Merkez Bankası'nın) önlemede yetersiz kalmasıdır.

Bankacılık krizi daha dar kapsamlı olarak tanımlanmaktadır. Nitekim genel bir tanım olarak bankacılık krizleri “bir yada daha fazla bankaya güvenin sarsılması, halkın aniden ve yaygın biçimde mevduatlarını geri çekmek için hücum etmesi” olarak tanımlanmaktadır.

Para Krizi ise, bir ülke ulusal parasına olan güvenin kaybolması nedeniyle, özellikle sıcak paranın, yoğun biçimde ülkeyi terk etmeye başlaması, merkez bankasının tüm destekleme çabalarına karşın, mevcut kurun sürdürülemez, ulusal paranın devalüe edilmesi veya tümünden dalgalanmaya bırakılması biçiminde tanımlanabilir.

Kriz sürecinden, öncelikle bir ya da daha fazla banka etkilenir. Krizlerin temel nedeni olmasa da, bankacılık kesimi, bunalımı şiddetlendiren, derinleştiren önemli bir etken olarak görülmektedir. Bir kriz anında, bankaların likidite sorunu sistem veya diğer bankalar tarafından çözülürse kriz büyümaz. Aksi durumda, tüm bankalar müşterilerin yoğun biçimde mevduat çekiş talepleri ile karşılaşır. Toplumda oluşan güvensizlik nedeniyle ortaya çıkan toplu talepleri karşılayabilmek için, bankalar mal varlıklarını satışa çıkartırlar ancak denge fiyatı oluşmayacağından, varlıklarını gerçek değerlerinin altında satarak müşterilerinin taleplerini karşılamaya çalışırlar. Bu çekişler sonrasında ortada kalan tasarruflar güvenilir olan başka bankalara veya piyasalara yönlendirilir. Ancak ekonomideki tüm bankalara güvensizlik oluşmuş ise, bu fonların nakite yönelmesi beklenir. Bu aşamada genelde üç eylem söz konusu

olur. Tasarruflar ya güvenli görülen kamu menkul değerlerine kayar, ya döviz şeklinde tutulur, ya da yurtdışındaki bankalara kayabilir. Merkez bankası müdahalesi yetersiz kalırsa pek çok küçük ve orta ölçekli banka iflas eder. Ayakta kalabilen bankalar da bundan olumsuz etkilenir. Çünkü faiz oranlarının aşırı artması ekonomideki borç-alacak dengesini de beraberinde bankaların kredi portföylerini bozacaktır. Eğer tasarruflar için bir mevduat sigortası söz konusu ise, bu kaçış olmayacaktır. Ancak Türkiye örneğinde olduğu gibi, buradaki zarar, eğer mevduat sigortaları özel sigorta kuruluşlarına yaptırılmamış ise kamusallaşacak, kârlar ise özelde kalmaya devam edecektir.

Türkiye’de batı ülkelerindeki gibi, banka dışı mali araçların gelişmiş olmaması ve sermaye piyasasının henüz gelişme aşamasında olması nedeniyle, bankalar; mali sistemin temelini oluşturmakta, ekonominin işleyişi, halkın tasarruflarının toplanması ve kullanım alanlarına dağıtılması açısından önemli rol oynamaktadırlar. Türkiye’de mali kaynakların çok büyük bir bölümü bankalar tarafından toplanmakta ve kullanılmaktadır. Yurt dışı kaynakların da önemli bir kısmı bankalar aracılığı ile sağlanmaktadır. Mali sistem içerisinde bu kadar önemli bir yeri olan bankacılık sektörünün sorunsuz bir şekilde işlemesi, güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından birisidir. Çeşitli faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan krizler, ekonominin sadece bir alanında etkili olarak dar kapsamlı bir nitelik taşıyabileceği gibi, çok kısa bir sürede bütün ekonomiyi sarsan bir olay haline de gelebilmektedirler. Ancak, küreselleşmenin artması ile krizler ülke sınırları ile sınırlı kalmamakta bir ülkedeki ekonomik dengesizlik dünya piyasalarını etkileyen büyük çaplı krizlere neden olabilmektedir. Dolayısıyla her çıkan kriz sonrasında yerli ve yabancı bankaların kârları, fon tutarları ve fon maliyetlerinde düşüş yaşanmaktadır. Aynı zamanda sıcak para hareketleriyle döviz cinsi varlıklar yabancı ülkelere transfer edilmektedir.

1994 ve 2000-2001 yıllarında Türkiye’de, para, döviz, sermaye, mal ve emek piyasası arasında ve özellikle ilk üç piyasa arasında dengesizlik sonucu oluşan krizler ve alınan istikrar önlemleri GSMH’nın gerilemesine, enflasyonun yükselmesine, faiz oranlarının artmasına ve devalüasyona neden olmuş ve ekonomik dengeleri sarsmıştır. 2001 krizi sonrası yabancı ve Türk bankalarının fon miktarlarında çok büyük azalmalar olmuş ve aynı şekilde fon maliyetlerinde de

tarihi düşüşler yaşanmıştır. Türkiye'nin Şubat 2001 finansal krizi, beklenmedik ölçülerde bir ekonomik daralmayla sonuçlanmasının ötesinde, ülkenin orta vadeli perspektifini değiştiren çok boyutlu yeni koşulları da beraberinde getirmiştir. 2001 yılında büyük ölçekli sermaye çıkışının olumsuz etkilerini kontrol altına almak ve krizin fiskal maliyetini hafifletmek amacıyla, geniş kapsamlı uluslararası mali destek sağlandı. Ekonominin mali ve kurumsal yapısındaki zaafaların giderilmesi için gerekli düzenlemelerin, uluslararası desteğin öngördüğü doğrultularda şekillendirildiği ve hayata geçirilmeye çalışıldığı bir ortam oluşmuştur. Mali sermayenin küresel ölçekte akışkanlık kazandığı ve uluslararası mali sistemin istikrarsızlaştığı bir ortamda oluşan finansal krizlerin başlıca tahribatı kamu, özel ve mali sektör bilançoları üzerinde yoğunlaşıyor. Ekonominin stok (varlık ve yükümlülük) değişkenlerinin aniden olumsuz yönde değişimi, harcama-gelir gibi akım değişkenler üzerine yansımakta ve üretim-istihdam cephesinde performans düşüş eğilimi göstermektedir.

Şubat krizinin kur ve faiz şoklarından bilançoları hasar gören ve özkaynakları azalan banka sisteminin yeniden sermayelendirilmesi sürecinde kamu borç yükünün artmış olması, bütçe politikalarıyla olumsuz talep/üretim konjonktürünü olumluya dönüştürme imkanlarını kısıtlamıştır. Daralma olgusuyla karşılaşan ekonomilerin toparlanmasında bir araç olarak kullanılması beklenen kredi mekanizması da etkin olarak kullanılamamaktadır. Bankaların kredilendirme kapasitelerinin zayıflaması, şirketlerin borç geri ödeme zorlukları gibi arz ve talep yönlü nedenler kredi cephesinde sorun yaratmaktadır (Celasun, 2001).

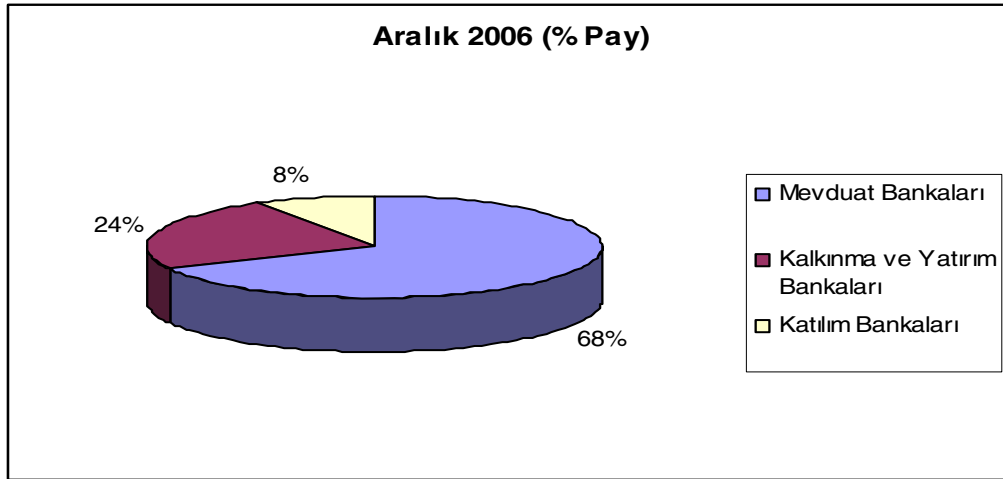
Türkiye'de 2000 yılı itibariyle bankacılık sektörü 7772 şubesi ile 80 banka faaliyet göstermektedir. Kalkınma ve yatırım bankası olarak çalışan ve sistem içinde büyüklüğü yüzde 4 civarında olan 19 banka dışında kalan 61 mevduat bankasının 3'ü kamusal sermayeli, 28'i özel sermayeli, 18'i yabancı sermayeli bankalardır. Kalan 11 banka 11 mali bünye sorunları sebebiyle TMSF'ye intikal etmiştir. 3 kamu bankası sistemin aktiflerinin yüzde 35'ine mevduatının yüzde 38'ine ve kredilerinin yüzde 26'sına sahiptir. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı, 2000-2001 yıllarında yaşanan finansal krizlerle birlikte önemli ölçüde azalmış ve 2002-2006 yılları arasında sektörde gerçekleşen konsolidasyonun da etkisiyle Aralık 2006 itibariyle 50'ye gerilemiştir.

Tablo 5.1: Banka Sayısında Gelişmeler

	2002	2003	2004	2005	2006
Mevduat Bankaları	40	36	35	34	33
Kamu Ser. M.B.	3	3	3	3	3
Özel Ser. M.B.	20	18	18	17	14
TMSF	2	2	1	1	1
Yabancı Ser. M.B.	15	13	13	13	15
Katılım Bankaları	5	5	5	4	4
Kalkınma ve Yatırım B.	14	14	13	13	13
Toplam Banka Sayısı	59	55	53	51	50

Kaynak: BDDK Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler Aralık 2006

Şekil 5.1: Banka Sayısı ve Dağılımı

Kaynak: BDDK Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler Aralık 2006

Şekil 5.1.'de Bankaların türleri itibariyle dağılımına bakıldığında, sektörde en fazla mevduat bankalarının faaliyet gösterdiği (% 68), bu grubu kalkınma ve yatırım bankalarının (% 24) takip ettiği görülmektedir. Sektörde faaliyet gösteren 4 adet katılım bankasının toplam banka sayısı içindeki payı % 8'dir.

Tablo 5.2.'de görüldüğü gibi, Türkiye'de Mart 2009 itibariyle bankacılık sektörü 9290 şubesi ile 49 banka faaliyet göstermektedir.

Tablo 5.2: 2009 Yılı Banka Sayısı

Bankacılık Sektörü	Mart 2009
1 Banka Sayısı	49
2 Yurtiçi Şube Sayısı	9,29
Mevduat Bankaları	
1 Banka Sayısı	32
2 Yurtiçi Şube Sayısı	8706
Katılım Bankaları	
1 Banka Sayısı	4
2 Yurtiçi Şube Sayısı	539
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	
1 Banka Sayısı	13
2 Yurtiçi Şube Sayısı	45

Kaynak: BDDK 2009

Türkiye’de 2001 krizinden sonra bankacılık sisteminde giderek artan bir yoğunlaşma yaşanmaktadır. Hukuki ve mali yapıları, büyüklükleri, insan kaynakları ve teknolojileri itibariyle aralarında büyük farklar bulunan bu bankaların eşit şartlarda yarışmadıkları ortadadır. Rekabetin ve saydamlığın yeterli olmaması, kaynak maliyetlerini ve kredi faizlerini yükseltirken, rasyoneliteli itibariyle bankalar arası da pozitif ve negatif rantlar yaratmaktadır. Dünyada yaşanan globalizasyon süreci bir ülkeden bir diğerine sıçrayan ekonomik mali krizlerden en fazla Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler, özellikle de bu ülkelerin mali sektörü içinde en büyük paya sahip olan bankacılık sektörü etkilenmektedir. Bu durum hiç şüphesiz birçok ekonomik nedenin yanı sıra, bu ülkelerin mali piyasalarının yeterli olmayışından ve bankacılık sektörünün mevcut yapısal sorunlarından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de 2001 krizinden sonra bankacılık sektörü yeni yapılanmasına rağmen, gene de dış finansal şoklara karşı zayıf durumdadır. (Erinç, 2003) Türkiye’de en büyük, en önemli mali sektör bankacılık sektörü olmasına karşın göreceli olarak küçük kaldığı, sektörün konsolide bilanço büyüklüğünün GSMH’ya oranının OECD ortalamalarının altında olduğu görülmektedir.(Erinç, 2003) Türkiye’de bankacılık sektörü, ekonomimizin 1980 sonrasında gerçekleştirdiği dönüşümün öncülüğünü yapan sektörlerden biridir. Türkiye 2001 krizinden sonra yerli ve yabancı bankalar fon

maliyetlerini artırmışlar ve bilançoları düzelmiş ve kâr elde etmeye başlamışlardır. Bu dönüşüm içinde, 2001 krizinden sonra Türkiye'deki yerli ve yabancı bankalar atağa geçmiş, kullandığı yüksek teknolojiyi yetiştirdiği üstün nitelikli insan kaynağı ile donatan bankacılık sektörü, sunduğu hizmetlerin çeşitliliği ve kalitesi itibariyle gelişmiş ülkeler düzeyini yakalamıştır. Dolayısıyla, Türkiye'de 2001 krizinden sonra bankacılık sektörü evrim değiştirmiş, gerek fon maliyetlerindeki artış olarak gerek teknoloji olarak, yabancı bankalar düzeyine gelmiştir.

Bankalar, yaptıkları iş gereği yoğun risklerle yaşamak zorunda olan kuruluşlardır. Bankalarda çeşitli kaynaklardan elde edilen fonlar yatırım alternatifleri arasında dağıtılır. Dağıtım yapılırken alınacak kriter her alternatifin risklilik derecesi ve buna karşılık getiri miktarıdır. Riskler likidite yetersizliğinden, faiz oranlarının ya da kurların dalgalanmasından borçların geri ödenmemesinden ve ekonomik değişmelerden kaynaklanabilir. Aktif yönetiminde bir bankanın karşılaşacağı riskleri çok iyi bilip ona göre aktif dağılımı yapması gerekmektedir. Fakat bu risklerin hesaplanabilir riskler olması gerekir. Türkiye'de pasifte yüksek faizlerle borçlanılan mevduatlar, bankaların hesapsız riskleri üzerine almalarını beraberinde getirmiştir. Bu da sistemin kırılganlığını artıran bir faktördür.

Diğer taraftan yabancı para ile olan sendikasyon kredilerinin önemli bir bölümünün bankalarca devlet iç borçlanma senedi (DİBS) alımında kullanılması bankaların pozisyon açıklarını büyütmüş, kısa süreli mevduatın ve repo yoluyla sağlanan kaynaklarla DİBS alımının fonlanması da likidite risklerini artırmıştır. Yüksek reel faizler nedeniyle yurt dışından döviz ile borçlanarak devleti finanse etme, bankalara bir yandan yüksek kârlar sağlarken diğer yandan açık pozisyonlarını ve buna bağlı olarak kur risklerini artırmıştır. Bu durum da bankaların dışarıdan borçlanarak kamuyu finanse ettiğini doğrulamaktadır. Yani kamu iç borçlanma gereği arttığında bankaların döviz pozisyon açıkları da büyümektedir. Eylül 2000 itibariyle, bankacılık kesiminin Bilânço içi açık pozisyonu 18.2 milyar dolardır. Bunun 6.3 milyar doları fon bankalarına, 9.6 milyar doları özel bankalara, 0.001 milyar doları kamu bankalarına, 2.1 milyar doları da yabancı bankalara aittir. (BDDK, 2008) Kriz ortamına yüksek açık pozisyon ile giren bankacılık kesimi devalüasyon beklentisinin olduğu ortamda dövize yoğun bir talep göstererek zararlarını azaltmak istemiştir. Bir ödemeler dengesi krizi sırasında önemli miktarda yabancı kaynak çıkışı yaşanacağı ve dış borç kontratlarının yenilenmeyeceği açıktır.

Sermaye hareketlerine aracılık eden en önemli kurumsal yapı olan bankacılık kesimi de bundan olumsuz etkilenmektedir. Burada unutulmaması gereken ülkede açık pozisyonu olan kesim, devlet ve yabancı sermaye için de geçerlidir. Bu anlamda kriz ortamında döviz yoğun talebin sorumluları arasında bu kesimlerden de bahsedilmelidir.

Bankacılık kesiminin şansızlığı konumu gereği hem açık pozisyonları nedeniyle hem de aracılık işlemleri dolayısıyla bu durumdan çift taraflı olarak etkilenmesidir. (Mangır, 2007) Para arzının büyümesini azaltmak isteyen bir para otoritesi, banka sisteminin toplam alacaklarını daraltması gerekmektedir. Banka sistemi, yabancı döviz elde ediyorsa ve hükümete kredi veriyorsa para otoritesi ancak özel sektöre açılan kredileri azaltarak para arzının büyüme oranının sıfır olmasını sağlayabilir. Bu durum para otoritelerinin çoğu kez enflasyonist baskıya kararsız bir şekilde cevap verdiğini açıklamaktadır. Eğer para otoriteleri, enflasyonla banka sisteminin hükümete verdikleri kredileri ya da döviz girişlerini muhafaza ederek mücadeleye karar verirlerse kredi varlığı amacını göz ardı edecektir. Türkiye ekonomisinde kamunun yüksek iç borçlanma gereği sonucu kamunun fonlanması işlevini üstlenen bankacılık kesiminin sağlıklı bir şekilde büyümesine izin verilmiştir. Yanlış politikaların sonuçları şu an çok daha büyük bedeller ödenerek karşılanmaktadır.

Görüldüğü gibi bankacılık sistemi yapılanmasında baştan yapılan hatalar sistemin kırılmasını artırmıştır. 2001 krizinden sonra Türkiye'deki yerli ve yabancı bankalar hatalarını düzeltme içine girmişler ve fon maliyetlerinde ciddi artışlar kaydetmişlerdir. Bu durum sisteme olan güveni azaltırken güven artırmaya yönelik olarak mevduata verilen % 100'lük mevduat güvencesi de, 50 bin TL'ye inmiştir. (Mangır, 2007) Türkiye'de 2001 krizinden sonra, bankacılık sisteminde yeniden yapılanma süreci başlamıştır. Bağımsız bir üst kurul olarak Bankacılık Denetleme ve Değerlendirme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. Daha önce hazine tarafından yürütülen denetim, lisans, kontrol gibi mekanizmalar BDDK'ya aktarılmıştır. Yeni Bankacılık Yasası çıkarılarak, özellikle bu yasaya bağlı olarak banka ortaklarının, yönetim kurulu üyelerinin ve kredi karar mekanizması içinde yer alan yöneticilere yönelik maddi ve manevi cezai yaptırımların artırılmıştır. Ayrıca, kredilendirme koşullarında şeffaf bir yönetim anlayışına geçilmiştir. Atılan bu ve

buna benzer adımlarla, 2001 kriziyle beraber sektörde yaşanan bunalım aşılmaya çalışılmıştır. Türkiye’de, 2001 krizi sonrası sektörde güven ortamının yeniden sağlanması ve ekonominin tekrar istikrara kavuşması için bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması önem taşıyordu. BDDK’nın kuruluşu, yeni Bankacılık yasasının yürürlüğe girmesi, sermaye yeterlilik oranlarına yönelik çalışmalar, kredilerdeki şeffaflık gibi unsurlar bu güven ortamının yeniden oluşmasına yönelik girişimler olmuştur. 2004 yılından başlayarak, Türk Bankacılık sisteminde yabancı menşeli banka ortaklıkları ve satın almalar hızla artmıştır. Yurtdışı finans sektörünün Türk bankacılık sektörüne duyduğu bu ilgi aşağıda belirtilen gerekçeler ışığında oluşmuştur: (Esen, 2007)

- a) Sektörün yeniden uluslararası koşullara göre yapılandırılması ve güven ortamının tekrar oluşması,
- b) Türk Bankacılık sisteminde önemli bir insan kaynağı ve bilgi birikiminin olduğunun keşfedilmesi,
- c) Uluslararası bankacılık sisteminde yıllarca var olan ürünlerin henüz Türkiye’de yeterince yaygın olmaması.
- d) Türk Bankacılık sistemindeki müşteri portföyü ve teknolojik altyapının dünya standartlarında oluşu,
- e) Yerli bankaların benzer konumda olan diğer bankalara göre daha uygun bir fiyatta olması,
- f) Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üye olma yönündeki çabası ve bu yolda ilerlemesi,
- g) Yurtdışı finans piyasalarında oluşan kaynak bolluğu (likidite) yanında Türkiye’de artan ortaklık, satın alma ve özelleştirmeye yönelik finansman ihtiyaçlarının artması.

Bu nedenler bankacılık sektörüne ilgiyi artırmış ve 2001 krizinden sonra Türkiye’de yabancı sermaye yatırımlarını bankacılık alanında satın almalara yöneltmiştir. Aynı zamanda, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması yabancı bankaların sektöre olan ilgisini artırmıştır. İlk banka alımı HSBC’nin Demirbank’ı Eylül 2001 yılında satın almasıyla başlamıştır. Bu alımla beraber dünyanın önemli finans kuruluşları Türkiye’ye yönelmiştir. BNP Paribas (TEB), Uni Credit (Koç, Yapı Kredi), Fortis (Dış Bank), General Electric Capital Corporation (Garanti), Bank Hapoalim (C Bank), Turan Alem (Şeker Bank), Dexia (DenizBank), Citi Bank

(Ak Bank), ING Bank (Oyak Bank) ve diğerlerini kapsayan ortaklık ve satın almalar gerçekleşmiştir. Bu satın almalarla birlikte, Türk bankacılık sektöründe 2008 yılı sonu itibariyle, yabancı bankaların payı, halka arz edilen bankaların hisseleriyle birlikte % 43 civarına ulaşmıştır. (Tuncer, 2007)

Türkiye'deki 2001 krizi bir bankacılık krizidir. Bir ekonomide bankaların iflası diğer ekonomik birimlerin iflasından daha çok olumsuz etki yaratmaktadır. Çünkü böyle bir durumda krediyi veren, krediyi alan ve mevduat sahipleri olumsuz etkilenmektedir. Krediyi verenlere borçlarının ödenmemesi ya da kredi alanlardan borçların istenmesi piyasada likidite ile ilgili bir sorun olduğu sinyalini yayarak sadece o bankadan değil yapısı son derece sağlam olan bankalardan da paraların çekilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, bankacılık sisteminin kırılma eğilimini artırarak sistemik riski ortaya çıkarmakta ve banka iflasları kredi akımını ciddi şekilde etkileyeceğinden, sistemde kredi sıkışıklığına (credit crunch) ve ekonomik faaliyetlerin çökmesine neden olmaktadır (Coşkun ve Balatan 2009: 22).

Türkiye'de 2001 finansal krizin en önemli nedenlerinden birisi bankaların döviz pozisyonuna açıklarıdır. Kasım 2000 ve Şubat 2001'deki finansal piyasalarda yaşanan kriz uygulanmakta olan ekonomik programın sürdürülebilirliği konusunda endişeler yaratmış ve bankacılık sektörü döviz pozisyon açığını kapatmaya başlamıştır. Bu eğilim, Şubat 2001 krizinin ardından dalgalı kur sistemine geçilmesiyle çok daha belirgin olmuştur. Nitekim, bankacılık sektörünün 19 Şubat itibariyle 15,2 milyar dolar olan vadeli işlemler hariç döviz pozisyon açığı 15 Haziran itibariyle 7,2 milyar dolara kadar gerilemiştir. Bu gelişmede, TMSF bankalarına verilen döviz endeksli DİBS'lerin (Devlet İç Borçlanma Senedi) katkısıyla bu bankaların yabancı para açık pozisyonlarının 4,5 milyar dolardan 274 milyon dolara gerilemesi belirleyici olmuştur. Aynı dönemde, özel bankaların vadeli işlemler hariç yabancı para açık pozisyonu da 8,9 milyar dolardan 6,1 milyar dolara gerilemiştir. Özel bankaların vadeli işlemler hariç yabancı para açık pozisyonları 15 Haziran 2001'de yapılan takas işlemi sonrasında daha da gerileyerek, 28 Eylül itibariyle 973 milyon dolara inmiştir. Bu gelişmeler sonucunda 19 Şubat itibariyle 15,2 milyar dolar olan bankacılık sektörünün (TMSF bankaları dahil) bilanço içi açık pozisyonu 28 Eylül itibariyle 2 milyar dolara gerilemiştir. TMSF bankaları hariç tutulduğunda aynı dönemde bilanço içi yabancı para açık pozisyonu 10,7 milyar dolardan 735 milyon dolara inmiştir. BDDK verilerine göre, özel bankaların 28 Aralık 2001 tarihinde -(eksi) 8 milyar 264 milyon dolar olan döviz pozisyonu, 25

Ocak 2002’de -8 milyar 458 milyon dolara, 22 Şubat 2002’de -8 milyar 505 milyon dolara çıkarken, 29 Mart 2002 tarihinde -8 milyar 190 milyon dolara indi. Özel bankaların döviz endeksli pozisyonu 28 Aralık 2001 tarihinde 6 milyar 777 milyon dolar, 25 Ocak 2002’de 7 milyar 233 milyon dolar, 22 Şubat 2002’de 7 milyar 180 milyon dolar, 29 Mart 2002 tarihi itibarıyla 7 milyar 199 milyon dolar olmuştur. Döviz pozisyonu ile döviz endeksli pozisyon toplamı olan bilanço içi döviz pozisyonu, 28 Aralık 2001 tarihinde -1 milyar 487 milyon dolar, 25 Ocak 2002’de 1 milyar 225 milyon dolar, 22 Şubat 2002’de 1 milyar 325 milyon dolar, 29 Mart 2002’de ise -991 milyon dolar olarak belirlendi. Aynı tarihler itibarıyla özel bankaların vadeli pozisyonu incelendiğinde, sırasıyla 1 milyar 597 milyon dolar, 1 milyar 362 milyon dolar, 1 milyar 384 milyon dolar, 1 milyar 312 milyon dolar oldu. Bilanço içi döviz pozisyonu ile vadeli pozisyon toplamı olan özel bankaların net genel pozisyonu 28 Aralık 2001’de 110 milyon dolar, 25 Ocak 2002’de 137 milyon dolar, 22 Şubat 2002’de 59 milyon dolar, 29 Mart 2002’de ise 321 milyon dolar olarak belirlendi. (Yiğitoğlu, 2005)

Açık pozisyonların banka grupları açısından dağılımı oldukça karmaşık bir trend izlemektedir. 2000 yılı öncesi genel olarak bütün bankalar belli ölçülerde açık pozisyona sahip bulunmaktadırlar. 2001 yılının geçici verilerine göre, kamu bankaları ve özel bankaların bu sorunu önemli ölçüde iken, en büyük açık pozisyon sorumluluğunun TMSF bankalarında olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu husus, bu bankaların gerçek bilançolarının gerçek görünümüne kavuşmasından kaynaklanmış olabilir (Ekinci, 2002).

Türkiye’de uygulanan para politikalarının geçmiş dönemlerde bankalar için açık pozisyonu özendirmediği açık bir gerçektir. Ancak pozisyon kârlarının serabına kapılan bankaların yasal sınırlamaların üzerinde pozisyon açmaya girişmeleri, son yaşanan devalüasyonlara da bu pozisyonlarla girilmesi, Türk bankacılık sektörü açısından öldürücü bir darbe yaratmıştır. Burada para politikasını yönlendiren kuruluşların ve hükümetin çelişkili kararları da bu politikalara güvenen bankaların büyük ölçüde zarar görmesine yol açmıştır. TMSF bankalarının açık pozisyonlarının bu durumun açık bir göstergesi olarak yorumlanması yararlı olacaktır. Benzer şekilde, kredilerin takibe dönüşme oranları TMSF’ye devir öncesiyle sonrasında ne kadar zıtlaşıyorsa açık pozisyon rakamlarında da benzer tabloların oluşması muhtemeldir. Bu noktada pozisyon kapatma amacıyla yapılan döviz ve faiz haddi işlemlerinin sıhhati önemli hale gelmektedir. Muhtelif basın yayın kuruluşlarında bu

konuda yazılan haber ve yorumlar, özel bankaların açık pozisyon rakamlarına ihtiyatlı yaklaşması yönünde etki yapmıştır. DİBS senetlerinin para cinsinden dönüşümü için yapılan takas işlemlerini bankalardaki açık pozisyon hasarının giderilmesine yönelik bir işlem şeklinde düşünmek gerekmektedir. Bu işlemle bankalar takas kurundan açık pozisyon zararlarını realize ederken, ilerleyen dönemler için kur riskini Hazine'ye kaydırmış durumdadırlar. 2001 yılı sonu mali tabloları bu hasarın gerçekleşen kısmı için önemli veriler sağlayacaktır.

Yapılan takas ihalelerinin bankaların pozisyonlarının aşağı çekilmesinde önemli rol oynadığını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Daha önceki dönemlerde bilanço içi pozisyon açıklarını vadeli işlemler yoluyla kapatarak yasal oran sınırlarında kalmaya çalışan bankacılık sektörünün, takas sonrasında yabancı para açık pozisyonları önemli ölçüde azaldığından, vadeli işlemlerde de belirgin bir azalma gözlenmiştir. Nitekim, takas işlemi öncesinde 6,6 milyar dolar civarında olan vadeli işlemler (net) 28 Eylül'de 1,2 milyar dolara inmiştir. (Türkyılmaz, 2008)

Krizlerin bankacılık üzerine etkileri adına müşteri tahakkümü denilen (bailout) mevduat çekişleri ile başlamaktadır. Bankalar bu talepleri karşılamak için varlıklarını satmak durumunda kalmışlardır. Ancak ortamdaki kargaşa nedeniyle ve bankaların likidite ihtiyacının yüksek olması sebebiyle bankaların varlıkları değerlerinin daha altında bir fiyattan satın alınmıştır. Merkez Bankası bu duruma önceden müdahale edip bir bankacılık krizinin önüne geçebilir. Ancak çoğunlukla böyle bir krizde mali yapısı sağlam olan ayakta kalmaktadır. Diğer bankalar iflas ederek sistemin dışına çıkmaktadır (Karabıyık, 2004: 37). Eğer tasarruflar güvence altında ise; yani banka mevduatlarına bir sigorta getirilmişse, sadece sigorta kapsamında olmayan mevduat diğer yatırım araçları ya da bankalara yönelecektir. Söz konusu bankaların tamamı güvence altında ise banka tahakkümü dediğimiz olay söz konusu olmaz. Böyle bir durumda ancak sistemin içerisinden gelen temel problemlerin sistemin tamamını etkilemesi şeklinde bir bankacılık krizi meydana gelebilir. (Karabıyık, 2004: 38)

Nitekim Türkiye'de Kasım 2000 krizi bir bankacılık krizi olmuştur. Çünkü 2000 yılı hedeflenen enflasyon ile beklenen enflasyon arasında büyük bir fark oluşmuştur. Likidite sorunu ile karşılaşan bankalar bono satışına yönelmiş, bu durum açık pozisyonları olan bankalar üzerinde bir baskı oluşturarak likidite sıkıntısının ortaya çıkmasına dolayısıyla faizlerin yükselmesine neden olmuştur. Arjantin'deki sorunlar nedeni ile zaten tedirgin olan yatırımcılar menkul

kıymetlerini döviz karşılığı satarak piyasadan çıkmışlardır. Bankalar arası rekabet ve güvensizlik bu süreçte maksimum seviyeye ulaşmış ve ödemeler sistemi kilitlenmiştir. Bono fiyatları düşerken bono faizleri yükselmiş ve gecelik faizler inanılmaz oranlara yükselmiştir. Pozisyon kapatan bankaların döviz talebi, dövize olan talebi körüklerken faizler daha da yükselmiş ve sistem bir kısır döngüye girmiştir. Yabancıların piyasadan çıkması ve kredilerin geri çağırılması, borsa endeksinin hızlı biçimde düşmesine neden olmuştur (Gülcan, 2001: 7).

Daha güçlü bir bankacılık sisteminin ortaya çıkarılabilmesinin en önemli unsuru bankacılık düzenleme ve denetim sisteminin güçlendirilmesidir. Düzenlemeler konusunda finansal sektörün yeniden yapılandırılmasına ilişkin iki önemli gözlem bulunmaktadır. Birincisi batık kredilere bağlı olarak birçok bankanın çalışma sermayesinin negatife dönmesinden kaynaklanan maliyetlerdir. Eğer mevduatlara devlet tarafından tanınan bir sigorta söz konusu ise bu durum vergi ödeyenlerden batık banka mudilerine bir transfer aktarılmasına neden olur ki bu da çok ciddi bir maliyettir (Stiglitz, 2008: 15).

Bu sorunlar ışığında Türkiye’de 2001 krizinden sonra, bankaların yeniden yapılandırılma süreci başlamıştır. Yeniden yapılandırılma süreçlerinde bankaların fon kârlılık oranları artmış ve fon maliyetlerinde de buna paralel olarak artışlar gözlemlenmiştir.

5.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Fon Maliyetleri

2001 krizinden sonra, Türkiye’de yabancı sermaye yatırımları artış göstermiştir. Türkiye’de 2001 krizinden sonra, yabancı sermaye yatırımlarının özellikle bankacılık sektöründe yoğunlaştığı söylenebilir.

2001 yılından itibaren Türkiye’de bankacılık sektörü yabancı bankaların ilgi odağı olmaya başlamıştır. O günden bu yana yüksek sermaye gücüne ve likiditeye sahip olan dünyanın büyük bankaları, ortaklıklar yoluyla Türkiye’de güçlerini arttırmış ve birçok bankayı satın almışlardır. Fakat bugün gelinen noktada, bu bankaların gelişmiş ülke piyasalarında yaptıkları yatırım hataları, gelişmekte olan piyasalardaki etkinliklerini ve duyulan güveni kaybetmeleri riskinin oluşmasına

neden olmuştur. Türk bankacılık sektöründe yabancı sermaye payı % 50'ler seviyesine yaklaşırken, bu pay içinde yer alan dev finansal gruplardan öne çıkanların son durumlarını gözden geçirmekte yarar bulunmaktadır.

5.2. Yerli Sermayeli Bankaların Fon Maliyetleri

2001 yılında yaşanan krizin etkisiyle hızla azalan bankacılık sektöründeki şube ve personel sayısı, ekonomide sağlanan iyileşmenin de yardımıyla, 2001 yılından sonraki yıllarda tekrar artış eğilimine girmiştir. Halen şube ve çalışan sayısı; yeniden yapılandırma sürecinin de etkisiyle kamu bankalarında kriz öncesinin gerisinde, özel bankalarda ise üzerinde seyretmektedir. Şube sayısında kaydedilen artışa rağmen, ülkemizde banka şubesi başına nüfus AB ortalamasının yaklaşık 5 katı kadardır. (Öztin, 2001: 2) Bankacılık sektöründeki yoğunlaşma sürmektedir. İlk 5 ve 10 bankanın aktifler, mevduat ve kredi hacmindeki payları yükselmeye devam etmektedir. Kamu bankaları, kriz öncesi döneme kıyasla mevduattaki pazar paylarını korumaktadırlar. Kredilerde ise payları azalma eğilimindedir. Son yıllarda, Türkiye'ye yönelik artan ilginin de etkisiyle yabancı bankaların aktifler, mevduat ve kredilerdeki pazar payları yükselmeye başlamıştır. Özel bankalar ise bankacılık sektörü içindeki ağırlıklarını artırmaya devam etmektedirler. (Kazgan, 2001)

2001 sonrası dönemde bankacılık sektörü, ekonomide kaydedilen iyileşmenin ve olumlu beklentilerin de etkisiyle hızlı bir şekilde krizin yaralarını sarmaya başlamıştır. Başlıca yabancı paralar karşısında değer kazanan TL'nin de yardımıyla sektördeki yıllık ortama büyüme hızı, dolar bazında yüzde 20'nin üzerine çıkmıştır. 2001 yılında 117,7 milyar dolara gerileyen aktif büyüklüğü, Kasım 2009'da 376,1 milyar dolara ulaşmıştır. Benzer gelişmeler özkaynak büyüklüğü, mevduat, kredi hacmi ve menkul kıymetler cüzdanında da kaydedilmiştir. Sektör, 2002 yılından itibaren tekrar kâr elde etmeye başlamıştır. (Kibritçioğlu, 2000) 2001 sonrasında, düşen enflasyonun, gerileyen faizlerin ve olumlu beklentilerin de etkisiyle, kredilerin önemi giderek artmıştır. Kredi hacmi hızlı bir şekilde genişlemiş, bankacılık sektörü aktifleri içindeki payı önemli ölçüde artış göstermiştir. 2001 yılında yüzde 19,9 olan kredilerin aktiflere oranı Kasım 2009'da yüzde 60,9'a yükselmiştir. (Tekinşen,2009: 6) Bu dönemde; artan kredi hacmine, yaygın plasman yapmaya yönelik kredi politikalarına, giderek kurumsallaşan risk yönetimine ve sorunlu kredilerde sağlanan iyileşmelere bağlı olarak takipteki kredilerin toplam

kredilere oranı hızla gerilemiştir. Menkul kıymetler cüzdanının aktifler içindeki payının yavaş yavaş azalmaya başladığı bu dönemde, global likidite bolluğunun da yardımıyla artan sendikasyon, vb. borçlanma işlemleri neticesinde mevduatın toplam pasifler içindeki payı azalma eğilimine girmiştir. Faiz gelirleri, toplam gelirler içindeki önemini sürdürmüştür. Bununla birlikte, kredilerden alınan faizler ile ücret ve komisyon gelirlerinin toplam gelirler içindeki paylarının artış eğiliminde olması, sektörün gelir yapısında bir iyileşmenin yaşandığına işaret etmektedir. Türk Bankacılık Sektörü 2001 krizinden sonra büyük bir toparlanma içine girmiş, bankacılık alanında yapılan yeniden yapılanmanın da etkisiyle dünyada yaşanan global krizlerden daha az etkilenir hale gelmiştir. Türk Bankacılığı 2001 krizinden sonra, Türk bankalarının kaynak kullanım maliyetlerinde de artış gözlenmiştir.

Tablo 5.3: Türk Bankacılık Sektörünün Kaynak Kullanım Dağılımı (Milyon TL)

YIL	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
KAYNAK KULLANIMLARI							
Merkez Bankasından Alacaklar	2.642	2.958	5.379	12.063	16.366	19.740	35.731
Para Piyasasından Alacaklar	8.510	8.814	4.164	5.951	1.902	2.778	9.945
Bankalardan Alacaklar	15.613	15.141	21.044	27.213	40.292	32.774	43.043
Zorunlu Karşılıklar	9.350	9.974	13.160	14.976	17.194	17.268	14.702
Menkul Kıymetler	86.122	107.002	123.814	147.317	159.218	168.115	194.116
Krediler	48.981	66.222	99.342	156.410	218.987	285.616	367.445
Takipteki Krediler	3.739	988	759	884	885	1.369	2.841
Diğer	37.724	38.589	38.777	42.095	44.887	53.946	64.713
TOPLAM KULLANIM	212.681	249.688	306.439	406.909	499.731	581.606	732.536

Kaynak: Özkan, 2010

Tablo 5.3.'de de gösterildiği gibi Türkiye'deki 2001 krizinden sonra Türk bankacılık sektöründeki tüm alanlardaki kaynak kullanımlarında artış yaşanmış ve takipteki kredilerde de büyük bir azalma gözlemlenmiştir. Dolayısıyla; bu durum tablo 5.3. 'deki rakamlardan da anlaşılacağı üzere bankacılık sektörü 2001 krizinden sonra daha sağlıklı işlemeye başlamıştır.

Bir diğer önemli unsurda Türkiye'deki 2001 krizinden sonra Türk bankalarının para piyasaları ile merkez bankasına borçlanmanın azalma eğilimine girmesidir. Tablo 5.4.'de de belirtildiği gibi 2002 yılında Türk bankalarının merkez bankası ve para piyasasına olan borçlar 2008 yılına gelindiğinde azalmış ve bankacılık sektörü risk durumunu iyi ayarlamaya başlamıştır.

Tablo 5.4: Türk Bankacılık Sektörünün Kaynak Payları (%)

YIL	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Mevduat	64,87	62,20	62,35	61,80	61,56	61,36	62,06
Merkez Bankasına Borçlar	0,16	0,05	0,03	0,01	0,01	0,00	0,02
Para Piyasasına Borçlar	1,36	0,88	0,62	0,09	0,04	0,04	0,04
Bankalara Borçlar	10,33	10,38	11,02	13,39	14,15	12,27	12,66
Repo İşl.Sağlanan Fonlar	2,90	4,50	3,46	4,28	5,16	4,77	5,57
Diğer Kaynaklar	8,30	7,75	7,53	6,99	7,17	8,51	7,86
YABANCI KAYNAK TP.	87,92	85,77	85,00	86,56	88,09	86,96	88,20
Özkaynaklar	12,08	14,23	15,00	13,44	11,91	13,04	11,80
TOPLAM KAYNAKLAR	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Özkan, 2010

Türk Bankacılık Sektörü, 2001 krizinden çok büyük dersler çıkarmış, gelirlerini her geçen yıl arttırarak varlıklarını güçlendirmiş ve bankalar işleyiş bakımından daha sağlam bir zemine oturmaya başlamıştır. Tablo 5.5.'de Türk bankacılık sektörünün 2002 yılından 2008 yılına kadarki çeşitli gelirleri tablolastırılmıştır. Türk Bankalarının, 2008 yılında, 2002 yılına göre gelirlerinde çok büyük bir artış olduğu görülmektedir.

Tablo 5.5: Türk Bankacılık Sektörünün Gelir Kaynakları (Milyon TL)

YIL	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kredilerden Alınan Faizler (Kâr Payları)	10.382	10.455	15.543	20.958	28.900	39.363	52.110
Diğer Faiz (Kâr Payı) Gelirleri	34.015	28.368	24.794	22.346	26.948	31.190	33.658
Toplam Faiz (Kâr Payı) Gelirleri	44.397	38.823	40.337	43.304	55.848	70.553	85.768
Mevduata Verilen Faizler (Kâr Payları)	26.313	23.223	18.989	20.325	28.024	35.444	43.967
Diğer Faiz (Kâr Payı) Giderleri	5.283	4.343	3.719	4.229	6.588	9.059	10.819
Toplam Faiz (Kâr Payı) Giderleri	31.596	27.566	22.708	24.554	34.612	44.503	54.786
NET FAİZ (KÂR PAYI) GELİRLERİ/GİDERLERİ	12.800	11.257	17.629	18.750	21.237	26.049	30.982
Takipteki Alacaklar Özel Provizyonu	3.637	2.622	1.423	2.268	2.101	2.960	5.446
Faiz (Kâr Payı) Dışı Gelirler	7.731	7.189	8.146	10.207	14.670	16.025	17.422
Faiz (Kâr Payı) Dışı Giderler	12.145	12.682	14.513	19.630	18.748	22.218	26.592
NET FAİZ (KÂR PAYI) DIŞI GELİRLER/GİDERLER	-4.414	-5.493	-6.367	-9.423	-4.078	-6.193	-9.170
Diğer Faiz (Kâr Payı) Dışı Gelirler/Giderler	-692	4.925	-760	2.253	-571	1.312	272
VERGİ ÖNCESİ KÂR/ZARAR	4.057	8.066	9.079	9.311	14.486	18.209	16.639
Vergi	1.153	2.458	2.627	3.346	3.122	3.350	3.218
DÖNEM NET KÂRI / ZARARI	2.905	5.608	6.452	5.965	11.364	14.859	13.422

Kaynak: Özkan, 2010

Kriz sonrası dönemde hızlı bir toparlanma sürecine giren bankacılık sektöründe bilanço yapıları giderek daha sağlıklı bir temele oturmaktadır. Nitekim, tüm bu gelişmeler neticesinde 2001 sonrası dönemde İMKB Bankacılık Endeksi, İMKB-100 Endeksi'ne kıyasla daha hızlı bir artış göstermiştir. 2001 yılında 6 milyar

doların altına gerileyen İMKB’de hisseleri işlem gören bankalarımızın piyasa değeri Ocak 2009 sonunda 93,6 milyar dolara ulaşmıştır. (TBB, 2009)

2002-2009 döneminde, bankacılık sektörü aktifleri içinde kredilerin payı da hızlı bir artış göstermiştir. Söz konusu payın, 2009 yılı sonunda yüzde 70’i geçtiği tahmin edilmektedir. Son yıllarda kredilerde sağlanan hızlı gelişimde, bireysel krediler önemli bir rol oynamaktadır. Yaygın plasman ve çapraz ürün imkânları kapsamında bankalarımız, bireysel kredi portföylerini hızla büyütmüşlerdir. Bu gelişimde giderek gerileyen nominal ve reel faizlerin kredi talebini teşvik etmesi de etkili olmuştur. 2002 sonunda yüzde 15 olan bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı, 2009 yılı sonunda yüzde 72 civarına yükselmiştir. (TBB, 2009)

Bu dönemde takipteki kredilerin toplam kredilere oranının gerilemesi, kredi hacminin sağlıklı bir şekilde genişlediğine işaret etmektedir. Kredi hacmindeki büyüme, bankacılık sektörüyle sınırlı kalmamıştır. Son 5 yıllık dönemde tüketici finansman şirketleri ve özel finans kurumlarının (katılım bankaları) kullandıkları kredilerde de hızlı bir artış yaşanmıştır. Bu dönemde şirketlerimiz, yurtdışından rekor tutarlarda dış kaynak tedarik etmişlerdir. 2001 krizi sonrası dönemde Türk bankaları genel olarak ihtiyatlı bir kur pozisyon politikası izlemektedirler. Taşınan açık pozisyon tutarı geçmiş yıllara göre oldukça düşük tutarlarda seyretmektedir. (TBB, 2009)

6. SONUÇ

Dünyada finansal piyasalardaki entegrasyon 1980'lerde belirgin olarak artış kaydetmiştir. Aynı dönemde birçok ülke kısıtlamaları kaldırarak yabancı sermaye girişlerini teşvik etmeye başlamıştır. Aysa, Latin Amerika ve Orta Avrupa gibi ülkelerdeki gelişmekte olan ekonomiler ve geçiş ekonomileri uluslararası finansal işlemlerdeki kısıtlamaları kaldırmışlar aynı zamanda ulusal piyasalardaki operasyonlara ilişkin düzenlemeleri esnekletmişlerdir.

Uluslararası alanda yaşanan bu gelişmelerin en önemli nedenleri, gelişmiş ülkelerin yeni ve kârlı pazar arayışları ve gelişmekte olan ülkelerin de büyüme ve kalkınma finansmanının sağlanabilmesi amacıyla fon talep etmeleridir.

Finansal liberalleşmeye yönelik politikalar devam etmekteyken, yabancı bankaların girişine izin verilmesine yönelik düzenlemeler de bu paralelde değerlendirilmelidir. Yabancı bankaların önündeki kısıtlayıcı politikaların kalkmasıyla birlikte, uluslararası bankalar, şube, temsilcilik açma ya da bir ulusal bankayı satın alma yoluyla, ulusal ekonomideki yerlerini almışlardır.

Yabancı bankaların ulusal ekonomiye olumlu etkilerinin yanı sıra, olumsuz etkileri de olabilmektedir. Yabancı banka girişlerinin rekabetçi bir baskı oluşturmak suretiyle bankacılık sisteminin verimliliğini arttırdığı düşünülmekle birlikte, daha istikrarlı bir bankacılık sistemi ve daha az değişen kredi arzı yaratmaya katkıda bulunması hususunun daha az açık olduğu ifade edilmektedir. Ancak, yabancı banka girişlerinin ulusal finansal sistemde iki karşıt etkisi olabilmektedir. Bu etkiler, ulusal şoklara azalan hassasiyet ve uluslararası bankaların merkez ülkelerindeki şoklara artan duyarlılıktır.

Yabancı bankaların olumlu etkilerinin arasında;

- Artan rekabet sonucu ulusal bankaların etkinliğinin yükselmesi,
- Yeni teknolojilerin ve bankacılık ürünlerinin kullanılmaya başlanması ile yurtiçi finansal piyasaların modernleşmesine katkıda bulunabilmesi,
- Ulusal bankaların yabancı bankalardan aldıkları eğitim ile modern bankacılık teknikleri ve becerilerinin yerel ekonomiye yayılması,
- Finansal regülasyon/denetim ve yasal/yaptırım yetersizlikleri gibi kurumsal altyapı eksikliklerinin giderilmesinin hızlandırabilmesi,

- Ülkelerin dış sermaye piyasalarına açılmalarının kolaylaşması yer almaktadır.

Yabancı bankaların olumsuz etkileri arasında ise;

- Yarattıkları rekabet koşullarının yerel bankaları sıkıntıya düşürebilmesi,
- Daha çok büyük veya yabancı şirketlerle çalışmayı tercih eden yabancı bankaların payının yüksek olması durumunda, küçük yerel firmaların kredi temininde zorlanabilmesi,
- Kendi ülkelerindeki ekonomik sıkıntılar nedeni ile ülkeden çekilmeleri durumunda, ulusal ekonomide gereksiz bir sıkıntıya yol açabilmesi

hususları sayılabilir.

Finansal liberalleşmeye yönelik politikalarla birlikte 1980'lerden itibaren yabancı bankaların ülke içindeki payları çok hızlı büyümüş ve bu durum ulusal finansal sistemlerin uluslararası piyasalara entegrasyonunu teşvik etmiştir.

Yabancı banka girişlerinin niceliksel yönüne bakıldığında, Türkiye'de finansal sektörün gelişimine katkılarının yönetsel maliyetlerin ve aracılık maliyetlerinin düşürülmesi, yurt içi ve dışı fonlama olanaklarının artması ve fon yönetimindeki etkinlik yönünde olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra niteliksel katkılar arasında finansal planlama, kredi analizi/pazarlama ve insan kaynakları yönetiminde etkinliğin artmasını saymak mümkündür.

Bankacılık kaynak maliyetlerinin düşürülmesi ve bankacılıkta etkinliğin sağlanmasının ön şartının sağlıklı bir ekonomik yapıya sahip olmaktan geçtiği ortaya çıkmaktadır. Makroekonomik yapıda istikrarın sağlanmasıyla birlikte, bankacılık işlemleri üzerindeki kamu paylarının azaltılması önem kazanmaktadır. Aksi halde, kaynak aktarım sürecinde bankacılık sektörü üzerinden alınan kamu paylarının azaltılmaması; Türk bankacılık sektörünün uluslararası rekabet açısından dezavantajlı konumda olmasına ve uluslararası piyasalarla bütünleşemeyen Türk finans sektörünün görece olarak sığ kalmasına yol açabilecektir. Kaynak maliyetini etkileyen bir diğer unsur da faaliyet giderlerinin büyüklüğüdür. Personel ve işletme giderlerinin azaltılabilmesi, bankaların pazar paylarını artırmak için yeni örgütlenmelere gitmeleri, ileri teknoloji kullanımı ve mali piyasalardaki gelişmelere uyum sağlayabilecek donanıma sahip personel istihdamı, bankacılık hizmetlerinin kalitesini artırıp, en düşük maliyetle sunumuna olanak sağlayabilecek ve Türk bankacılık sisteminde etkinliğin ve verimliliğin artmasına katkıda bulunacaktır.

2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşanan finansal krizler bankacılık sektörünü doğrudan ve önemli ölçüde etkilemiştir. Kasım krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle sorunlar yaşayan bankacılık sektörü Şubat krizi sonrasında ilave olarak kur riskinden kaynaklanan kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan krizlerin reel sektör üzerindeki daraltıcı etkisi ise bankacılık kesiminin aktif kalitesinin zayıflamasına yol açmıştır.

Bu gelişmeler, sektörün yapısal sorunlarını kalıcı bir biçimde çözmek ve bankacılık sistemini sağlıklı ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturmak bakımından kapsamlı bir yeniden yapılandırma programının daha fazla ertelenemez olduğunu ortaya koymuştur. Bu çerçevede, 2001 Mayıs ayı içinde "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" hazırlanarak kamuoyuna açıklamıştır.

Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araçtır. Bankalar sadece parasal kontrol için bir kanal olmayıp, ekonominin yeniden yapılanmasında ve uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında, etkili olan kurumlardır. Mali sistem içinde bu denli önemli bir role sahip olan bankacılık sektörünün, iktisadi sistemle etkileşimini açık ve net biçimde ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir.

Ulusal ekonomilerin istikrarı için sağlıklı bir bankacılık yapısının oluşturulması ve bankacılık sektörünün beklenen ekonomik işlevini yerine getirebilmesi için de istikrarlı bir ekonomik yapının varlığının gerektiği anlaşılmaktadır. Bu amaca uygun bir yabancı banka politikası hem ulusal ekonomik aktivitenin daha yukarılara taşınmasında hem de uluslararasılaşma derecesinin artırılmasında etkin bir araç olarak önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Aksoy, T. (1998). *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık (Sistematik ve Analitik Bir Yaklaşım)*. Ankara: SPK.

Alpan, E. (2007). *Türk Bankacılık Sisteminde Şube, Kredi ve Mevduatın Coğrafi Dağılımı*. TBB. Erişim Tarihi: 02.01.2010, <http://tbb.org.tr>.

Alper, E.C., Önis, Z. (2003). *The Turkish banking system, financial crises and the IMF in the age of capital account liberalization. A political economy perspective*, Fourth Mediterranean Social and Political Research Meeting.

Anka Ekonomi Bülteni. (2001). Erişim Tarihi: 07.04.2010.
<http://www.ankaajansi.com.tr/>

Arıman, A . (05 Temmuz 2008). Hürriyet, s.14.

Arslan, İ. (2007). *Basel Kriterlerinin Türk Bankacılığına Etkileri*. Selçuk Üniversitesi. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2010.
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/articles/2007/18/IBRAHIMARSLAN.PDF

Atasoy, H. (2007). *Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi ve Karlılık Performansının Belirleyicileri*, Uzmanlık Tezi. Ankara: TCMB.

Barth, J., Caprio, G. Ve Levine R. (2001). *The Regulation and Supervision of Banks Around the World. A New Database*, World Bank.

BDDK. (2001). *Finansal Piyasalar Raporları*. Erişim Tarihi: 15.02.2010
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/Finansal_Piyasalar_Raporlari.aspx

BDDK. (2003). *Finansal Piyasalar Raporları*. Erişim Tarihi: 15.02.2010
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/Finansal_Piyasalar_Raporlari.aspx

BDDK, (2006). *Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler*. Erişim Tarihi :15.04.2010
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapissal_Gelismeler/3428BYG_09_07_2007.pdf

BDDK. (2007). *Finansal Piyasalar Raporları*. Erişim Tarihi: 15.02.2010
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/Finansal_Piyasalar_Raporlari.aspx

BDDK. (2008). *Finansal Piyasalar Raporları*. Erişim Tarihi: 15.02.2010
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/Finansal_Piyasalar_Raporlari.aspx

BDDK. (2009). *Finansal Piyasalar Raporları*. Erişim Tarihi: 15.02.2010
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/Finansal_Piyasalar_Raporlari.aspx

Celasun, M. (2001). *Gelişen Ekonomilerin Dış Kaynak Kullanımı, Finansal Krizler ve Türkiye Örneği*. 2001, Doğu-Batı, Yıl: 4, Sayı: 12, Kasım, Aralık, Ocak 2001-02, 161-181.

Cellotin. (2010). *Bankacılık Sektöründe Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Erişim Tarihi: 05.02.2010
http://www.cellotin.com/forum/reklamcilik_pazarlama/ynt_bankacilik_sektorunde_pazarlama_sorunlari_ve_cozum_onerileri-t14445.0.html;msg30714

Chamon, M., Manesse P., Prati, A., (2006). *Can We Predict The Next Capital Account Crisis?*. IMF Staff Papers, Vol. 54, No. 2, Erişim Tarihi 17.03.2010
<http://www.imf.org/external/np/res/seminars/2006/arc/pdf/man.pdf>

Connelly, M. (1983). *İrlanda'da Yabancı Sermaye Tecrübesi ve Elde Edilen Sonuçlar*, *Dış Ülkelerde Yabancı Sermaye Tecrübesi*. İstanbul: YASED Yayınları.

Coşkun, S. , Balatan Z. (2009). *Küresel Mali Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Veri Zarflama Analizi İle Bilançoya Dayalı Mali Etkinlik Analizi*. İzmir: Ege Üniversitesi. Erişim Tarihi: 15.04.2010
http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/sevil_coskun-zeynep_balatan.pdf

Çakar, V. (2003). *Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri*, Uzmanlık Tezi. Ankara: TCMB.

Eğilmez, M. (31.Ekim 2006). Radikal, s.18.

Ekinci, N. (1998). Dynamics of Growth and Crisis in the Turkish Economy. *Toplum ve Bilim*, No.77, Ankara, 25

Ekinci, N. (2002).Türkiye Ekonomisinde Gelişmenin Dinamikleri ve Kriz. *Toplum ve Bilim*. Sayı: 77, 7-27.

Ekodialog (2010). *Faiz Oranındaki düşüşün Bankaların Fon Kullanımı Yapısı Üzerindeki Etkisi*. Erişim Tarihi: 15.03.2010
http://www.ekodialog.com/Makaleler/faiz_dususunun_bankalara_etkisi.html

Emirkadı, Ö. (2005). *Gelişmekte Olan Ülkeler ve Parasal Kriz Teorileri Üzerine Bazı Değerlendirmeler*. Sosyo Ekonomi Dergisi. Sayı: 2. Erişim Tarihi : 20.08.2009.
<http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/050202.pdf>

Erdoğan, N. (2002). *Dünya ve Türkiye'de Finansal Krizler*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.

Erinç, Y. (2003). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*. İletişim Yayınları.

- Eroğlu, Z.A. (2001). *Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti*, SPD Çalışma Raporu. Ankara: BDDK
- Esen, O. (2005). *Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü. Siyasa Dergisi*. Sayı:1, 15-22.
- Gamal, M. ve İnanoğlu, H. (2002) *Efficiency vs Heterogeneous Technologies in the Turkish Banking Sector:1990-2000*. Working Paper, Rice University.
- Gencay, M. (2005). *Dünyada Finansal Sektör Konsolidasyonu ve Türkiye Örneği*, Uzmanlık Tezi. Ankara: TCMB.
- Gökkent, Akar İ. ve Eratarlar S. (2002). *Bankacılık Sektörünün Maliyetlerine İlişkin Politika Önerileri*. İSTANBUL: TÜSİAD Yayınları.
- Gülcan Y. (2001). *2000-2001 Ekonomik Programları ve Kriz: Bütçe, Bankacılık, Özelleştirme ve Kur Politikaları*, İşletme Fakültesi, Çalışma Metinleri Serisi No:01/01, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, 52 s.
- Günel, M. (2001). *Merkez Bankası'nın Değişen Rolü ve Para Politikası Uygulamaları*, İMKB Yayınları. İstanbul: İMKB.
- Güven, S. (2001). *İktisat İşletme ve Finans*. İstanbul: Bilgesel Yayıncılık.
- Güven, Y.(2008).*Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Analizi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi*. Erişim Tarihi: 24.03.2010
http://iibf.ogu.edu.tr/dergi/dergi/2008-1/2008_1_5.pdf
- Hazine Müsteşarlığı.(2008). *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2008 Yılı Raporu*. s: 59-60. Erişim Tarihi: 10.05.2010
<http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/Arastirma%20Yayin/Raporlar/Yabanc%20Sermaye%20Raporlar%204875%20Say%20Kanundan%20Sonraki%20Raporlar/ULUSLARARASI%20DO%20YATIRIMLAR%20RAPORU-2008.pdf>
- Hoggarth, G., Reis, R., Saporta, V. (2001). *Costs of banking system instability. Some empirical evidence*. Bank of England.
- Hornfeld, A. ve Proffet, E. (2004). *Dış Sermaye (Yabancı Sermaye Konusunda Gelişmeler)*. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi. Sayı:11, 12-14.
- İnan, E.A. (2007). *Türk Bankacılık Sisteminde Şube, Kredi ve Mevduatın Coğrafi Dağılımı*, İstanbul: TBB.
- Kaminsky, G L. ve Reinhart, C. M. (1999). *The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems*. American Economic Review, 89, 473-500.
- Karabıyık, E.L. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Etkileri*. Marmara Kitabevi Yayınları. Bursa: s.196.

- Karabulut, G. (2002). *Gelismekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri*. İstanbul: DER Yayınları.
- Karaca. A.İ. (1997). *Bankacılık ve Kriz*. İstanbul: Creative Yayıncılık.
- Karaçor, Z. (2001). *Kasım 2000- Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri*. Selçuk Üniversitesi. Erişim Tarihi: 12 Aralık 2009, http://sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler
- Karaçor, Z. (2009). *Öğrenen Ekonomi Türkiye*. Erişim Tarihi:01.03.2010. http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Zeynep%20KARA%C3%87OR/KARA%C3%87OR,%20ZEYNEP.pdf
- Karakoyunlu E.(2003). *Türkiye’de Yabancı Sermaye ve Yatırımları , Yabancı Sermaye Hakkındaki Görüşler*. İstanbul: YASED Yayınları.
- Karlık, R. (2005). *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*. İstanbul: Beta Yayınları
- Kaya, Y.T. (2001). *Bankacılık sektöründe Yeniden Yapılandırma: Arjantin Örneği*. Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları. Ankara: BDDK.
- Kaya, Y.T. (2005). *Bankacılık sektörüne Yabancı Girişi*. ARD Çalışma Raporları. Ankara: BDDK.
- Kazgan, G. (2001). *Küreselleşmiş Dünyada Küreselleşen Türkiye’nin Krizleri*. İktisat Dergisi. Şubat- Mart.
- Kepenek, Y ve Yentürk, N. (2003). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kibritçioğlu, B. (2000). *Parasal Krizler*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Hazine Müsteşarlığı.
- Lane, P. (2006). *Global Bond Portfolios and EMU*. International Journal of Central Banking, Vol. 2, s. 10.
- Mangır, F. (2007). *Finansal Deregülasyonun Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkiler*.Erişim Tarihi:10.05.2010. http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Fatih%20MANGIR/MANGIR,%20Fatih.pdf
- Mesutoğlu, B. (2001). *Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Güney Kore Örneği*. Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları. Ankara: BDDK.
- Oksa, S. (2004). *Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler (Reregulation)İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi*, T.C. Marmara Üniversitesi. Erişim Tarihi : 5 Ocak 2010, <http://bsy.marmara.edu.tr/TR/makaleler/finansal.htm>
- Özerol, H. (2007). *Bankalarda Kaynak Maliyeti*. Halkbank Eğitim Notları.

- Özkan, T. (2010). *Ders Notları*. İstanbul: T.C. Haliç Üniversitesi İşletme Fakültesi.
- Özince, E. (2002). *Banka-Sanayi İlişkileri* [Seminer]. TBB. İstanbul.
- Öztekin, B. (1984). *Yabancı Sermaye Konusunda Gelişmeler*. İstanbul YASED Yayınları, İstanbul. No:3, 45-46
- Parasız, İ. (2000). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Pazarbaşıoğlu, C., Goswami, M., Ree, J., (2007). *The Changing Face of Investors*. Finance and Development, The Magazine of The IMF, V.44, N. 1. Erişim Tarihi 17.03.2010 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2007/03/pazar.htm>
- Saraç, G. (2003). *Bankacılık Krizlerini Belirleyici Faktörler. Uluslar arası Deneyimler ve Türkiye Değerlendirmesi*, Uzmanlık Tezi. Ankara: TCMB.
- Saygılı, Ş., Türker, K. ve Yayla M. (2003.) *Aracılık Maliyetleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi*, Ankara: ODTÜ. Erişim Tarihi:01.05.2010. www.ceterisparibus.net
- Serdengeçti S. (2001). *2001 Yılı Para Politikası Raporu*. Ankara:TCMB Erişim Tarihi: 23.05.2010. http://www.tcmb.gov.tr/yeni/paraprog/para_politikasi.html
- Stiglitz, E.J. (2002). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, Çev.: A. Taşcıoğlu, D. Vural. Plan B Yayınları. İstanbul: s. 298.
- Şahözkan, B.C. (2003). *Banka Birleşmeleri*. TBB. Yayın No: 233. Ankara: TBB.
- Şatıroğlu, K. (1999). *Çok Uluslu Şirketler*. Ankara: Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları.
- TBB. (2001). *İstatistiki Raporlar*. Erişim Tarihi: 15.05.2010 http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx
- TBB. (2009). *İstatistiki Raporlar*. Erişim Tarihi: 15.05.2010 http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx
- Tekinşen A.(2002). *Finansal Kriz Türleri ve Krizlerin Öngörülmesinde Kullanılan Temel ve Öncü Göstergeler*. Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. Sayı: 6.
- Töre, N. (2009). *Dünyada Yabancı Sermaye Akımları ve Ekonomik Büyüme* [Seminer]. İstanbul Üniversitesi.
- Tuncer, B. (2007). *Türk Bankacılık Sektörüne Bakış*. Ekonomi Ve İş Dünyası Dergisi. Erişim Tarihi:03.02.2010. http://ekonomize.com/index.php?option=com_content&view=article&id=383:makro-ktisadi-gelimeler-ve-bankaclk-sektoerue&catid=105:makale&Itemid=96.
- Türkan E. (2003). *Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri*. ARD Çalışma Raporları. Ankara: BDDK.

Türkyılmaz, M. (2008). *Türkiye' de Yabancı Sermayeye İlişkin Hukuksal Düzenlemelerin Tarihsel Gelişimi ve Konuya İlişkin Siyasal ve Ekonomik Nedenler*. Erişim Tarihi:20.03.2010 http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_142.htm

Uyar, S. (2003). *Bankacılık Krizleri*. Ankara: Ziraat Matbaacılık Yayınları.

Uygur, E. (2001). *Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri*. Türkiye Ekonomi Kurumu. Erişim Tarihi: 10 Mart 2010, <http://tek.org.tr/dosyalar/kriz>.

Uygur, E. (2001). *Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri*, Makale.Erişim Tarihi:10.03.2010. <http://www.ceterisparibus.net/turkiye/kriz.htm>

Yased. (2008). *2008 Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Değerlendirmesi* <http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Pages/UDY2008Degerlendirme si.aspx>

Yased. (2009). *2009 Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporu* <http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/Yayinlar/Pages/UDYRaporu-2009yilsonu-Subat2010.aspx>

Yay, G.G. (1998). *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler Ve Finansal Düzenlemeler*. İstanbul: TO Yayınları.

Yay, T. Yay, G.G., Yılmaz, E. (2008). *Finansal Krizler, Finansal Regülasyon ve Türkiye*. Erişim tarihi: 07.04.2010. <http://gulsunyay.com/portal/documents/files/finansalsbf.pdf>

Yayla, M., Ekmen, İ., Kaya Türker Y. (2005). *Bankacılık sektörüne Yabancı Girişi*. Ankara: BDDK. Erişim Tarihi: 20.05.2010. http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13012005-6.pdf.

Yeldan, E. (2003). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Yentürk, N. (2004). *Körlerin Yürüyüşü*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yiğitoğlu, A.İ. (2007). *2001 Krizi sonrası dönemde Türkiye Ekonomisinin ve Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi*. Erişim Tarihi : 28.05.2010. <http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/050107.pdf>.

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Lisansını 2006 yılında Haliç Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümünde burslu olarak tamamladı. 2006–2007 yılları arasında Vakıf Emeklilik A.Ş.'de Yatırım Danışmanı olarak görev yaptı. 2007 yılı Eylül ayından itibaren Türkiye Halk Bankası A.Ş.'de Kobi Müşteri Temsilcisi olarak görev yapmaktadır.